

ІЕЕЕД
ІЕЕЕР

**ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІЧНИХ
ТА ЕКОЛОГО-
ЕНЕРГЕТИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ**
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ

ГО «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ТА ЕКОЛОГО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION, (Словацька Республіка)
EASTERN EUROPEAN DEVELOPMENT AGENCY, (Словацька Республіка)
VYSOKÁ ŠKOLA DANUBIUS, (Словацька Республіка)
UNIVERSITY OF ECONOMY IN BYDGOSZCZ, (Республіка Польща)
UNIVERSITY OF MARYLAND, COLLEGE PARK, (USA)
WOJ'T OF GMINA GROMADSKA, (Республіка Польща)
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИТВА І МАРКЕТИНГУ, (ВНУ ім. Лесі Українки)
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ, (ВНУ ім. Лесі Українки)

II МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО
ВИКОРИСТАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО,
ЕКОЛОГО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО,
НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО
ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ
ТА ЇЇ РЕГІОНІВ**

Збірник тез

01 червня 2022 р.,
м. Луцьк, УКРАЇНА

ГО «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ТА ЕКОЛОГО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION, (Словацька Республіка)
EASTERN EUROPEAN DEVELOPMENT AGENCY, (Словацька Республіка)
VYSOKÁ ŠKOLA DANUBIUS, (Словацька Республіка)
UNIVERSITY OF ECONOMY IN BYDGOSZCZ, (Республіка Польща)
UNIVERSITY OF MARYLAND, COLLEGE PARK, (USA)
WOJÓT OF GMINA GROMADSKA, (Республіка Польща)
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИТВА І МАРКЕТИНГУ, (ВНУ ім. Лесі Українки)
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ, (ВНУ ім. Лесі Українки)

II МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**"ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО, ЕКОЛОГО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО,
НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ
РЕГІОНІВ"**

(01 червня 2022 р., м. Луцьк, УКРАЇНА)

Збірник тез

Луцьк - 2022

УДК 330.341.1(477):[316.47:502:620.9:34

Рекомендовано до друку науково-технічною, ГО «Інститут економічних та еколого-енергетичних досліджень» (Протокол № 5 від 14.05.2022 р.).

Рецензенти:

Чорний Роман – доктор економічних наук, професор, директор Нововолинського навчально-наукового інституту економіки та менеджменту, Західноукраїнський національний університет.

Рейкін Віталій – доктор економічних наук, професор, доцент кафедри менеджменту та адміністрування, Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Проблеми раціонального використання соціально-економічного, еколого-енергетичного, нормативно-правового потенціалу України та її регіонів: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції ГО «ІЕЕЕД», (01 червня 2022 року), м. Луцьк: СПД Галяк Жанна Володимирівна, друкарня "Волиньполіграф", 2021. 214 с.

ISBN 978-517-7843-38-1

В даному виданні розміщено вибрані праці, що за змістом своїм розкривають наступну проблематику: соціально-економічний потенціал України в умовах воєнного стану; екологічний потенціал України в умовах воєнного стану; енергетичний потенціал України в умовах воєнного стану; підприємництво в Україні за умова воєнного стану; маркетингові процеси забезпечення стабілізації держави в умовах воєнного стану; фінансово-інвестиційна стабілізація держави в умовах воєнного стану; нормативно-правове забезпечення стабілізації держави в умовах воєнного стану; публічне управління, адміністрування в умовах воєнного стану.

ISBN 978-517-7843-38-1

© ГО «ІЕЕЕД», 2022

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Безтелесна Л., Пляшко О. ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНА МОДЕЛЬ ПАРТНЕРСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	7
Герасимів З. ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	11
Драгун А. ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВ, ЩО АДАПТУЮТЬСЯ ДО НОВИХ ЗМІННИХ УМОВ ДІЯЛЬНОСТІ	13
Орлов В. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	17
Сак Т., Левчук О. ВПЛИВ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ НА РИНОК ПРАЦІ У ЗВ'ЯЗКУ З ВІЙСЬКОВИМ ВТОРГНЕННЯМ РОСІЇ	21
Слободянюк О. ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕС-СТРУКТУР В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	24
Сур'як А. ЕКОНОМІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	27
Plavcan Peter, Якобчук Т. UNEMPLOYMENT IN UKRAINE DURING WAR	30
Коваль М.О. PRINCIPLES OF REGULATION OF EMPLOYMENT OF THE POPULATION OF UKRAINE	34

РОЗДІЛ 2. ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Антонюк О., Мамонтова Н. НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ПОСЛУГ У СФЕРІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОСИСТЕМНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	41
Gornostal S., Girban D., Molchan A. FEATURES OF THE WORK OF BIOLOGICAL WASTEWATER TREATMENT FACILITIES IN MARTIAL LAW	44
Городиська І., Хітренко Т., Глушко І. ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ	48
Киричко С., Семененко Є., Хамініч О., Кругліков Д. ЗБЕРІГАННЯ ПРИРОДНОРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРИВБАСУ ЗА РАХУНОК СКЛАДУВАННЯ ВІДХОДІВ ПІДВИЩЕНОЇ КОНЦЕНТРАЦІЇ	51
Kondratenko O., Polishuk T., Kasionkina N., Krasnov V. CONSIDERING THE EMISSION OF MOTOR FUEL VAPOR OF EXPLOITATION PROCESS OF FIRE AND EMERGENCY RESCUE EQUIPMENT IN THE CRITERIA-BASED ASSESSMENT OF ECOLOGICAL AND ENERGY POTENTIAL OF UKRAINE	55

Медведева О., Сімес В., Медяник В., Роман С. РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНОРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕХНОГЕННИХ РОДОВИЩ КРИВБАСУ	60
Постова А. ПОЖЕЖИ В ЕКОСИСТЕМАХ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ БОЙОВІ ДІЇ	65
Telyma S. ABOUT THE INFLUENCE OF THE DIFFERENT NATURAL AND ANTHROPOGENIC FACTORS ON THE HYDROECOLOGICAL SITUATION OF THE WEST POLISSYA TERRITORY	67
Щур Я., Попрозман О. ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГІЧНОГО МАЙБУТНЬОГО В ПІСЛЯВОЄННІЙ УКРАЇНІ	74

РОЗДІЛ 3. ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матійчук Л.П. FUEL AND ENERGY COMPLEX SYSTEM OF UKRAINE: STRUCTURE AND SITUATION	76
Борисяк О. КЛІМАТИЧНО-НЕЙТРАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	81
Копач П., Якубенко Л., Гальченко З., Данько Т. ЗАСТОСУВАННЯ ПРИРОДОУЗГОДЖЕНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	84
Павлова О., Матійчук Л. ЕКСПЕРТНО ПРО ДЕФІЦИТ (ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ) НАФТОПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ ЗА УМОВ ВОЄННОГО ЧАСУ	88
Павлова О.М., Рубчук М. OIL AND FUEL CRISIS IN UKRAINE UNDER MARITAL STATUS	93
Шабала О., Павлов К. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ІНСТИТУЦІЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	96
Новосад О.В., Матійчук Л.П. ENERGY SECURITY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WARTIME AND TRANSFORMATION, CHANGES	100

РОЗДІЛ 4. ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Аверчева Н. РОЗВИТОК БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В ГАЛУЗІ ПТАХІВНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	110
Артюшенко Є., Версаль Н. ФІНАНСУВАННЯ СТАРТАПІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ РОЗВИТКУ	114
Безтелесна Л., Паламарчук О. ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА	118

Бортнік С., Бортнік О. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВНУТРІШНІХ ЧИННИКІВ В УПРАВЛІННІ РЕАЛІЗАЦІЄЮ БІЗНЕС-ПЛАНІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	121
Гринасюк А., Михалевський П., Сак Т. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ РЕСТОРАННИХ ГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ НА ПРИКЛАДІ РЕСТОРАНУ «NOBLE» У М. ЛУЦЬК	127
Кицюк І. КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ESG В УМОВАХ ВІЙНИ	132
Красовська Ю., Подлевська О. УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ МЕТОДАМИ МИТНО-ТАРИФОНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	134
Кривов'язюк І. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	138
Данилюк Т.І., Марковська М. ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	140
Олієвська М. НАДНАЦІОНАЛЬНІ ПРАВИЛА НЕФІНАНСОВОГО ЗВІТУВАННЯ КОМПАНІЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	143
Попрозман О., Щур Я. БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ	147
Букорос Т., Рідель С. ACTIVITY OF INDIVIDUAL ENTREPRENEUR ENTREPRENEURS IN UKRAINE IN CONDITIONS OF MARITIME	149
Хомюк Н. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ	152
Shpin V., Pobihun S. PUBLISHING ACTIVITIES OF MODERN UKRAINE AND GREAT BRITAIN	154

РОЗДІЛ 5. МАРКЕТИНГОВІ ПРОЦЕСИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гакова М., Мирюлюбов В. ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ	157
Гакова М., Смирнова І. МАРКЕТИНГОВА ЦІНОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ	160
Доннік Д. PERFORMANCE-МАРКЕТИНГ, ЯК ЕФЕКТИВНА СТРАТЕГІЯ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ ДЛЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	163
Могилова А., Троян А. МАРКЕТИНГОВЕ ПРОСУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ ДЛЯ ТВАРИННИЦТВА ТОВ «МІКРОН АГРО»	166
Сокол П., Головня А. УДОСКОНАЛЕННЯ ДИСТРИБ'ЮТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА	169
Сокол П., Костенік К. УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА	172

Приходько А., Могилова А. ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ НА РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	175
---	-----

РОЗДІЛ 6. ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНА СТАБІЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Годжаєв Ф. УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ БАНКУ	179
Панченко М. СТАБІЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	182
Шаповалов Є. АКТУАЛЬНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ РЕЛОКАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ МІСЦЕВОЇ ЕКОНОМІКИ	184

РОЗДІЛ 7. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Антонова С., Брус Ю. ВПЛИВ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА НА ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	187
Антонова С., Сапожнікова В. ДІЯЛЬНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СЛУЖБ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ	191
Антонова С., Чернюк І. РОЗВИТОК СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	194
Борщевський В., Василиця О., Матвеев Є. УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ	198
Засадко В., Чех М. ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В КОНТЕКСТІ НАБЛИЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО ЄС	202
Канарик Ю., Юдіна А. АУДИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС	206
Федуняк І. ТЕОРЕТИНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ	208
Якимчук А., Якимчук Ю. АГРАРНЕ ПРОДОВОВЛЬСТВО В СУЧАСНИХ ВОЄННИХ УМОВАХ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ	211

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Безтелесна Л.

д.е.н., професор
професор кафедри менеджменту
Національний університет водного господарства та
природокористування
l.i.beztelesna@nuwm.edu.ua

Пляшко О.

к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки та управління бізнесом
Рівненський державний гуманітарний університет
olga.plyashko@rshu.edu.ua

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНА МОДЕЛЬ ПАРТНЕРСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

За час військових дій в Україні вже крилатою стала фраза про те, що битви виграє армія, а війну – економіка, оскільки саме економікою формується ресурс для фінансування потреб і можливостей не лише армії, а й держави загалом. Вагоме місце у цих процесах належить малому і середньому бізнесу. За даними [1] він забезпечує 61% доданої вартості, 37% податкових надходжень і 73% робочих місць в Україні. Разом з тим, він є більш вразливим до змін умов середовища, але швидше адаптується до мінливих і невизначених умов сучасних трансформацій VUCA – BANI світу. Згідно опитування Європейської Бізнес Асоціації (ЕБА) [2], проведеного 11-14 березня, 42% підприємців малого та середнього бізнесу повністю припинили працювати, 33% – призупинили роботу, але прагнуть її відновити, 13% – працюють у повному обсязі. Для порівняння – 30% представників великого бізнесу не працюють взагалі, 17% - працюють у довоєнному режимі, 16% обмежили географію своєї діяльності, 19% – змушені були закрити частину підприємств, офісів, торгових точок. При цьому 33% компаній великого бізнесу, що призупинили свою діяльність, хочуть її відновлювати і лише 1% планує закритися. 25% дрібних та середніх підприємців повідомляють про повну відсутність резервних фінансових коштів, інші 30% мають фінансовий запас ще на кілька місяців, 22% змушені будуть припинити роботу через місяць, 9% протримаються більше пів року. За даними [3] з опитаних більше 2000 власників призупиненого бізнесу 43,7% (1033) з них відновили свою діяльність, 56,3% (1331) – ні.

Уже апробовані під час пандемії Covid вітчизняні практики та досвід країн, що пережили війну, засвідчують доцільність участі держави в подоланні кризових для бізнесу явищ на засадах державно-приватного партнерства, яке передбачає не лише надання податкових пільг та преференцій бізнесу, а й залучення його до цільових проектів стабілізації економіки та соціальної відповідальності.

В Україні передбачено кредитні, регуляторні та податкові пільги для бізнесу на період війни. Кредитні пільги включають доступні кредити бізнесу (ФОПам та юридичним особам), що передбачає можливість отримання безвідсоткових чи з низькими ставками кредитів від банків-партнерів та/або компенсацію державою частини відсотків.

Регуляторні пільги передбачають зменшення кількості дозвільних документів та процедур для започаткування та ведення бізнесу і впровадження декларативної роботи бізнесу шляхом подачі декларації через портал Дія та допомогу з релокації бізнесу у більш безпечні регіони.

Податкові пільги – це заходи прямої та непрямой дії, що включають як зниження податкового навантаження, так і скасування перевірок та штрафних санкцій на різний період дії. Зокрема:

- звільнення від сплати (або добровільна сплата) єдиного податку фізичними особами-підприємцями (ФОП) 1 та 2 груп на період з 1 квітня до закінчення воєнного стану;

- звільнення від сплати (або добровільна сплата) єдиного соціального внеску (ЄСВ) «за себе» ФОПами усіх груп незалежно від наявності доходу та найманих працівників на період з 1 березня до закінчення воєнного стану та наступних 12 місяців. При цьому страховий стаж для нарахування пенсій, лікарняних та соціальних виплат не нараховується;

- звільнення платників єдиного податку - роботодавців від сплати ЄСВ за мобілізованих до лав ЗСУ працівників;

- звільнення від сплати податків на землю та нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки за земельні ділянки та об'єкти нерухомості, які розташовані на тимчасово окупованих територіях чи територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії з 1 березня до 31 грудня року, наступного за роком, у якому скасовано воєнний стан;

- можливість застосування бізнесом (в т.ч і великим) спрощеної системи оподаткування за ставкою єдиного податку 2% від обороту;

- зменшення ПДВ на пальне з 20% до 7%, а також скасування акцизів на нафтопродукти;

- звільнення імпорту товарів від ввізного мита та ПДВ (для платників єдиного податку);
- звільнення від відповідальності за несплату (несвоєчасну сплату) податків та подання звітності – до липня 2022 р.;
- звільнення від штрафів і пені до закінчення карантину, пов'язаного з COVID-19 (31.08.2022 р.);
- заборона на проведення податкових перевірок до липня 2022 р.

За даними [3] 38 608 компаній та 161 286 ФОП скористалися можливістю знизити податкову ставку й перейшли на спрощену систему оподаткування 3 групи шляхом сплати єдиного податку за ставкою 2% від обороту. 26% опитаних зазначили, що таке податкове послаблення допомогло їхній справі. 74% опитаних не відчували змін і причин цьому дві. Перша - їхній бізнес зараз зупинився через вторгнення РФ або ж знаходився на тимчасово окупованих територіях чи там, де йдуть активні бойові дії; друга - це бізнеси, які свідомо не скористалися запропонованою можливістю та вирішили підтримати економіку країни.

Вагомим є і внесок від добровільної участі бізнесу у підтримці ЗСУ, населення та економіки держави. Це і безкоштовні евакуаційні та волонтерські перевезення, забезпечення військовою амуніцією та обладнанням, продуктами харчування та ліками, організація безкоштовного харчування та соціальних їдалень, безкоштовне побутове обслуговування ВПО та ін. [4].

Проте, не зважаючи на апробовану практику конфігурацій державно-приватного партнерства, затягування воєнних дій не сприятиме її подальшому функціонуванню, а вимагатиме трансформації, в першу чергу, щодо фіскального навантаження на бізнес та скасування низки податкових пільг, що призведе до зміщення потоків ресурсів та унеможливіватиме широкомасштабну добровільну участь бізнесу та населення у фінансуванні соціальних потреб населення та ЗСУ.

Список літератури

1. Всеукраїнський форум «Україна 30. Малий і середній бізнес та держава». Доповідь міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. URL: <https://suspilne.media/114645-73-robochih-misc-zabezpecue-malij-ta-serednij-biznes-minekonomiki/> з посиланням на <https://ukraine30.com> (дата звернення: 20.05.2022).

2. Європейська бізнес асоціація. Фінансові резерви чверті представників малого бізнесу вже вичерпані. URL: <https://eba.com.ua/finansovi-rezervy-chverti-predstavnykiv-malogo-biznesu-vzhe-vycherpani/> (дата звернення: 20.05.2022).

3. Опендатабот. Аналітика. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/war-taxes-3> (дата звернення: 20.05.2022).

4. Другий фронт. Що робить бізнес для перемоги України над Росією. URL: <https://biz.liga.net/ua/all/all/article/biznes-delaet-neveroyatnye-veschi-chtoby-pobedit-rossiyu-liga-sobrala-neskolko-istoriy> (дата звернення: 20.05.2022).

Герасимів З.

к.геогр.н., доцент

доцент кафедри гуманітарної освіти і туризму

ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

[Gerasymiv Z@ukr.net](mailto:Gerasymiv_Z@ukr.net)

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В період війни українська економіка зазнає великих втрат. Близько 30 % підприємств припинили свою роботу, ще близько 45 % частково працюють, що, в свою чергу, значною мірою вплинуло на надходження до бюджету. Основними причинами зупинки роботи підприємств є активні бойові дії на територіях, де вони розміщені, руйнування виробничих приміщень, інфраструктури, перебої з постачанням сировини.

Багато підприємств переїхало в західні регіони країни і відновляють свою роботу. Щоб запобігти дефіцит бюджету, необхідно максимально сприяти відновленню роботи бізнесу, забезпечити податкові пільги для підприємців в умовах військового стану.

Видатки, спрямовані на захист та підтримку економіки країни, ведення бойових дій складають близько 2 млрд гривень щодня. Загальні втрати нашої держави, пов'язані з руйнуванням інфраструктури та втратою економічного потенціалу, становлять до 4 млрд дол. на день, це руйнування, втрати економічного потенціалу, втрати майбутнього ВВП [1].

23 квітня країни ЄС та G7 оголосили про надання військової, гуманітарної та фінансової допомоги майже на 24 млрд євро. До цієї суми ще слід додати 40 млрд дол, надання яких 9 травня анонсували Сполучені Штати. Таким чином загальна сума допомоги становить майже 2 трлн грн (по офіційному курсу Національного банку) [2].

Для відновлення України після закінчення війни необхідно буде 500 млрд дол, або й більше, оскільки війна ще не закінчилась і ворог продовжує руйнувати міста, знищувати інфраструктуру, розкрадати майно.

США та інші країни надають Україні військову, гуманітарну та фінансову допомогу, яка сьогодні є вкрай необхідною. Фінансова допомога надходить у вигляді грантів, кредитів та гарантії за кредитами. Кошти до державного бюджету надходять у формі грантової допомоги та можуть бути використані для стабілізації економіки, для забезпечення соціальних виплат, пенсій, зарплат.

Видатки бюджету скорочено, однак через зменшення податкових та митних платежів Україна може забезпечити лише близько половини поточних потреб. Щоб покрити потреби у фінансуванні, щомісяця в Україну має надходити не менше 5 млрд доларів. Обсяг фінансової допомоги, обіцяної найбільшими донорами України, перевищив 11 млрд дол. Близько 36 % допомоги, виділеної партнерами України, є грантовою [2].

Україна продовжує виплачувати зовнішній борг, щоб запобігти дефолту. Вже у червні цього року наша країна може набути статусу країни-кандидата на вступ до Євросоюзу. Процедура вступу є досить тривалою. Після підписання у 2014 році Угоди про асоціацію Україна проводить реформи для максимального наближення до всіх правил, законодавства, політичної системи ЄС.

Для України західними країнами розробляється комплекс заходів з надання економічної допомоги для відновлення її території після війни, так званий «План Маршалла 2». Така допомога дозволить нашій країні не тільки відновити зруйновані міста, але й модернізувати економіку, транспортну, комунікаційну інфраструктуру, відновити експортний потенціал, вдосконалити енергетичну систему.

Сьогодні необхідно провести ряд заходів для відбудови вітчизняної економіки:

- забезпечити відновлення роботи бізнесу;
- розірвати всі зв'язки з країною-агресором;
- не купувати товари фірм, які відмовились покинути російський ринок;
- підтримувати українського виробника;
- вести інформаційну війну проти компаній, які спонсорують агресора;
- зменшити податкове навантаження та забезпечити пільгове кредитування;
- гарантувати продовольчу безпеку в умовах війни;
- збільшити держзамовлення та держзакупівлі продукції.

Список літератури

1. День війни з росією коштує Україні до \$4 мільярдів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3452024-den-vijni-z-rosieu-kostue-ukraini-do-4-milardiv-smigal.html> (дата звернення 28.05.2022).
2. Підтримка на 2 трильйони: хто і як допомагає українській економіці. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/05/10/686844/> (дата звернення 29.05.2022).

ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВ, ЩО АДАПТУЮТЬСЯ ДО НОВИХ ЗМІННИХ УМОВ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасні кризи (коронавірусна, та пов'язана з війною в Україні) призвели до суспільно-економічних та організаційних змін в країні. Для відновлення діяльності вітчизняних підприємств вищий менеджмент має розробляти та втілювати нові концепції майбутньої діяльності. Такі концепції мають бути пов'язані з забезпеченням економічної безпеки.

Спочатку пандемія спровокувала для підприємств стан невизначеності, потім військові дії, певні обмеження пов'язані з введенням військового стану та інші обмеження. Тобто, маємо систему ризиків, які і обумовлюють необхідність визначення та забезпечення економічної безпеки підприємства.

Підприємства в період пандемії оперативно почали вживати заходи щодо впровадження нових підходів та способів роботи, в тому числі у віддаленому режимі. Запровадили нову організацію процесу з захисту здоров'я та забезпечення дотримання карантину співробітниками та інші заходи.

Деякі підприємства були змушені припинити свою діяльність, скорочувати персонал, або відправляти у неоплачувану відпустку.

Війна призвела до ще більших ризиків. Частина підприємств на територіях бойових дій взагалі перестали функціонувати. На інших територіях через порушення логістичних зав'язків, відтік працівників тощо працюють в кризових умовах.

Через значні негативні наслідки сучасних кризових явищ перед вітчизняними підприємствами постала необхідність розпочати значущі зміни, які можуть позитивно вплинути на можливість об'єднання різних екосистем. Також позитивно впливає на роботу в кризових умовах переорієнтація на статус підприємства як соціального. Саме через кризи, таке соціальне підприємництво почало активно поширюватися у бізнес-середовищі.

Суть об'єднаних зусиль екосистем, в умовах сучасних криз, полягає в тому, що переосмислення процесів відновлення роботи (після карантину, бойових дій), дозволило по новому розглядати взаємовідносини працівників і сучасних технологій. Дозволило

розпочати пошук нових можливостей поєднання компетенції робітника, які є унікальними та можливостей новітніх технологій.

Саме така філософія взаємодії може допомогти підприємствам в умовах подібних криз віднайти шляхи розвитку в наступні періоди.

Нові шляхи мають бути пов'язані зі змінами, а саме:

- усвідомлення ролі робітників на підприємстві, сприйняття масштабності та унікальності людського капіталу;

- оновлення підходів щодо взаємовідносин з робітниками, оновлення практики роботи з тим, щоб враховувати стан здоров'я, потреби працівників, їхні життєві обставини, покликання і можливості;

- формування уваги на робітнику у сучасному високотехнологічному виробництві.

Сучасні форс-мажорні обставини, кризи об'єктивно призвели до того, що підприємствам доводиться стикатися з цілою низкою нових системних пріоритетів та викликів, а саме: ризиками порушення безперервності бізнесу, раптовими кількісними змінами, прийняттям рішень у реальному часі, показниками продуктивності праці, загрозами економічної безпеці іншим.

Керівники в таких умовах мають діяти оперативно, вирішуючи нагальні проблеми стійкості систем та закладаючи одночасно основу майбутнього функціонування та розвитку своїх підприємств.

З метою зниження негативного впливу криз на діяльність підприємств запропоновано основні блоки системної стійкості, що дозволяють оперативно реагувати на значні системні вразливості.

Стійкість системи характеризується здатністю системи працювати під час серйозного збою чи кризи з мінімальним впливом на критично важливі бізнес-процеси та операційні процеси. Це означає запобігання збоям, пом'якшення їх наслідків або відновлення після них.

Кризові умови обумовили діяльність підприємств в нових реальних умовах. Ця нова реальність створює додаткове навантаження на створену систему, а саме:

- ризики забезпечення безперервності бізнесу, включаючи збої в ланцюжку постачання, зміни в точках взаємодії з клієнтами, недоступність критично важливих ресурсів та прогалини у протоколах забезпечення безперервності бізнесу;

- сплеск обсягів транзакцій (наприклад, через перехід від фізичних покупок до цифрових) або різке падіння попиту;

- моніторинг, звітність та прийняття рішень з використанням даних у режимі реального часу для задоволення невідкладних потреб бізнесу у динамічному середовищі;

- проблеми з продуктивністю праці через те, що працівники працюють віддалено, що пов'язане з підключенням та безпекою;

- ризики безпеки, включаючи протидію зловмисникам, які неминуче прагнуть скористатися окремими особами та організаціями.

Як уже раніше зазначалося значна кількість підприємств в умовах ковідної кризи та бойових дій на території України стикнулися зі значними збоями у стійкості систем до функціонування в нових умовах.

Керівники підприємств відіграють центральну роль у забезпеченні того, щоб їх підприємства продовжували працювати в умовах збоїв, роблячи наступні кроки:

Крок 1 - Створення бережливої структури управління за участю представників бізнесу та технологій для динамічного розміщення пріоритетів та прийняття рішень.

Крок 2 - Створення уповноваженої групи реагування на стійкість до відмов, яка негайно мобілізує ресурси, щоб зосередитися на безперервності бізнесу в критичних областях.

Крок 3 - Запобіжне виявлення вразливостей та швидке вирішення поточних проблем за допомогою наявних наборів інструментів.

До таких основних інструментів можна віднести: багаторазове масштабування інновації та впровадження на підприємстві необхідну їм стратегічну гнучкість.

Керівники вітчизняних підприємств у сучасних умовах повинні чітко визначитися з позицією щодо впровадження технологій та мати чітке уявлення про те, як мають виглядати майбутні виробничі системи на їхніх підприємствах. Особливо актуальними стають такі аспекти:

- впровадження ключових технологій;
- проникнення вже прийнятих технологій на можливі процеси та операції;
- удосконалення організаційної культури.

Експерти вважають, що існує сильна кореляція між показниками ефективності підприємства та впровадженням технологій. При цьому, підприємства що масштабують інноваційні технології як у виробництво, так і управління збільшують дохід більш ніж удвічі швидше, ніж ті, що не приділяють належної уваги цим процесам [1].

Ті підприємства які впроваджують технології як окремі точкові рішення без плану розвитку усіх систем підприємства не можуть інновації масштабувати і тому не досягають необхідної ефективності діяльності.

Сучасні підприємства мають швидко адаптуватися до змін і бути радикально людьми.

Такі підприємства майбутнього працюють «без кордонів», використовують хмарні технології, мають єдиний підхід до даних, безпеки та управління, а також розробляють шляхи вивчення нетрадиційних партнерських відносин між бізнесом і технологіями.

Ключовими характеристиками підприємств, що адаптуються до нових змінних умов є:

- використання автоматизації та інформаційних технологій (ІТ) в масштабах всього підприємства;
- створення безперервного ланцюжка поставок даних у хмарі для забезпечення ІТ на підприємстві;
- стабільна, але модульна, гнучка архітектура систем підприємства, що постійно розвивається.

Дослідження показують, що підприємства достатньо ефективно працюють коли, вони об'єднують ІТ із міжвідомчими командами та бізнесом для створення клієнт орієнтованих рішень [1].

Таким чином, в нових кризових умовах, підприємства мають впроваджувати складні, взаємопов'язані системи технологій в умовах вирішення потреб працівників, які також змінюються. В результаті визнання та практичної реалізації пріоритетів у діяльності системи підприємства можуть забезпечувати плавний потік інновацій у продуктах та послугах від одного процесу до іншого з метою забезпечення динамічної стабільності.

Список літератури

1. Повна вартість. Повна зупинка. URL: <https://www.accenture.com/us-en/insights/future-systems/future-ready-enterprise-systems> (дата звернення 23.05.2022)

Орлов В.
д.е.н., професор
завідувач кафедри економіки та цифрового бізнесу
Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку
м. Одеса
orlov_vn@ukr.net

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні українська економіка стикнулася з небаченим за всю свою історію шоком. Повномасштабне військове вторгнення північних сусідів завдало потужного удару по всіх ланках економічної системи нашої держави. Знизилося виробництво основних видів продукції, зокрема тієї, що становить основу експортного потенціалу України. Крім того, заблоковані порти, а відтак і лівова частка зовнішньої торгівлі. Нищиться транспортно-логістична, соціальна, маркетингова та інженерна інфраструктура цілих регіонів. Відбувається відтік кадрів за кордон та їх часткова передислокація на захід держави, що тимчасово викидає з активного економічного життя сотні тисяч, або й мільйони людей. [1]. Тому сьогодні як ніколи дуже потрібна підтримка від держави малому та середньому бізнесу.

Жодна європейська держава не може розвиватися без створення благоприятних умов розвитку та функціонування малого та середнього бізнесу, який виконує дуже важливі функції в державі. Це перш за все соціальна: створення робочих місць. Також завдяки даних структурам визначаються темпи економічного зростання, якість та структура валового внутрішнього продукту, відбувається злагодження коливань економічної кон'юнктури, балансується попит та пропозиція на ринку.

В Україні малий та середній бізнес забезпечує близько 64% доданої вартості, 81,5% - зайнятість працівників і 37%- податкових надходжень.

В період обмежувальних заходів у зв'язку із запобіганням поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, призвело до значних негативних наслідків для бізнесу внаслідок часткового або повного зупинення функціонування частини підприємств, ускладнення логістики, зниження попиту та руйнування ланцюгів поставок.

З метою впровадження протягом 2020—2022 років комплексної системи нових можливостей стабілізації та сталого розвитку економіки України і підвищення рівня зайнятості

населення шляхом збереження існуючих і стимулювання створення нових високопродуктивних робочих місць з гідними умовами праці постановою Кабінету Міністрів України від 27.05.2020 № 534 затверджено Державну програму стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020 – 2022 роки.

Реформа передбачає реалізацію заходів підтримки малого та середнього бізнесу, спрямованих на: забезпечення доступу до фінансів; забезпечення доступу до ринків; створення інфраструктури розвитку малого та середнього бізнесу. [2].

Однак сьогодні йдуть нові випробування для малого та середнього бізнесу. Держава та бізнес мають працювати в команді, як союзники, які мають спільний інтерес, – успішну та заможну Україну. Про це заявив Президент Володимир Зеленський під час виступу на Всеукраїнському форумі «Україна 30. «Розвиток малого та середнього бізнесу – важливий пріоритет і моєї програми, коли я йшов у Президенти України, і сьогодні це пріоритет для нашого уряду й нашої держави. [3]. І ці слова, які наш Президент промовив ще у кінці 2021 року відповідають дійсності на сьогодні.

Загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу за чотири тижні війни досягли \$80 млрд. Оцінка скорочення ВВП України у 2022 році внаслідок зниження ділової активності – 21%. Частка персоналу, що працює на умовах скорочення зарплати, становить 38%, ще 38% відправлена у відпустку. Частка персоналу, що скорочена на поточний момент — 21%. 16% підприємців вже перенесли повністю або частково ділову активність в інші регіони. Лише 17% підприємців сподіваються принаймні зберегти обсяги продажів по відношенню до 2021 року. Натомість 34% не бачать можливості мати суттєві обсяги діяльності в цьому році.

Підвищуються позитивні очікування малого бізнесу (очікується 61% обсягів продажів в цьому році, порівняно з 2021), і зниження очікувань середніх підприємств (лише 29% в обігу від 2021 року).

Стратегічні рішення, які вже реалізує бізнес: запуск нових продуктів або бізнесів (37,1%); пошук нових експортних можливостей (32,9%); об'єднання з іншими підприємствами (22,5%); адаптація виробництва і сервісів під поточні потреби держави і суспільства (54,5%); орієнтація на державні закупівлі (10,8%); заморожування діяльності (27,7%).

Основними потребами бізнесу залишається доступ до фінансів та збереження ключових співробітників для функціонування бізнесу: допомога в отриманні обігових коштів (55,3%); податкові канікули (48,4%); доступ до інвестиційних ресурсів (42,3%);

допомога у просуванні продукції (36,7%); допомога у збереженні ключових співробітників (31,6%); консультаційна допомога (25,1%); допомога у організації експорту (24,2%). [4]

Тому держава ухвалила такі рішення: підприємства з обігом до 10 млрд грн зможуть перейти на сплату єдиного податку; замість ПДВ та податку на прибуток підприємці платитимуть лише 2% від обороту; фізичні особи-підприємці 1-ї та 2-ї груп сплачуватимуть єдиний податок на добровільній основі; фізичні особи-підприємці не будуть платити ЄСВ за своїх мобілізованих співробітників.

На період воєнного стану ФОП також не сплачуватимуть ЄСВ, якщо не отримують доходу; санкції за порушення закону про РРО не будуть застосовуватись до завершення воєнного стану; з 24 лютого 2022 до кінця року звільняються від сплати за землю платники на територіях, на яких ведуться бойові дії; не буде сплачуватись ПДВ за товари, що були знищені під час війни, а також передані на потреби оборони тощо.

Президент Володимир Зеленський пообіцяв максимальну дерегуляцію бізнесу і закликав відновлювати підприємницьку діяльність там, де немає бойових дій. Він наголосив, що Кабмін узгодив пакет рішень для підтримки економіки, щоб бізнес працював, люди були з роботою там, де безпека це дозволяє і де люди до цього готові. [5].

Список літератури

1. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. Електронний ресурс : URL : <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojenyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya> (дата звернення: 30.05.2022).

2. Підтримка малого і середнього підприємництва. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України : URL : <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva> (дата звернення: 30.05.2022).

3. Володимир Зеленський: Малий і середній бізнес – це основа економіки України, тож він є важливим пріоритетом для держави. Електронний ресурс : URL : <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-malij-i-serednij-biznes-ce-osnova-ekonom-67213> (дата звернення: 30.05.2022).

4. Малий та середній бізнес за місяць втратив \$80 млрд. Як підприємці працюють в умовах війни. Електронний ресурс : URL : <https://forbes.ua/news/malij-ta-serednij-biznes-za-misyats-vtrativ->

cherez-viynu-80-mlrd-yaki-problemi-ta-ochikuvannya-pidpriemstv-25032022-5015 (дата звернення: 30.05.2022).

5. Підтримка ФОПів та скасування акцизу на пальне. Верховна Рада ухвалила податкові стимули для бізнесу. Електронний ресурс : URL : <https://forbes.ua/news/pidtrimka-fopiv-ta-skasuvannya-aktsizu-na-palne-verkhovna-rada-ukhvalila-podatkovyi-stimuli-dlya-biznesu-15032022-4668> (дата звернення: 30.05.2022).

6. Слободянюк О.В., Шостак Л.В. Створення та розвиток вітчизняного соціального бізнесу. Економіка та суспільство. 2021. № 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/737>

Сак Т.

к.е.н., доцент

доцент кафедри підприємництва і маркетингу
Волинський національний університет ім. Лесі Українки

Sak.Tatiana@vnu.edu.ua

Левчук О.

студентка групи ЕП-64Мз

Факультет економіки та управління

Волинський національний університет ім. Лесі Українки

levchukolia16@gmail.com

ВПЛИВ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ НА РИНОК ПРАЦІ У ЗВ'ЯЗКУ З ВІЙСЬКОВИМ ВТОРГНЕННЯМ РОСІЇ

Посилення світових глобалізаційних процесів веде до подальшого зростання міграції населення, які стають невід'ємною складовою сучасного ринку праці. На міжнародному рівні зростання масштабів міжнародної міграції зумовлює гостру потребу обліку й статистики відповідних процесів. На національному та регіональному рівнях виникає потреба в інституційному супроводі змін, причому в контексті трансформації ринкової економіки.

У зв'язку із активною збройною агресією росії проти України більшість жителів центральних, східних та південних частин нашої країни покинули свої домівки і, відповідно, місце роботи. Відтак в умовах воєнного стану міграція населення зросла у декілька разів і значно вплинула на ринок праці.

Так, протягом першого місяця повномасштабної війни з України виїхали 3,6 млн людей. Ще близько 6,5 млн, за оцінками Міжнародної організації з міграції, покинули місце свого постійного проживання і переїхали в межах країни. Кожного дня кордон перетинали до 150 тис. людей [1]. За даними Державної прикордонної служби, станом на 20 березня на кордонах із країнами ЄС суттєво зменшилася кількість черг на виїзд із України. Проте не лише дістатися до кордону, а й виїхати зі свого міста у бік безпечніших областей для мешканок багатьох міст України залишається складним завданням [2].

За оцінками МОМ, найбільша частка людей переїхала до західного макрорегіону – більше 2,5 млн осіб. Дані, які публікують державні адміністрації в західних областях, втім, не збігаються з цими оцінками. Таку різницю можна пояснити тим, що тільки частина людей обирає повідомити про своє прибуття місцевим органам влади: найімовірніше, реєстрація відбувається у випадках, коли прибулі звертаються по допомогу з поселенням або по гуманітарну допомогу.

Через звуження поля прикладання праці й у зв'язку зі зміною місця проживання погіршилася ситуація у сфері зайнятості та доходів населення, що працює. Дослідження соціологічної групи «Рейтинг» демонструє, що станом на 6 квітня поточного року серед українців, які мали роботу до війни, лише 29% працювали у звичному режимі, 26% працювали віддалено чи частково, 3% працювали на новій роботі, 41% не працювали взагалі. При цьому варто відзначити позитивні зміни в період з 10.03.2022 до 6.04.2022, що відбулися в цій ситуації [3].

На нашу думку, в цих умовах, першочерговим завданням відновлення економіки є мінімізація наслідків гуманітарних проблем і збереження людського потенціалу, який є вагомим джерелом ділової активності й забезпечення найважливіших державницьких функцій. Пошук можливостей слід розпочинати якомога раніше, ще під час самого конфлікту, їхнє використання сприятиме відродженню інституцій, ринків і підприємств; реконструкції інфраструктури; відновленню довіри та сподівань.

У період воєнних дій і в часи повоєнного відновлення заходи державної політики у сфері збереження й використання людського капіталу мають бути максимально ефективними. Важливим для залучення робочої сили в поле зайнятості у воєнний час і період економічного відновлення залишається забезпечення мобільності робочої сили, що визначає рівень адаптивності до змін умов прикладання праці та сприяє задоволенню потреб підприємств у робочій силі.

Із досвіду попередніх міграційних хвиль до Європи можна висловити певні припущення щодо мігрантів з України. Найімовірніше, буде попит на осіб із належним рівнем професійно-кваліфікаційної підготовки, з сучасним рівнем володіння інформаційно-комунікаційними технологіями, з обов'язковим знанням щонайменше двох іноземних мов (англійської та мови країни проживання), адаптовані й толерантні до культури країни-реципієнта. Переваги матимуть також освітні мігранти, які здобуватимуть першу чи другу освіту за кордоном з можливістю подальшого працевлаштування. Для іншої частини мігрантів імовірно зниження професійного статусу і значні труднощі пошуку легального робочого місця.

Виняткове значення має попередня поінформованість майбутніх мігрантів про особливості ринку праці, культурний та історичний контекст країни. Це допоможе уникнути багатьох шоків у процесі адаптації до нового місця роботи і проживання.

Отже, успіх відновлення соціально-трудової сфери – це базові засади створення й підтримки національного лідерства, формування економічних умов зниження рівня конфліктності й напруженості у

поствоєнному суспільстві, що знижує рівень витрат на безпекові заходи і суттєво зменшує рівень криміналізації суспільства. Запровадження спеціально орієнтованих заходів, спрямованих на створення робочих місць саме для молоді, які звільнятимуться з лав Збройних Сил України, під час війни й відразу після встановлення миру має бути економічним і політичним імперативом державної політики зайнятості й донорських асигнувань.

Список літератури

1. Ukraine – IDP figures: General Population Survey (9 - 16 March 2022): офіційний сайт Displacement Tracking Matrix. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-idp-figures-general-population-survey-9-16-march-2022> (дата звернення: 25.05.2022)
2. Перетинання державного кордону в умовах правового режиму воєнного стану: офіційний сайт Державної прикордонної служби України URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/Peretinannya-derzhavnogo-kordonu-v-umovah-pravovogo-rezhimu-vonnogo-stanu/> (дата звернення: 25.05.2022)
3. Шосте загальнонаціональне опитування: адаптація українців до умов війни / Соціологічна група «Рейтинг» https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_1000_ua_032022_v_press.pdf (дата звернення: 25.05.2022)

Слободянюк О.
д.е.н., професор
професор кафедри національної економіки
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса
--2008@ukr.net

ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕС-СТРУКТУР В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Поняття «Бізнес» включає взаємовідносини між багатьма учасниками ринкової економіки, до яких відносяться як держава, та її підприємства, підприємці різної форми власності, споживачі товарів та послуг та інші.

Про «бізнес» говоримо, що це діяльність, яка здійснюється різними структурами (підприємствами, організаціями, ФОПами тощо) за (в обмін) гроші (інші товари) щодо придбання товарів або отримання послуг при взаємній вигоді сторін.

Мета кожного бізнесмена – отримання прибутку, який у свою справу вкладає гроші, як власні так і запозичені, які переростають в капітал як тільки з'являється прибуток.

Бізнес виконує дуже важливі функції: перш за все це створення ефективного конкурентного середовища; важливі зміни усіх форм господарювання; правове поле; ефективне використання різних ресурсів, як природних так і трудових, інвестиційних, матеріальних; мотивація до праці тощо.

Сьогодні як ніколи дуже важлива робота вітчизняного бізнесу. Сьогодні під час повномасштабної агресії російської сторони поповнення бюджету відбувається за рахунок підприємців, що працюють в такий складний час, створюють робочі місця та безповоротно допомагають своїй країні, кожний чим зможе. Військові дії на території нашої країни завдали дуже суттєвих руйнувань не тільки економіці у цілому, а й зробили безхатьками багато громадян.

Світовий банк спрогнозував скорочення валового внутрішнього продукту України на 45 відсотків, що говорить про зменшення фінансової спроможності більшості громадян. [1]

Можемо говорити завдяки вірі у майбутню перемогу бізнес поступово відновлюється. Європейська Бізнес Асоціація провела незалежне опитування і надала цифри, завдяки чому ми бачимо, що в зрівнянні з минулим місяцем, у якому приблизно 42 відсотки було непрацюючих підприємств, то на кінець травня вже 26 відсотків залишилось непрацюючих підприємств.

Держава, Уряд, Президент усіх підприємців закликає сплачувати податки і на сьогодні – це прояв патріотизму перш за

все. В усіх регіонах, де не має активних дій працюють усі заклади. Підприємці говорять, що сьогодні як ніколи не звертаючи увагу на воєнні дії, агресію, депресивні ситуації багатьох людей можна та комфортно працювати і держава всебічно допомагає.

Реєстраційні заходи здійснюються незалежно в якому місці знаходиться підприємець, його нерухомість, і як для фізичної особи-підприємця так і для юридичної особи все здійснюється за спрощеною процедурою. Документи можна подати по електронній пошті або інші засоби зв'язку. Існує сьогодні мобільні додатки «Дія», «Безоплатна правова допомога» тощо.

Але найголовніше Держава започаткувала більше як 40 податкових та інших змін. Найголовніше це оподаткування: пільговий режим для підприємців: 2 відсотка від обороту, замість податку на додану вартість і податку на прибуток та зменшення податку на додану вартість на пальне з двадцяти відсотків до семи відсотків (стосується і імпорту). Можливість за власним бажанням перейти на сплату єдиного податку у кого обіг до десяти млрд. грн. Зняття усіх обмежень по кількості працюючих осіб та видам діяльності, окрім підприємств, що ведуть гральний бізнес та мають підакцизні товари. У кого не має можливості сплачувати єдиний соціальний внесок (а це ті, хто не має доходу) – можна не платити (відноситься до ФОПів 1-ї та 2-ї групи). І для тих регіонів, де йдуть бої скасована плата за землю для власників.

Для зниження цін на пальне (а сьогодні існує проблема на заправних станціях як щодо кількості пального так і його існування) скасували акциз на нафтопродукти. Нестача доходів бюджету може бути поповнено із зовнішніх джерел - завдяки фінансовій допомозі партнерів України. Щоб наповнити бюджет, окремим законом Рада також суттєво збільшила рентну плату за видобуток копалин. Штрафи за порушення закону про РРО не застосовуватимуться до завершення воєнного стану,

Разом із тим, може бути посилена відповідальність за відмову у можливості розраховуватися карткою. За порушення може бути передбачений штраф у 8 500 грн. За умов воєнного часу доставка готівки ускладнена, а тому більшість соціальних виплат намагаються перевести у безготівкову форму, а банки докладають усіх зусиль, аби карткові платежі відбувалися безперебійно.

Клієнти банків отримали пільги. Зокрема, скасована відповідальність за несвоєчасну сплату за споживчими кредитами. До скасування воєнного часу плюс ще місяць заборонено виселяти із житла, придбаного в іпотеку, або продавати таке житло. Крім того, майже всі вимоги для отримання дозволів на підприємницьку діяльність будуть скасовані. [2]

Таким чином у скрутний період російської агресії для бізнесу є можливості як для розвитку, відновлення, продовження роботи так і задля започаткування, і на сьогодні це ще один крок до перемоги, відновлення та розвитку економіки країни.

Список літератури

1. Час роботи: яв ввімкнути бізнес у часи війни. Електронний ресурс : URL : <https://www.unian.ua/economics/finance/biznes-pid-chas-viyni-yak-rozpochaty-y-chim-ce-mozhe-zagrozhuvati-novini-ukrajina-11802603.html> дата звернення: 30.05.2022).

2. Бізнес під час війни: яку підтримку запропонувала влада і як виживає бізнес : URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60757453> (дата звернення: 30.05.2022).

Сур'як А.

к.е.н., доцент, доцент кафедри
економіки та природокористування
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
surjak.alla@vnu.edu.ua

ЕКОНОМІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних умовах воєнного стану і потреби розвитку економічних відносин в різних сферах господарювання надзвичайно актуальною є проблема термінового оновлення дослідження економічної відповідальності людини як суб'єкта економічних відносин та суб'єкта економічної діяльності.

Сучасні економічні та соціальні реалії вимагають від суб'єктів господарювання нових засобів для активізації економічної діяльності, зростання ефективності їх економічного вибору форм економічної діяльності, вибору методів ведення бізнесу та прийняття економічних рішень що забезпечують сучасні потреби економіки, армії та суспільства. І не тільки в цьому особливість функціонування економіки та безперебійного економічного забезпечення всіх сучасних потреб. А й у терміновості та повній інноваційності економічної відповідальності що має бути цілісним процесом і в часі і у просторі, а не тільки як шлях економічної діяльності в умовах воєнного часу, а і як економічне підґрунтя для самореалізації економіки України [1].

Реалізація економічної відповідальності в умовах воєнного стану це пошук шляху постійного зростання економічного результату, процес врахування зовнішніх викликів економічної діяльності з її сучасними комунікативними технологіями, глобальними тенденціями, забезпечення та досягнення відповідальності у всіх економічних діях не тільки для миттєвого результату, але і для впливу цих дій на обороноздатність країни зміну загального стану економіки, на стабілізацію та зростання зміну запитів споживачів та ресурсозбереження та оновлення потреб, зміну економічної поведінки партнерів, конкурентів що змінює інституційне середовище. поведінку держави як організатора конкурентних відносин та гаранта економічної безпеки.

Сучасний теоретичний та практичний підхід до підвищення відповідальності має спиратись на систему поглядів, ідей, концепцій, серед яких вирізняються етичні, гуманістичні, екзистенційні, а шляхи реалізації економічної відповідальності практично мають бути спрямовані для захисту свободи та

незалежності, які треба враховувати у економічній діяльності та економічній відповідальності [5]. Це насамперед визначення відповідальності від кожного суб'єкта, що є основною особливістю сучасних умов воєнного стану й теоретичного та практичного усвідомлення важливості проблеми. Для економічної стабільності це вкрай важливо [3]. Економічна свобода кожного у воєнний час має стати економічною відповідальністю, і така реалізація економічної відповідальності є дією, яка забезпечуватиме необхідні можливості для задоволення потреб воєнного часу [4].

Економічна відповідальність це можливість мислити і діяти в економіці вільно і результативно [2, с. 28-38]. Економічна відповідальність має стати основою економічної поведінки кожного в умовах воєнного часу де економічна свобода є проявом і реалізацією свободи суб'єкта у забезпеченні незалежності країни і реалізуватись в його економічній діяльності.

Під економічною відповідальністю в умовах воєнного часу в економічній сфері ми розуміємо цілеспрямованість можливість та здатність самостійно приймати рішення про види і засоби економічної діяльності які забезпечують стабільність функціонування економіки та національну безпеку. Сучасний вибір в економіці, це забезпечення відповідальності що має стати основою розвитку ринкової економіки України.

Таким чином, можемо зробити висновок, що економічна відповідальність в умовах воєнного стану може бути досягнута такими складовими:

- відповідальність права (відповідальність у використанні прав власності, дієвість судової системи у забезпеченні економічної відповідальності, урядове сприяння у правовому забезпеченні економічної відповідальності);

- відповідальність уряду (відповідальність у податкових вимогах, відповідальність державних витрат, відповідальність бюджетно-податкового регулювання);

- відповідальність економічної ефективності (відповідальність бізнесу, відповідальність ринку праці, відповідальність монетарної політики);

- відповідальність у відкритості ринків (відповідальність галузей, відповідальність інвестицій, фінансова відповідальність)

Отже, в умовах воєнного стану як особливого етапу сучасного розвитку економіки та суспільства актуалізується проблема зростання економічної відповідальності в економічній поведінці суб'єктів економіки, як внеску в економічну стабільність, економічну відбудову економіки України, подальший інноваційний розвиток та економічне зростання.

Список літератури

1. Якою має бути економічна відповідальність агресора перед Україною та світом. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua> › com.
2. Сур'як А.В. Основи економічної культури: Навчальний посібник Київ: Кондор, 2004. 254 с.
3. Українська економіка під час війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685810/>
4. Українське товариство економічних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ueff.org>
5. The Heritage Foundation 214 Massachusetts Avenue, NE Washington, 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/download>

Plavcan Peter

Prof. Ing. Chairman of Academic Council of Danubius University,
(Slovak Republic),
Peter.plavcan@vsdanubius.sk

Якобчук Т.

Студентка групи Док-53з
Волинський національний університет ім. Лесі Українки
taniayakobchuk@ukr.net

UNEMPLOYMENT IN UKRAINE DURING WAR

4.8 million jobs have been lost in Ukraine since the beginning of the Russian aggression. According to the forecast of the International Labor Organization, if hostilities are completed shortly, there will be an opportunity to restore 3.4 million jobs quickly. Otherwise, the losses could reach up to 7 million jobs.

ILO analysts have noted that 5.2 million refugees have left Ukraine for Ukraine since the beginning of the war, 2.75 million of whom are of working age. Of the non-disabled, 1.2 million people (43.5%) previously worked, lost their jobs, or resigned.

"In response to these losses, the Ukrainian government has so far made significant efforts to maintain the viability of the national social protection system by guaranteeing the payment of benefits, including to internally displaced persons," the ILO said.

The right to help. Who is eligible for assistance?

A particular program was developed to assist and support Ukrainian citizens who lost the opportunity to work due to the Russian invasion. Every citizen of Ukraine who lost the opportunity to work due to the war will receive 6.5 thousand hryvnias from the state without any conditions.

A person who has received official unemployment status is entitled to assistance. This status can be acquired by:

- persons of working age before retirement;
- persons who do not receive earnings and other income provided by law;
- persons wishing to be employed;
- other categories of persons defined in part 1 of Article 43 of the Law of Ukraine "On Employment".

After the imposition of martial law, people who worked under an employment contract, civil law contract, or contract may obtain the status of unemployed.

How to get help?

The State Employment Service provides social support for unemployed citizens and organizes their employment. To get help, you

need to apply to the employment center. Consider options for how to do it: through the Action Portal, come in person to the employment center or send an application by email.

Visit the employment center.

You can apply for unemployment status in person by contacting the employment center.

As a general rule, the list of documents attached to the application for personal application is similar to the list of documents that must be submitted to the employment center by persons who have applied for unemployment status through the Action Portal after the end of martial law. However, for the period of martial law, you can get the status of the unemployed without a complete list of documents (employment record book, education document, etc.). IDPs and persons in the territory where hostilities are taking place, who do not have documents confirming the periods of work, insurance experience, and salary, can receive the status of the unemployed and social benefits without these documents. The amount of assistance will be determined based on information contained in the registers.

According to the new Law on Unemployment in Wartime, IDPs and persons in the territory where hostilities are taking place have the right to terminate employment remotely. To do this, you must apply to the employment center in the employer's name to end the employment relationship. The employment center informs the employer about it through communication [4].

Email to the employment center.

Persons who cannot apply through the Action Portal and apply to the employment center in person can send documents to the email address inbox@es.dcz.gov.ua for assistance from the state. To do this, you must download and fill out the application in the prescribed form and attach additional documents. The subject of the letter must indicate the word "registration" and the applicant's name. Citizens who have acquired the status of unemployed and are in the war zone or the temporarily occupied territories retain the position of unemployed provided they visit the employment center (confirmation of intention to maintain unemployment as any means of communication) within 30 days after martial law [2].

Features of payments under martial law.

According to a particular article. Ten of the Law, wages must be paid on the terms specified in the employment contract. That is, the Law does not deprive employees of surcharges, allowances, bonuses, and other remuneration guarantees. However, other provisions of the Law expand the rights of employers, which may affect wages and salaries. For the period of martial law, the rules of Art. 32 of the Labor Code on the two-month notice period for the employee to change significant

working conditions do not apply. And this gives the employer the right to reduce the salary at its discretion. Of course, it is necessary to warn employees about the change in significant working conditions. But if earlier two months were given for reflection, now the decision should be made at once: either you agree, or you will be dismissed under item 6 of Art. 36 of the Labor Code "in connection with the refusal to continue working in connection with changes in significant working conditions." In this case, the employee has the right to receive severance pay in the amount of not less than the average monthly earnings (Article 44 of the Labor Code).

According to Art. 5 of the Law, the employer has the right to terminate the employment contract with the employee in connection with the liquidation of the enterprise, institution, or organization caused by the destruction of all production, organizational or technical facilities, or property of the enterprise. The employee is notified of such dismissal no later than ten days with the payment of severance pay in the amount of not less than the average monthly salary [3].

Список літератури

1. UKRINFORM. Через війну Україна втратила 4,8 мільйона робочих місць - МОП. Онлайн. Укрінформ - актуальні новини України та світу. 11.05.2022. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3480715-cerez-vijnu-ukraina-vtratila-48miljona-robocih-misc-mop.html>.

2. Безробіття під час війни: нові правила для бізнесу та незайнятих - European Business Association. Онлайн. European Business Association. Режим доступу: <https://eba.com.ua/bezrobittya-pid-chas-vijny-novi-pravyla-dlya-biznesu-ta-nezajnyatyh/>.

3. Оплата праці в умовах воєнного стану. Режим доступу: <https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/oplata-pratsi-v-umovah-voennogo-stanu>.

4. УКРАЇНА. Верховна Рада України. Про зайнятість населення. Онлайн. Закон України № 5067-VI від 05.07.2012. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.

5. Шостак Л.В., Подолець А.Ю. Проблеми зайнятості в Україні в умовах кризи Інфрктюра ринку. 2017. №7. URL: <http://www.market.info.od.ua/uk/7-2017/>. Index

6. Павлова О. М., Павлов К. В., Новосад Д. Ю., Куденьчук А. І. Теоретично-методичні та наукові засади інноваційної діяльності. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2021. №2. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-2-6939>.

7. Pavlov K., Pavlova O., Romanyuk R. Features of development and prospects of transformation of the electricity industry of the region // International scientific journal "Internauka". Series: "Economic Sciences". — 2021. — №1. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-1-6854>.

8. Павлова О.М., Павлов К.В., Ющак А., Куран А. Ринок нерухомості західного регіону України. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 4(24). 2020. Луцьк. С. 54-62.

Коваль Михайло Олегович

аспірант кафедри економіки та природокористування
Волинського національного університету імені Лесі Українки
43025, Волинська область, місто Луцьк, просп. Волі, 13
e-mail: naukoviy@icloud.com

PRINCIPLES OF REGULATION OF EMPLOYMENT OF THE POPULATION OF UKRAINE

Introduction. Regulation of the labor market is one of the state's priorities, the effectiveness of which depends on the functioning of successful socio-economic development of the country. Regulatory processes aim to reduce unemployment, achieve full and adequate employment, and increase competitiveness in domestic and international labor markets [1].

Analysis of current foreign and domestic research and publications. The state of development of this problem covers many scientists who have studied the nature, tools, and criteria for regulating employment in the region and the country. However, specific gaps in the theoretical and methodological approaches to assessing regulatory processes remain unresolved. In this sense, we should highlight the works and research of O. Baryshnikov, L. Beztelesnaya, L. Emelyanenko, V. Vasilchenko, A. Kalina, V. Brych, D. Goddess, G. Kulikov, L. Dolgova, O. Pavlova, K. Pavlova [10, 11, 12, 13, 14].

Coverage of previously unresolved parts of the overall problem. In current conditions, the formation and development of the labor market are impossible only in terms of self-regulation due to the market mechanism because there are constantly complex transformation processes in political, economic, and social spheres, which negatively affect the state of the national economy—the labor market. Therefore, there is a need for state regulation of the labor market using a group of methods that minimize the adverse effects of the crisis and provide social protection against unemployment by increasing its competitiveness.

This article aims to study the theoretical and methodological foundations of employment regulation.

The lighting of the primary material. State regulation of the labor market involves using primary groups of methods that constitute a set of measures necessary for the implementation of authorized bodies to function and develop the labor market [13].

When researching employment theories, it is essential to consider existing developments and concepts. One of the closest theoretical doctrines to date is the Keynesian concept. According to John Mayrand Keynes, forced unemployment is a problem that can only be addressed through government intervention in the economy. As a result, the so-

called neoclassical synthesis is created - forced unemployment, which requires only market regulation. However, the conditions for forming the aggregate supply of each country and each level of labor development are different. Still, the proposed concept reveals the causes of cyclical unemployment and methods of combating it. In addition, it should be noted that modern researchers do not ignore

Karl Marx initiated the interpretation of the causes of unemployment by studying the class contradictions between the bourgeoisie and the proletariat. As is well known, Marx's theory of employment and unemployment, outlined in *Capital*, boils down to the following basic tenets. With the development of machine production, the acceleration of technical progress, and the growth of labor productivity, manual labor is being replaced by machine labor, and the mass of the means of production is absolutely and relatively growing. As the means of production take the form of Capital, there is an increase in Capital's technical, cost, and organic structure. The mass of applied means of production grows faster than the mass of applied living labor. Demand for work is falling; there is a surplus of Capital with an abundance of population, the so-called relative overpopulation. The population becomes excessive, not absolutely, but about the need for Capital. Thus, the accumulation of capital creates a "reserve army of labor," i.e., unemployment.

Marx linked the root cause of unemployment to the industrial cycle of reproduction. More thoroughly in his works, he described three primary forms of relative overpopulation: fluid, stagnant and hidden. K. Marx was convinced that the accumulation of Capital and rising unemployment lead to falling real wages and poverty.

M. Blaug, a well-known expert in the history of economic thought and economic history as, Professor at the University of London, suggested presenting an objective interpretation of Marx's theoretical and methodological positions in the context of modern transformational changes in the economy. He compared the concepts of employment proposed by Marx and Keynes. Particularly distinctive is the notion of the essence of "Keynesian unemployment," which describes the dynamics of investment income that are insufficient to exaggerate the savings made with the growth of total revenue at full employment. At the same time, in contrast to this assertion, unemployment, according to Marx, is the result of excessive population growth or too low incomes, and even

combined with manual tooling, which primitives outdated technology, thereby limiting the dynamics of investment. Such opposition to the explanation of the causes of unemployment by K. Marx and J. Keynes, in our opinion, did not call for seven is objective, as these theoretical ideas and beliefs have been implemented in different

countries and at other times. Marx actively studied the era of capitalism in the nineteenth-century organized unions.

Subsequently, supporters of the concept of neoclassical synthesis substantiated the truth of the objectivity of approaches to the need to synthesize ideas about the sustainability of public employment and flexibility of market self-regulation (X. Lampert, R. Poll, P. Samuelson). These scientists tried to combine neoclassical and Keynesian approaches to the mechanism of employment. They considered the long-term and stable relationship between employees and employers to be the main idea of the balance between the subjects of the labor market.

Given the current development of holistic approaches to employment in the labor market and limiting unemployment in Ukraine in the late XX century. Occurred during changes in the entire socio-economic system. Modern scientists and researchers have made a significant breakthrough in the formation and development of theoretical, methodological, and practical foundations for the construction of the mechanism of employment regulation.

An important fact is that modern researchers synthesize the purpose of the study of employment through the prism of economics and sociology.

According to the researcher L. Beztelesnaya, methods of regulation are specific ways of influencing all participants in the development and functioning of the labor market [2].

Several other researchers group methods of labor market regulation by the form of application to active (active influence), which affect the supply and demand of labor and promote the rapid return of unemployed citizens to active employment (structuring the economy, stimulating small and medium enterprises). Additional jobs, the formation of circumstances for self-employment); passive (passive impact), which includes: awareness of the unemployment rate of the region, country, registration and accounting of unemployed citizens, organization of the system of providing and paying unemployment benefits, implementation of monetary and non-monetary support of the unemployed and dependent families, etc. [3, 4, 9].

However, L. Emelianenko suggests that the most effective are active methods of regulation because they can facilitate the application of such measures as:

- promoting effective employment, reducing unemployment, creating conditions for business development (including medium and small) to create additional jobs;
- popularization and transparent informing of the population about the availability of vacancies;

- compliance with the main macroeconomic stimulus measures included in the mechanism of labor market regulation, limiting monopolistic manifestations;
- social support of the able-bodied population through various social protection programs [7].

Another number of researchers at the same time, V. Vasylychenko and A. Kalyna in their works focus on the need for methods of passive influence of regulation and propose the following classification: by the strength of influence: methods based on increasing (decreasing) supply in the labor market; methods based on increasing (decreasing) labor market demand; processes that affect the structure of supply and demand in the labor market; by the form of influence: direct and indirect; by content: departmental and economical; by the level of influence: national, regional, local, microeconomic; by funding sources: from the state budget, extra-budgetary funds, and commercial organizations [5].

At the same time, scientists D. Boginya, G. Kulikov, and L. Dolgova, in their works, pay attention to only two methods of regulation [3]: economic, which is based on the ways of state influence the activities of regulatory entities through the use of economic levers; departmental, based on the application of departmental acts and procedures that are binding.

At the same time, the authors suggest that implementing these methods should be aimed at forming higher socio-economic indicators. These indicators regulate the number of specialists in all fields needed at a particular stage of state development. The criteria for the manifestation of these indicators are the growth of labor resources of appropriate qualifications to increase labor efficiency, taking into account the capabilities and needs of the main actors in the labor market.

V. Brych considers it reasonable to use three main methods of regulation: legislative and legal, based on the activities of the state and aimed at developing and implementing binding legal norms; economic, which includes the following components: investment to create new jobs, support for small and medium businesses; establishment of the minimum wage; organizational, based on the definition of quotas for employment of citizens, unemployment benefits, training, retraining, and advanced training [4].

Researcher O. Tarshina considers the regulation of market employment processes through the structure of state influence, which covers a range of methods, the main of which are legislative, administrative, economic, organizational, and informational [15].

The probability of effectiveness of these methods is formed in the context of direct and indirect impact. It can be applied depending on the situation in the labor market in a certain period [2].

In general, labor market regulation is a complex organizational, economic, and legal system. Regulatory processes in the labor market are manifested through implementing programs aimed at creating the maximum number of jobs in the public sector, workforce training and retraining programs, programs that help employ certain types of professions and specialties, and government programs on social insurance against unemployment [6].

Manure management tools can be divided into two types: direct action (system of state procurement and state contracts, establishment of norms and standards, legislative acts, forecasts, targeted comprehensive development programs); indirect action (government loans to stimulate entrepreneurial activity, subsidies, tax benefits, subsidies, price regulation).

Normative and legal instruments are legislative and legal acts (laws, bylaws, and normative legal acts, which also include decrees and resolutions) and normative legal acts (orders and directives).

The mechanism for regulating employment processes includes the full range of methods and tools governments use at various levels to achieve full employment.

Economic methods are manifested in incentives for labor market participants to regulate their behavior to achieve effective employment.

In the process of regulation, the state applies methods that include taxation of the payroll; providing tax benefits to enterprises to increase labor supply; government expenditures to finance employment promotion activities; public investment; state orders to enterprises; employment subsidies, encouragement of self-employment; grants, subventions, and donations, etc., directly affects the vector of labor market development [5].

The application of the outlined issues in the labor market in the current trends is the result of the use of several tools that are carried out through the interaction of a set of groups of regulatory methods; the choice of these groups depends on changes in the structure of the labor market, the dynamics of its development, and the socio-economic situation in the country.

Conclusions. Thus, it should be noted that employment's theoretical and methodological principles are consistent with the regional differences in the development of socio-economic processes. Therefore, imbalances in the supply and demand of labor, mainly based on professional qualifications, result from the specifics of each region's labor market. This is necessary not only to regulate the employment of the region's population but also to identify specific measures to increase

economic activity, solve the problem of placement, and rational use of labor resources. Promoting job creation is one of the main directions of regional employment policy.

The following methods of theoretical and methodological approach are proposed: legal, organizational, and managerial, economic, socially oriented, analytical, agreeable, innovative, and popularizing.

References

1. Baryshnikova O. YE. (2018). Labor market in Ukraine: current status and development problems. *Rynok pratsi ta zaynyatist' naselennya*. №. 4 (57).pp. 5-9.
2. Beztelesna L. I. (2012). Macroeconomic patterns of functioning of the national labor market. *Statystyka Ukrainy*.. №1 (56). pp. 22-27.
3. Bohynya D. P., Kulikov H. T., Lisohor L. S., Dolhova L. I. (2001). *Sotsial'no-ekonomichnyy mekhanizm rehulyuvannya rynku pratsi ta zarobitnoi platy*. [Socio-economic mechanism of labor market and wage regulation]. In D. P. Bohynya (ed.). *NAN Ukrainy. In-t ekonomiky*. Kyiv.
4. Brych V. YA. (2004). *Transformatsiya rynku pratsi ta ii vplyv na zhyttyevyy riven' naselennya (teoriya, metodolohiya, tendentsii rozvytku)*. [Transformation of the labor market and its impact on the living standards of the population (theory, methodology, development trends] Abstract of Dr. Econ. Sciences. Thesis. 08.09.01. *M-vo osvity' I nauki' Ukrayiny'*. Lviv.
5. Vasyl'chenko V. S. (1996). *Rynok pratsi ta zaynyatist'*. [Labor market and employment]. Kyiv: NC ZRP.
6. Strishenets O.M, Yelisyeyeva L.V., Lishchuk V.I. (2014). *Ekonomichna teoriya: navch.posib*. [Economic theory: textbook]. Lutsk. Eastern European National University. *Lesya Ukrainka*.
7. Yemel'yanenko L. M. (2015). Formation and regulation of the newest forms of employment in Ukraine. *Ukrains'kyy sotsium*. №1 (52). pp. 82-89.
8. Kalyna A. V. (2010). *Rynok pratsi (natsional'nyy ta mizhnarodnyy aspekty): navch. posib*. [Labor market (national and international aspects): textbook]. Kyiv: SE "Personnel".
9. Kachan YE. P., Obukhivs'kyy O. O. (2015). *Rehional'na polityka rynku pratsi : Monohr*. [Regional labor market policy: Monograph]. Ternopil. state econ. un-t.
10. Pavlov K.V., Pavlova O.M. (2019). *Formuvannya ta rehulyuvannya konkurentnykh vidnosyn na rehional'nykh rynkakh zhytla Ukrayiny : monohrafiya*. [Formation and regulation of competitive relations in the regional housing markets of Ukraine: a monograph]. Lutsk: Teren Publishing House.
11. Petrova I. L. (1997). *Sehmentatsiya rynku pratsi: teoriya i praktyka rehulyuvannya*. [Labor market segmentation: theory and

practice of regulation]. Kyiv: In-t ekonomiky, upravlinnya ta hospodars'koho prava.

12. Strishenets' M. M., Pavlova O. M., Pavlov K. V. (2019). Proste tovarne vyrobnytstvo i zarodzhennya manufaktur v Ukrayini : monohrafiya. [Simple commodity production and origin of manufactories in Ukraine: monograph]. Skhidnoyevropeys'kyy natsional'nyy universytet imeni Lesi Ukrayinky. Lutsk. Teren.

13. Strishenets' O.M. (2007). Istoriya ekonomichnykh vchen': Navchal'nyy posibnyk. [History of economic doctrines: Textbook]. In V. Kirilenko (ed.). Ternopil: "Economic Thought".

14. Strishenets' O.M., Pavlov K.V. (2016). Features of competitive relations in regional real estate markets. Naukovyy visnyk uzhhorods'koho universytetu. Seriya «Ekonomika». Zbirnyk naukovykh prats'. Issue 1 (47). Volume 2. Uzhhorod,. pp. 35-38.

15. Tarshyna O. S. (2006). Derzhavna polityka zaynyatosti naselennya. [State employment policy]. Ekonomika ta derzhava. №1. pp. 77-80.

РОЗДІЛ 2. ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

УДК 657.6

Антонюк О.

д.е.н., професор,
професор кафедри обліку і аудиту,
Національний університет водного господарства та
природокористування
o.r.antonyuk@nuwm.edu.ua

Мамонтова Н.

д.е.н., професор,
професор кафедри фінансів, обліку і аудиту,
Національний університет «Острозька академія»
nataliya.mamontova@oa.edu.ua

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ПОСЛУГ У СФЕРІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОСИСТЕМНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Проблематика сталого розвитку залишається актуальною впродовж багатьох років. На основі аналізу літератури можна виділити поширені напрямки тематичних досліджень, які стосуються розвитку теорії сталого розвитку, корпоративної відповідальності та звітності зі сталого розвитку, критеріїв сталого розвитку. Вказані тенденції реалізуються у різних галузях досліджень [1]. Важливим питанням у реалізації концепції сталого розвитку, особливо у зв'язку з тим, що вона часто розглядається як така, що еволюціонує стало виявлення її практичних і вимірюваних індикаторів.

Незважаючи на наявність численних наукових напрацювань, присвячених проблематиці сталого розвитку суспільства на різних рівнях його організації та шляхам їхнього розв'язання, недостатньо дослідженими залишаються питання забезпечення ефективного управління сталим розвитком у контексті реалізації природоохоронної й еколого-економічної політики на засадах моніторингу та контролю.

Як відзначає науковець Zuo J. та інші [2] політика сталого розвитку змінюється залежно від компаній, галузі діяльності, її стратегічних цілей. Енергоефективність та збереження, скорочення викидів парникових газів та інтеграція відновлюваних джерел енергії в проекти є одними з поширених тем політики сталого розвитку, що розкрито в праці Jones T., Shan Y. та Goodrum P. M [3].

Суб'єкти господарювання безперервно шукають нові можливості для підвищення ділової репутації, ефективності, а

розкриття інформації в галузі сталого розвитку стає важливим конкурентним фактором, допомагає укріпити довіру інвесторів. В свою чергу, звітність зі сталого розвитку надає переваги, які дозволяють вести бізнес з проголошенням та дотриманням принципів сталого розвитку. Оприлюднення звітів дозволяє отримати доступ до нових джерел фінансування, підвищувати операційну діяльність.

Звіти описують вплив конкретної компанії на економічні, соціальні та екологічні сфери, надає інформацію щодо діяльності із забезпечення та підтримки сталого розвитку. Як правило, структура звіту відображає суттєві питання, що є важливими для розвитку компанії та наших зацікавлених сторін. Звіт складають відповідно до стандартів Глобальної ініціативи звітності у сфері сталого розвитку GRI (основний варіант відповідності), він містить інформацію про внесок у досягнення Цілей сталого розвитку ООН.

Таблиця 1

Проблематика та напрямки розвитку аудиторських послуг у сфері сталого розвитку та екосистемного природокористування

№ з/п	Напрямок дослідження та практичної реалізації	Деталізація
1	Вдосконалення методики аудиту в частині завдань з екосистемного природокористування	Розробка результативних показників екосистемного природокористування у взаємозв'язку з показниками конкурентоздатності та стабільності розвитку територій для врахування у паспортах програм та програмах розвитку територій
2	Розробка механізмів взаємодії суб'єктів аудиторської діяльності та державних контролюючих органів, органів державної влади та місцевого самоврядування з питань розвитку екосистемного природокористування	Вдосконалення чинної нормативної бази з метою ширшого залучення та взаємодії суб'єктів аудиторської діяльності та державних контролюючих органів з питань розвитку територій, розробка механізмів взаємодії та співпраці
3	Методичне та організаційне забезпечення послуг аудиту з питань екосистемного природокористування	Розробка методик виконання аудиторських послуг з оцінки ефективності екосистемного природокористування на основі ризико-орієнтованого підходу управління та моніторингу

Зрозуміло, що компаніям потрібно узгоджувати свою політику, практику та дії щодо клімату в межах своєї діяльності. Важливим є пріоритетне обговорення питань зміни клімату, включення кліматично-розумних міркувань у рішення щодо офісних операцій, нерухомості та інвестицій. Компанії прагнуть зменшувати негативний вплив на довкілля за допомогою зменшення кількості відходів та збереження ресурсів. Важливість еколого-економічного моніторингу підкреслена в праці Дудник А.В. [4].

Основна проблематика, яка на наш погляд, потребує вирішення та подальших розробок подана в табл. 1.

У цьому контексті вбачаємо можливості розширення послуг аудиторів, адже інформація з фінансових питань у суб'єктів державного та підприємницького секторів економіки в екосистемному природокористуванні відображається у різних формах звітності (фінансова, статистична, податкова, інтегрована). Розширення співпраці із суб'єктами аудиторської діяльності в частині аудиторських послуг дозволить підтверджувати достовірність інформації, поліпшити ефективність управління фінансовими ресурсами у сфері екосистемного природокористування на основі впровадження ризико-орієнтованого підходу до управління і контролю з орієнтацією на передбачення та попередження імовірних негативних результатів діяльності та управлінських рішень.

Список літератури

1. Antoniuk O., Chyzhevska L., Semenushina N. Legal regulation and trends of audit services: what are the differences (evidence of Ukraine). *Independent Journal of Management & Production*. 2019. Vol. 10, Issue 7 (Special Edition PDATU, 2019). P. 673–686. DOI: <https://doi.org/10.14807/ijmp.v10i7.903>. URL: <http://www.ijmp.jor.br/index.php/ijmp/article/view/903>
2. Zuo J., Zillante G., Wilson L., Davidson, K., Pullen S. (2012). “Sustainability policy of construction contractors: A review.” *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 16, 3910-3916.
3. Jones, T., Shan, Y. and Goodrum, P.M. (2010). “An investigation of corporate approaches to sustainability in the US engineering and construction industry.” *Construction Management and Economics*, 28, 971-983.
4. Дудник А.В. Засади забезпечення екологічної безпеки промислово-міських агломерацій в контексті їх сталого розвитку. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2020. № 2(70). С. 201–213.

Gornostal S.

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer of Department of Applied Mechanics
and Environmental Protection Technologies

Girban D.

Molchan A.

2th year student, Faculty of Fire Safety
National University of Civil Defence of Ukraine,
gornostalsa@gmail.com

FEATURES OF THE WORK OF BIOLOGICAL WASTEWATER TREATMENT FACILITIES IN MARTIAL LAW

The conditions of martial law, in which Ukraine found itself in February 2022, made adjustments to the work of all spheres of economic activity. It is difficult to assess the negative consequences of shelling, explosions, lack of normal living conditions, recreation. In some regions, citizens do not have access to food, drinking water, medicine, and cannot get to work. All these problems have been fully experienced by public utilities, which provide drinking water, receive and treat wastewater from the public and businesses. It should be noted that as soon as there is a minimum opportunity to resume work, utilities try to provide citizens with drinking water, electricity, gas, drainage and wastewater. All this is happening even in spite of problems with personnel, material and technical resources.

A feature of biological wastewater treatment plants is their location outside the buildings. Aeration tanks, secondary settling tanks are reinforced concrete structures, the water level of which is approximately at ground level. Their service includes:

- constant inspection of the integrity of structures;
- periodic control of indicators characterizing the quality of cleaning, the state of activated sludge;
- adjustment of air supply, concentration of activated sludge.

To perform these actions, staff must walk around the area, take samples, transfer them to the laboratory. In order to reduce the environmental consequences of possible treatment of untreated or insufficiently treated wastewater in a state of war, it is necessary to organize the work of facilities in such a way as to minimize the presence of maintenance personnel in hazardous conditions. Therefore, the aim of the study is to propose measures that will ensure the effective operation of biological treatment facilities and compliance with environmental requirements for urban wastewater treatment, taking into account the peculiarities of martial law.

To achieve this goal there are several tasks:

- analyze the features of wastewater treatment;
- identify factors that affect the cleaning process;
- to propose measures for the effective operation of biological wastewater treatment facilities, taking into account the peculiarities of their work in martial law.

To treat a mixture of wastewater, which contains industrial and domestic effluents, use the following scheme:

- pre-lighting on mechanical treatment facilities;
- complete treatment at biological treatment facilities.

In mechanical treatment plants, the bulk of the largest and heaviest particles are removed from the wastewater. Then the clarified liquid enters the biological treatment, which provides for the removal of fine suspensions, colloidal and dissolved organic contaminants. After cleaning, the water is disinfected.

In different regions of Ukraine for wastewater treatment use equipment that differs in variety in shape, composition, size, technological features. Its choice is due to consumption, physical and chemical properties of wastewater entering treatment. One of the schemes that is actively used for biological wastewater treatment from small settlements or areas of large cities is the system «aeration tank-displacer - secondary settling tank». The peculiarities of the cleaning process in the aeration tank-displacer is that it does not completely mix a portion of wastewater and activated sludge. Due to the displacement effect, the load on the activated sludge and the oxidation rate at the beginning of the process increase, then these indicators gradually decrease. The increase in silt is not more than 5%. Features of the design and course of the process in the aeration tank-displacer led to its use in the indicator of biochemical oxygen demand in wastewater entering the treatment, not more than 500 mg/liter. The advantages of the design include more efficient separation of the sludge mixture from the treated water in the secondary settling tank. In fig. 1 shows a schematic diagram of the system «aeration tank-displacer - secondary settling tank".

Analysis of the features of the system «aeration tank-displacer - secondary settling tank» showed that the operation of facilities is significantly influenced by the concentration of activated sludge, the amount of air and the properties of the wastewater entering the treatment. Thus, the regulating ratios of «sewage activated sludge air» can affect the efficiency of biological treatment and ensure compliance with environmental requirements. This makes it possible to effectively protect the environment from pollution by insufficiently treated or untreated wastewater.

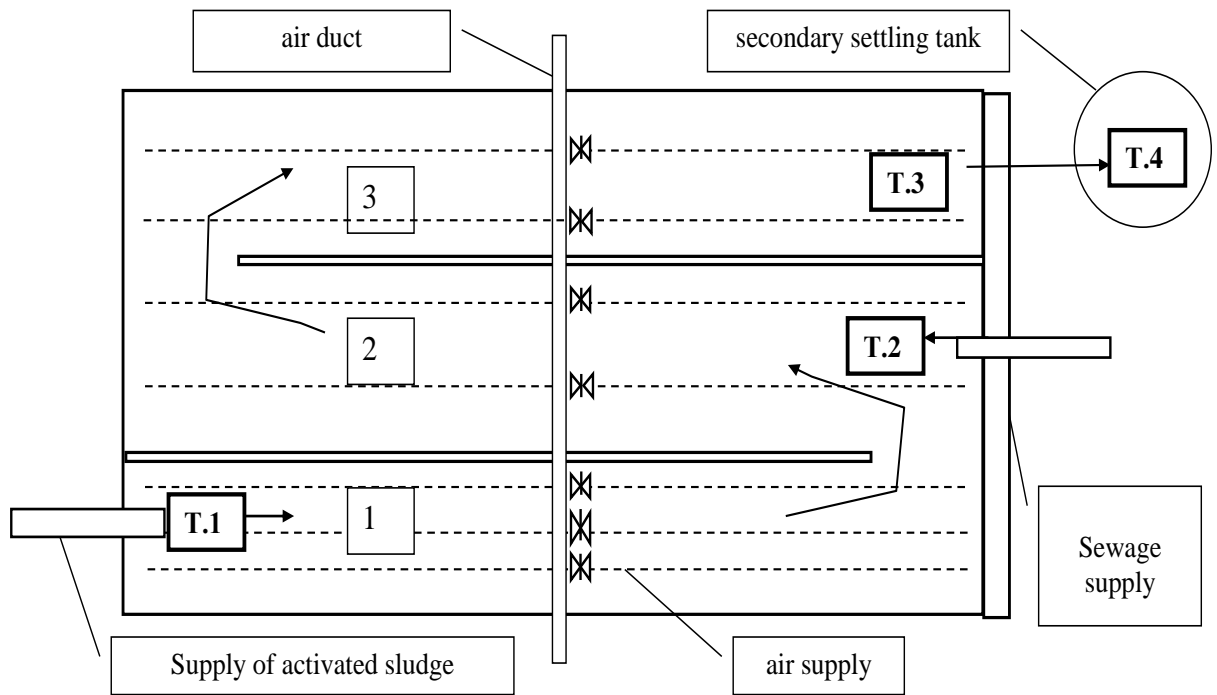

Fig 1. - Scheme of the system «aeration tank-displacer - secondary settling tank»: 1 - the first (regenerator), 2 - the second; 3 - the third corridor.

Mathematical modeling is used to study the cleaning process at different stages of its course and to determine the influence of individual factors. It allows you to take into account the complexity and features of the processes occurring in different parts of buildings. When developing mathematical models for the system "aeration tank-displacer - secondary settling tank" we have taken into account the following features of the purification process:

1. Activated sludge enters the first corridor of the aeration tank for regeneration.

2. Sewage mixed with activated sludge is concentrated in the second corridor. The mixture is then discharged to a secondary settling tank.

To describe these processes, it is necessary to make two models that take into account the peculiarities of their course in different parts of biological treatment plants. To build the models, the factors influencing the mode of operation of the system «aeration tank-displacer - secondary settling tank» are identified. Such factors include wastewater consumption, quantity and quality of activated sludge fed into the aeration tank, the saturation of the environment with oxygen. It is also taken into account that the air supply through the corridors of the aeration tank is carried out with different intensity. To control the course of the treatment process at different stages, such parameters as

the consumption and concentration of contaminants in the wastewater entering the treatment, the indicators of activated sludge, the intensity of aeration of the mixture in the aeration tank.

As a result of experimental research, data were obtained for compiling empirical dependencies [1, p. 73]. The obtained equations describe the change in the concentration of activated sludge at the outlet of the regenerator and the change in the concentration of contaminants in the treated water at the outlet of the treatment plant. The analysis of the adequacy of the obtained dependences according to Fisher's criterion is carried out. He showed that in the boundary conditions adopted during the experiment, the equations adequately describe the process of biological treatment in the system "aeration tank-displacer secondary settling tank".

The proposed dependences allow to investigate without additional experiments the processes occurring at different stages of purification in the aeration tank. In addition, the researcher has the opportunity to change the parameters of the treatment system, comparing different options for the supply of wastewater and activated sludge. It is also possible to change the characteristics of the wastewater, to vary the parameters of the air supply. This allows you to choose the mode of operation of facilities, taking into account the characteristics of the liquid coming for cleaning, and ensure compliance with environmental requirements.

For simple and convenient use of the models, a method of choosing the mode of operation of the aeration tank, which receives a mixture of industrial and domestic wastewater, is proposed [2, p. 204]. Its application allows you to quickly respond to changes in the quality of wastewater entering treatment, ensure compliance with environmental requirements and reduce the negative burden on the environment due to insufficient treatment of wastewater.

References

1. Gorban D., Molchan A., Gornostal S. Proposals to improve the technology of urban wastewater treatment facilities. *Sectoral research XXI: characteristics and features: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference, Chicago, 2022. 22 April, 2022. Chicago USA: European Scientific Platform. Vol. 2. P. 72-75.*

2. Горбань Д.Г., Молчан А.П., Горносталь С.А. Захист водойм від забруднення недостатньо очищеними стічними водами. *Проблеми та перспективи розвитку системи безпеки життєдіяльності: матеріали XVII міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, курсантів та студентів. м. Львів, 30-31 берез. 2022 р. Львів, 2022. С. 201-206.*

Городиська І.

к.с.-г.н., с.н.с.

Інститут агроєкології і природокористування НААН
anni0479@gmail.com

Хітренко Т.

здобувач

Інститут агроєкології і природокористування НААН
khitrenko.tetiana@gmail.com

Глушко І.

Інститут агроєкології і природокористування НААН
tititka17@ukr.net

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Україна, маючи найбільшу площу сільськогосподарських земель серед країн Європи, є світовим постачальником сільськогосподарської продукції та відіграє важливу роль в процесі забезпечення сталої продовольчої системи, в тому числі і на органічному ринку. До початку пандемії COVID-19 Україна впевнено входила до ТОП 5 найбільших постачальників органічної продукції до ЄС, експортуючи понад 60 видів сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки: кукурудзу, пшеницю, ячмінь, олійні культури, сою, горох, соняшникову олію, фрукти та ягоди, овочі, гриби, горіхи, зелень, соки, борошно, мед та інші. За результатами 2020 року Україна посіла 4 місце у світі зі 123 країн за обсягами імпорту органічної продукції до ЄС із часткою у 7,8%. Загалом експорт органічної продукції з України за результатами 2020 року склав 332 тисячі тонн на суму близько 204 мільйонів доларів США [1]. Відповідно даних оперативного моніторингу, що були зібрані Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України станом на 31 грудня 2021 року, під органічним виробництвом в Україні було зайнято біля 468 тис га, що складало приблизно 1% від земель сільськогосподарського призначення країни, що значно менше відповідних показників у Європейських країнах, де частка органічних земель в середньому складає 8%. Країни ЄС залишаються основним ринком для реалізації української органічної, хоча останнім часом активно розвивався і внутрішній ринок збуту.

3 березня 2021 р. Кабінетом Міністрів України затверджено Постанову “Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року” [2], де офіційно встановлено ціль щодо земель під органічним виробництвом (у відсотках). Згідно цільових

індикаторів стратегії планується досягти показника площі земель з органічним статусом до не менш як 3% загальної площі сільськогосподарських угідь України, що становить приблизно 1,3 млн га. Тобто за 10 років планується збільшення органічних площ в три рази. Крім того йдеться про збільшення експорту органічної продукції до 2030 року більше як у 5 разів, до 1 млрд доларів США. Досягнення поставлених цілей може бути реалізоване шляхом:

- всебічної підтримки органічного виробництва (через виконання програм з підтримки виробників органічної продукції; здійснення заходів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності виробників стосовно переваг ведення органічного виробництва);
- збільшення виробництва органічної продукції, що передбачає розроблення програм фінансової та дорадчої підтримки виробників органічної продукції, залучення більшої кількості виробників до ведення органічного виробництва шляхом удосконалення державного регулювання в зазначеній сфері;
- забезпечення розвитку сталого виробництва [3].

На початку липня 2021 року Мінекономіки презентувало концепцію держпідтримки АПК на 2021-2023 роки, серед пріоритетних напрямків якої є тваринництво, садівництво, фермерство, здешевлення техніки та кредитів. До концепції додано напрям з підтримки розвитку органічного виробництва.

Безумовно, від ведення повномасштабних активних військових дій російської федерації на всій території України, що розпочалися 24 лютого 2022 р. потерпає вся аграрна промисловість, в тому числі і органічний сектор. Значна частина господарств, що зайняті під органічним виробництвом, окуповані або знаходяться в областях ведення бойових дій. Так, до прикладу, у Херсонській області, де зосереджено найбільшу площу органічних сільськогосподарських угідь (близько 81,5 тис. га) можливість ведення будь якої сільськогосподарської діяльності, в тому числі органічної, відсутня через окупацію російськими військами. В подібній ситуації опинилися і інші області зі значною часткою органічних угідь: Запорізька обл. (близько 44,5 тис. га); Харківська обл. (близько 4 тис. га); донедавна – Чернігівська обл. (близько 10 тис. га). В інших областях України ведення сільськогосподарської діяльності ускладнено. Частина операторів органічного ринку були змушені повністю припинити свою діяльність, багато – на межі зупинки. Майже неможливим стало експортне відвантаження органічної продукції, яка зберігається на складах органічних операторів, через блокування портів. Наразі склалася ситуація значного зменшення попиту на органічну продукцію на тлі військових подій [4].

Органічний сектор сільськогосподарського виробництва нині опинився в умовах, що вимагають фінансової підтримки як на

державному рівні, так і на міжнародному. Наразі відпрацьовуються механізми такої підтримки, що дасть можливість подальшого розвитку всіх галузей органічного виробництва.

Слава Україні!

Список літератури

1. Дослідження органічного ринку України (2019-2020) URL: [Market study 2019-2020 web.pdf \(organicinfo.ua\)](https://organicinfo.ua/Market%20study%202019-2020%20web.pdf) (дата звернення 25.04.2022).
2. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 25.04.2022).
3. 3% земель під органічним виробництвом – ціль України 2030. URL: <https://organicinfo.ua/news/3percent-under-organic-production-2030/> (дата звернення 25.04.2022).
4. Звернення щодо ситуації в органічному секторі України. URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-appeal/> (дата звернення 25.04.2022).

Киричко С.

к.т.н., науковий співробітник відділу
Інститут геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України
kyrychko@meta.ua

Семененко Є.

д.т.н., с.н.с.
завідувач відділу проблем шахтних енергетичних комплексів
Інститут геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України
evs_igtm@i.ua

Хамініч О.

к. ф-м. н., доцент
декан механіко-математичного факультету
Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара
khaminich_a_v@i.ua

Кругліков Д.

аспірант
завідувач відділу проблем шахтних енергетичних комплексів
Інститут геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України
evs_igtm@i.ua

ЗБЕРІГАННЯ ПРИРОДНОРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРИВБАСУ ЗА РАХУНОК СКЛАДУВАННЯ ВІДХОДІВ ПІДВИЩЕНОЇ КОНЦЕНТРАЦІЇ

Для економіки Придніпровського регіону завдання збереження конкурентоспроможності гірничо-збагачувальних комбінатів (ГЗК) як основних джерел валютних надходжень до бюджету при завершенні термінів експлуатації існуючих сховищ відходів (СВ) невіддільне від проблеми збереження природно-ресурсного потенціалу (ПРП), оскільки обидва завдання пов'язані з раціональним використанням водних та земельних ресурсів [1]. У існуючі СВ складуються у вигляді гідросуміші з масовою концентрацією не більше 5 %, що багато в чому визначає їх гігантські розміри та вимагають відволікання значного обсягу основних екологічних ресурсів води та землі. Термін експлуатації цих СВ закінчується найближчими роками, а ПРП регіону для створення нових сховищ немає.

Особливо це актуально в умовах воєнного стану, коли можливість капітального будівництва суттєво обмежені, як й ускладнюється вирішення питання з новими ділянками для нових карт наміву. Тобто збереження можливості складання відходів в СВ, які вже існують, є єдиною можливістю збереження працездатності ГЗК Придніпровського регіону[2, 3].

Таким чином, відсутність значних ділянок землі під нові СВ, підвищення вимог до екологічної безпеки виробництва, так само, як і прагнення власників ГЗК знизити енергоємність та питоме водоспоживання технологій переробки, робить актуальним та життєво необхідним запровадження технологій транспортування та складування відходів підвищеної концентрації [1, 2]. Використання цього підходу дозволяє комплексно вирішити кілька завдань: знизити необхідність ГЗК у земельних ресурсах для відкриття нових сховищ; продовжити термін експлуатації існуючих сховищ; знизити витрати води на складування відходів; зменшити собівартість переробки мінеральної сировини. Перспективність такого підходу підтверджується впровадженням розглянутих технологій на гірських підприємствах Канади, Америки, Росії та Африки, а також появою нових технічних розробок вітчизняних та зарубіжних фірм, таких як «Хаймек» (Україна), «СЕТКО» (США), «Інжиніринг доберсек ГмбХ» (Німеччина) та «Варман» (Австралія), орієнтованих на гідросуміші з концентрацією пасти [1, 2].

Враховуючи суттєві обсяги складованих відходів, значні капітальні та експлуатаційні витрати, необхідні для переобладнання систем складування відходів на ГЗК, впровадження розглянутої технології вимагає оцінки та наукового обґрунтування раціональної концентрації гідросуміші, що транспортуються і складуються, яка б забезпечувала не тільки збереження ПРП, а й зниження енергетичного потенціалу.

На території країн СНД використовувалося близько 20 методик розрахунку критичної швидкості та гідравлічного ухилу під час транспортування твердих матеріалів з об'ємною концентрацією гідросуміші менше 15 %. Тобто призначені для гідросумішей низької концентрації (ГНК). Незначна частина цих методів розрахунку, адаптовані для гідросумішей середньої концентрації (ГСК), тобто дозволяє розраховувати параметри гідротранспорту в діапазоні об'ємної концентрації гідросуміші від 15 до 30 %. Методи розрахунку параметрів гідротранспорту гідросумішей високої концентрації (ГВК), коли об'ємна концентрація перевищує 30 %, лише починають розроблятися та обґрунтовуватись [2].

На існуючих ГЗК країни системи складування відходів збагачення спроектовані для ГНК. Згущення ГНК до ГВК дозволяє суттєво знизити необхідний обсяг СВ та обсяг гідросуміші, що перекачується, а також максимально забезпечити оборотною водою збагачувальне виробництво. Проте досвід впровадження таких технологій складування відходів збагачення свідчить про позитивні результати на нових ГЗК, спочатку спроектованих під цю технологію. Позитивний досвід модернізації систем складування відходів, що вже працюють, під технологію складування ГВК невідомий. Частково це

пояснюється тим, що впровадження такої технології на існуючих ГЗК вимагає використання значної кількості реагентів, повної заміни трубопроводів магістралей та переобладнання насосних станцій під поршневі насоси. У цій ситуації модернізація технології складування відходів з метою переходу на ГСК дозволяє знизити необхідний обсяг СВ, а також енергоємність та водоспоживання процесу відведення відходів без переоснащення насосних станцій поршневими насосами, а також потребує меншої кількості реагентів. Вибір того чи іншого варіанта модернізації потребує проектного та економічного обґрунтування, оскільки передбачає суттєві капітальні вкладення. У такій ситуації відсутність перевірених методів розрахунку параметрів гідротранспорту ГВК та необхідність облаштування реагентного господарства стримують запровадження відповідних технологій з модернізації існуючих систем відведення відходів збагачення. У той же час методи розрахунку параметрів гідротранспорту гідросумішей з об'ємними концентраціями менше 30% та технології згущення гідросумішей до таких концентрацій відомі та апробовані. При концентрації відходів збагачення на існуючих підприємствах близько 5 % за масою застосування цього підходу дозволить отримати значну економію електроенергії та водних ресурсів, без заміни насосів, що використовуються.

У разі переходу з ГНК на ГСК питання вибору діаметра трубопроводу не таке важливе, оскільки витрата гідросуміші, гідравлічний ухил і критична швидкість істотно не змінюються. При переході на ГВК питання вибору діаметра трубопроводу стає першочерговим, так як у цьому випадку витрата гідросуміші значно знижується, а гідравлічний ухил збільшується. Для вибору діаметра трубопроводу в цьому випадку можна скористатися вимогою, щоб гідравлічний опір нової магістралі, при транспортуванні меншої витрати ГВК, не перевищувало гідравлічний опір модернізованої магістралі, при транспортуванні регламентованого витрати ГНК, більш ніж на задану величину. При використанні для опису реологічної характеристики ГВК закону Бінгамма-Шведова, а також апроксимації рішення повного рівняння Букінгама [1], сформульовану вище умову можна переписати у вигляді наступної нерівності:

$$D^4 - \frac{4k_\tau\tau_0}{\rho_0 g \varepsilon} D^3 - \frac{32k_\eta\eta Q}{\rho_0 g \pi \varepsilon} \geq 0; \quad \varepsilon = \frac{E + i - (C - C_0)Ar\Delta Z}{k_z L}; \quad Ar = \frac{\rho_S - \rho_0}{\rho_0}, \quad (1)$$

де i - гідравлічний ухил при течії ГНК; k_τ, k_η - коефіцієнти апроксимації [1]; D - діаметр нового трубопроводу; τ_0 - напруження при початковому зрушенні; η - ефективна в'язкість; Q - об'ємна витрата ГВК; L - довжина магістралі; ΔZ - різниця геодезичних висот магістралі; k_z - коефіцієнт, що враховує місцеві гідравлічні опори; Ar

– параметр Архімеда; ρ_S – щільність твердих частинок; ρ_0 – щільність води; E – допустима величина перевищення гідравлічного опору магістралі; C – концентрація гідросуміші після модернізації; C_0 – концентрація гідросуміші до модернізації

Дослідження розв'язання нерівності (1) чисельними методами показує, що при виконанні умови:

$$\frac{\pi k_{\tau} \tau_0}{8 k_{\eta} \eta Q} \left(\frac{4 k_{\tau} \tau_0}{\rho_0 g \varepsilon} \right)^3 > 16 \quad (2)$$

це рішення з інженерною точністю, $R^2 = 0,9984$, можна апроксимувати наступною функцією:

$$D > 0,2854 \left(\frac{32 k_{\eta} \eta Q}{\rho_0 g \pi \varepsilon} \right)^{0,25} + 0,9735 \frac{4 k_{\tau} \tau_0}{\rho_0 g \varepsilon}. \quad (3)$$

Якщо умова (2) не виконується, тобто у випадку, коли

$$\frac{\pi k_{\tau} \tau_0}{8 k_{\eta} \eta Q} \left(\frac{4 k_{\tau} \tau_0}{\rho_0 g \varepsilon} \right)^3 \leq 16$$

вирішення нерівності можна апроксимувати складнішою функцією:

$$D > 0,99 \left(\frac{32 k_{\eta} \eta Q}{\rho_0 g \pi \varepsilon} \right)^{1/4} + 0,24 \frac{4 k_{\tau} \tau_0}{\rho_0 g \varepsilon} + 0,16 \left(\frac{\pi \sqrt{k_{\tau} \tau_0}}{16 k_{\eta} \eta Q} \right)^{1/4} \left(\frac{2 \sqrt{k_{\tau} \tau_0}}{\rho_0 g \varepsilon} \right)^{7/4}. \quad (4)$$

Нерівності (3) і (4) дозволяють для існуючих систем гідротранспорту відходів збагачення у вигляді ГНК вибрати діаметр нового трубопроводу, при переході на який з підвищенням об'ємної концентрації гідросуміші більше 30 %, можливо зберегти насоси, що використовуються, знизити енергоємність процесу, а також зберегти ПРП регіону, за рахунок зниження обсягів споживання води та відмови від будівництва нових карт сховищ відходів.

Список літератури

1. Киричко С.М. Обґрунтування параметрів процесів гідромеханізації гірничих робіт при використанні гідросумішей високої концентрації: дис. ... канд. техн. наук: 05.15.09. Дніпро.: ИГТМ НАН України, 2016. 175 с.
2. Семененко Є.В. Наукові основи технологій гідромеханізації відкритим способом розробки титан-цирконових розсипів. Київ: Наукова думка, 2011. 232 с.
3. Медведева О.О. Розвиток наукових основ ресурсозберігаючих технологій гідромеханізованої розробки техногенних розсипів: дис. ... докт. техн. наук: 05.15.09. Дніпро: ИГТМ НАН України, 2021. 396 с.

Kondratenko O.

D.Sc.(Eng.), Associate Professor
Associate Professor of Department of Applied Mechanics
and Environment Protection Technologies

Polishuk T.

Student of Faculty of Fire Safety

Kasionkina N.

Student of Faculty of Fire Safety
National University of Civil Defence of Ukraine

Krasnov V.

M.Sc., Lieutenant of Civil Defense Service
Leading specialist of the Civil Defense Department
of the Volnovakha District Administration
Main Directorates of the State Emergency Service of Ukraine in
Donetsk Region
kondratenkoom2016@gmail.com

CONSIDERING THE EMISSION OF MOTOR FUEL VAPOR OF EXPLOITATION PROCESS OF FIRE AND EMERGENCY RESCUE EQUIPMENT IN THE CRITERIA-BASED ASSESSMENT OF ECOLOGICAL AND ENERGY POTENTIAL OF UKRAINE

In order of assessment the values of indicators of the ecological safety (ES) level of the process of exploitation of power plants (PP) with diesel reciprocating internal combustion engines (RICE), in particular units of fire and rescue equipment equipped with fuel tanks, it is advisable to use the mathematical apparatus of the complex fuel-ecological criterion K_{fe} of prof. Igor Parsadanov (NTU «KhPI», Kharkiv, Ukraine), described in the monograph [1] and improved in the monograph [2].

That is, RICE, being the most common type of heat engines, act as a powerful source of pollution of environmental components – atmosphere, hydrosphere and lithosphere, as well as the biosphere in general and humans in particular as superstructure over the listed components [1].

The mathematical apparatus of the K_{fe} criterion is described in the monograph [1]. To solve the problem of accounting of emissions of motor fuel vapors as the ES factor, in the study it was proposed to supplement the formula for determining the total reduced mass hourly emission of pollutants with the exhaust gas (EG) flow $\Sigma(A(k) \cdot G(k))$ with the component $A(RB) \cdot G(RB)$ (see formula (1)) where $A(RB)$ – is ponderability of fuel component of the K_{fe} criterion, which has the meaning of the

dimensionless coefficient of the relative aggressiveness of the pollutant (defined in the monograph [2]) and $G(RB)$ is mass hourly total emission of motor fuel vapor is the sum of such emissions due to the manifestations of the phenomena of large (LRB) and small (SRB) $G(IB)$ breathing of motor fuel storage reservoirs (for vehicle – fuel tanks) – $G(SB)$ and $G(IB)$.

$$\sum_{m=1}^h (A_k \cdot G_k) = A(PM) \cdot G(PM) + A(NO_x) \cdot G(NO_x) + A(C_n H_m) \cdot G(C_n H_m) + A(CO) \cdot G(CO) + A(RB) \cdot G(RB), \text{ kg/h. (1)}$$

where $A(RB) = A_{fuel} = 38.4$ [2], $A(PM) = 200$; $A(NO_x) = 41.1$; $A(C_n H_m) = 3.16$; $A(CO) = 1.0$; $H_u = 42,7$ MJ/kg; $\sigma = 1.0$; $f = 1.0$ [1].

The following 4 variants for obtaining the value of the emission of motor fuel vapors due to the manifestations of the phenomena of LRB and SRB were studied in the study:

A) The Worst global – the respiration valve of the fuel tank of vehicle is set to magnitude of overpressure $p_{valve} = 0$ kPa, the daily atmospheric air temperature drop ΔT_{fv} is the maximum observed in the populated areas of the Earth, that is, in the desert $\Delta T_{fv} = 50$ °C.

B) The Worst local – $p_{valve} = 0$ kPa, the daily atmospheric air temperature drop ΔT_{fv} is the maximum observed in Kharkiv $\Delta T_{fv} = 40$ °C.

C) The Actual global – $p_{valve} = 15$ kPa, $\Delta T_{fv} = 50$ °C.

D) The Actual local – $p_{valve} = 15$ kPa, $\Delta T_{fv} = 40$ °C.

The distribution of the values of $G(SB)$ and $G(IB)$ over the field of operating modes of the 2Ch10.5/12 autotractor diesel engine is shown in Fig. 1 and Fig. 2.

Also in the study, the following variants for the composition of the set of ES factors taken into account by the mathematical apparatus of the K_{fe} criterion are considered.

Variant A – The Reference – without taking into account the emission of motor fuel vapors caused by both the LRB and SRB phenomena.

Variant B – The Large – taking into account the emission of motor fuel vapors due to the LRB phenomena.

Variant C – The Small – taking into account the emission of motor fuel vapors due to the SRB phenomena.

Option D – The Full – taking into account the emission of motor fuel vapors due to both the LRB and the SRB phenomena.

On Fig. 3 illustrates the results of the study, namely distributions of values of the K_{fe} criterion and average operating values of the K_{fe} criterion and the effect δK_{fe} (b) according to the regimes of the ESC

standardized steady testing cycle for a 2Ch10.5/12 diesel engine.

Thus, the study describes the developed method for determining the magnitude of the emission of motor fuel vapors, caused by the phenomena of LBR and SBR of vehicle fuel tanks, into the components of the environment during the exploitation of units of fire and rescue equipment with a RICE. The results of taking into account such emissions in a complex criteria-based assessment of the ES level of such a process are obtained and analyzed.

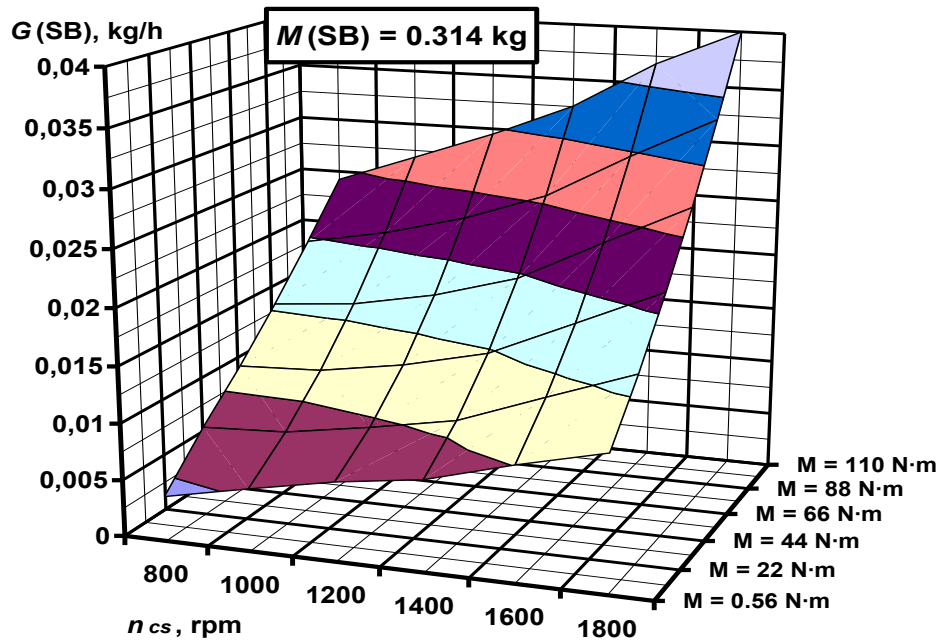

Figure 1 – Distribution of magnitudes of $G(SB)$ value in the field of operating regimes of autotractor diesel engine 2Ch10.5/12

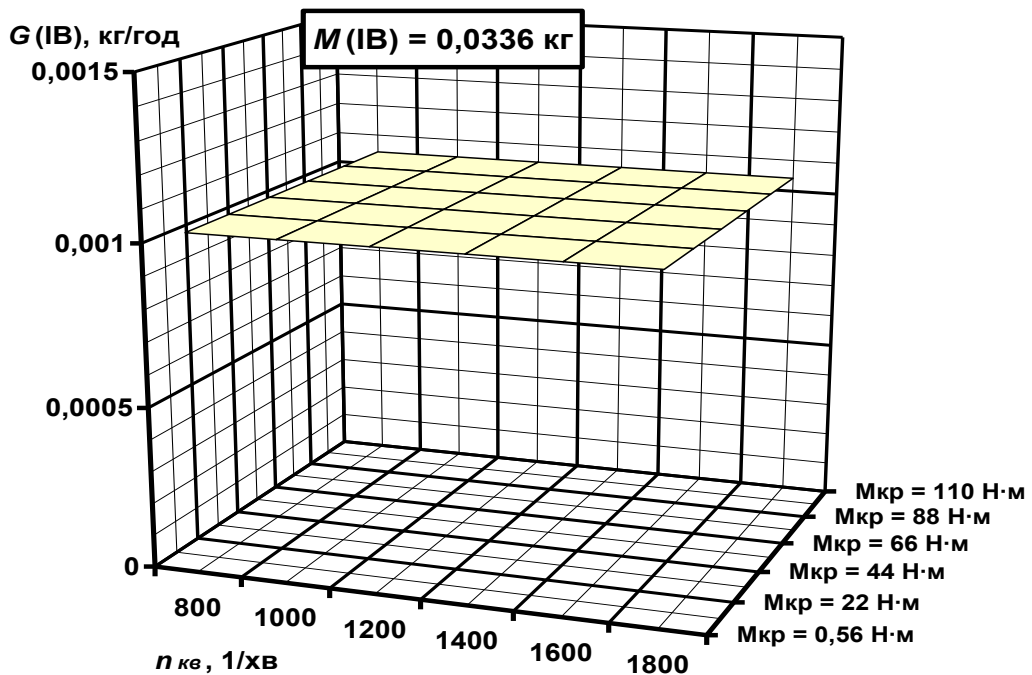
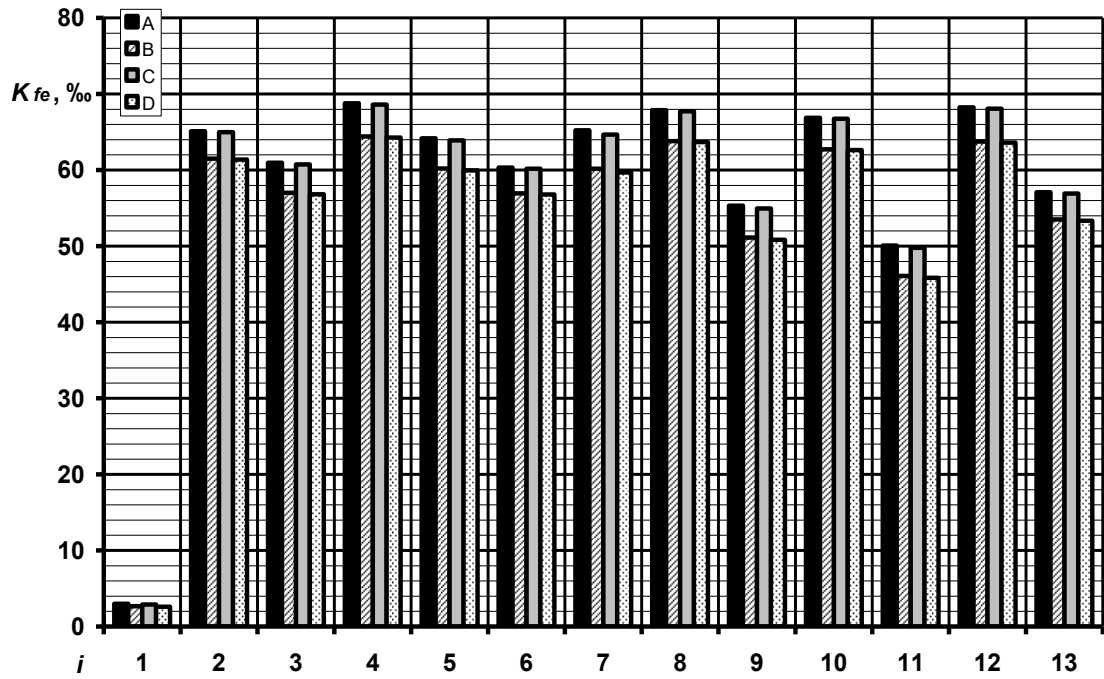
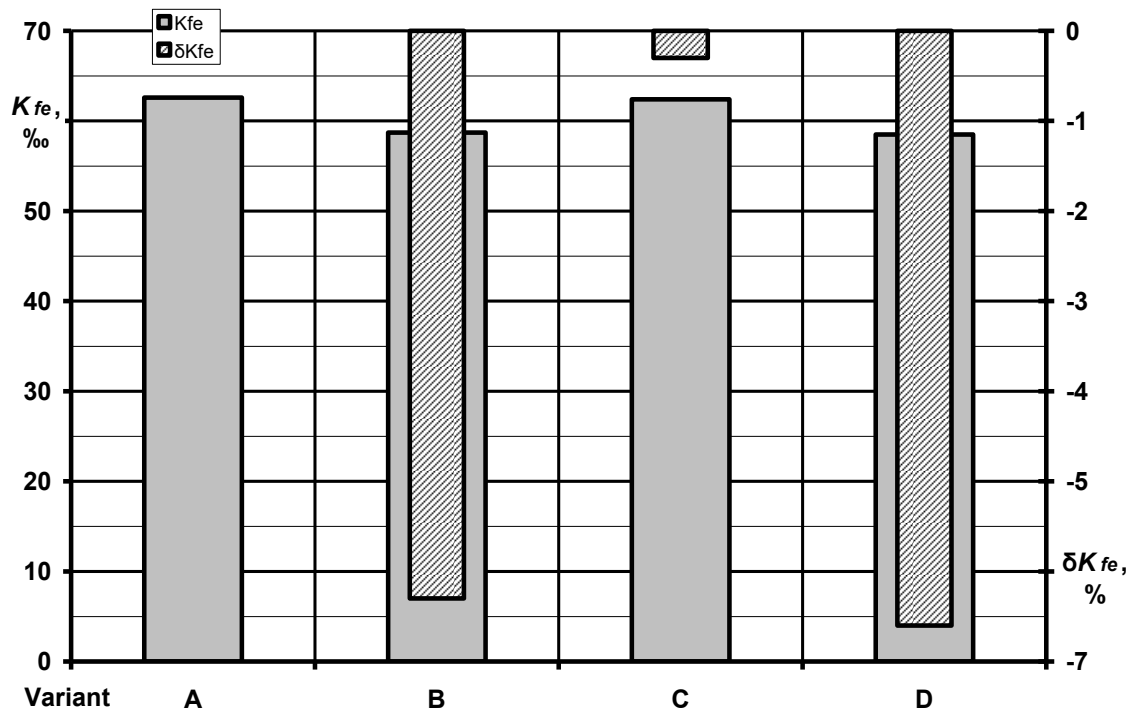

Figure 2 – Distribution of magnitudes of $G(IB)$ value

in the field of operating regimes of autotractor diesel engine
2Ch10.5/12

a

b

Figure 3 – Distributions of values of the K_{fe} criterion and average operating values of the K_{fe} criterion and the effect δK_{fe} (b) according to the regimes of the ESC standardized steady testing cycle for a 2Ch10.5/12 diesel engine

References

1. Parsadanov I.V. Improving the performance and competitiveness of diesel engines on the basis of a complex fuel-ecological criterion: monograph. Kharkiv: Publ. Prapor, 2003. 244 p.

2. Kondratenko O.M., Koloskov V.Yu., Derkach Yu.F., Kovalenko S.A. Physical and mathematical modeling of processes in particulate matter filters in the practice of criteria-based assessment the ecological safety level: monograph, Kharkiv: Publ. Styl-Izdat, 2020. 522 p.

Медведева О.

д.т.н., старший науковий співробітник
старший науковий співробітник відділу екології освоєння
природних ресурсів
Інститут геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України
medvedevaolga1702@gmail.com

Сімес В.

аспірант
Інститут геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України
medvedevaolga1702@gmail.com

Медяник В.

к.т.н., доцент
доцент кафедри гірничої інженерії та освіти
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
Medianyk.v.yu@ntmu.one

Роман С.

студентка гр. 184-20-2 ІІІ
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
svetlanaroman173@gmail.com

РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНОРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕХНОГЕННИХ РОДОВИЩ КРИВБАСУ

Основним природно-ресурсним потенціалом Криворізького басейну (Кривбасу) є 16 млрд. тонн промислових запасів залізних руд. Найважливішим завданням для гірничо-збагачувальних комбінатів (ГЗК) цього регіону в умовах воєнного стану є раціональне та ефективне використання цих металургійних та неметалічних мінеральних ресурсів, оскільки вони не відновлюються. В даний час розробляється більше 90% запасів багатих руд і більше 50% бідних, і хоча технології збагачення безперервно вдосконалюються, але обсяги залізістих мінералів, що накопичуються у сховищах відходів діючих ГЗК, постійно зростають. У ситуації оптимальним рішенням, що забезпечує раціональне використання природноресурсного потенціалу регіону, є залученні у переробку цих сировинних ресурсів [1]. Тим більше, що в США, Канаді, Великій Британії, ПАР, Іспанії та інших країнах вже здійснюють подібну політику заощадження невідновлюваних ресурсів, інтенсивно залучаючи до переробки техногенні родовища, утилізуючи відходи виробництва, розробляючи технології їх переробки. За рахунок цього частка вторинної сировини у виробництві кольорових металів складала: з міді – 55%, вольфраму – 28%, нікелю – 25%. На кожному із ГЗК Кривбасу у сховищах закумульовано значні обсяги відходів, що дозволяють

розглядати їх як техногенні родовища: ПівнГЗК – 375 млн.м³, ПГЗК – 265 млн.м³, НКГЗК – 355 млн.м³, ІнГЗК – 28 млн.м³ [3]. При цьому, на ЦГЗК та ПівнГЗК є позитивний досвід зниження навантаження на кар'єри за рахунок додаткового виробництва концентрату з існуючих сховищ. Подальше поширення цієї тенденції та модернізація виробництва у напрямку раціонального використання природноресурсного потенціалу регіону стримується застарілим підходом до розробки техногенних покладів, згідно з яким їх розробка повинна здійснюватися після завершення експлуатації сховища. Враховуючи спосіб формування сховищ більшості ГЗК Кривбасу, повністю відмовлятися від такого способу не раціонально. Оскільки нижні яруси наміву, що містять відходи переробки 60-х і 70-х минулого століття, що характеризуються найвищим вмістом заліза, можуть бути здобуті лише після завершення терміну експлуатації сховищ. У той час як відходи збагачення, що складаються сьогодні, можуть видобуватись і перероблятися до початку наміву наступного ярусу.

Подальше поширення цієї тенденції та модернізація виробництва у напрямку раціонального використання природноресурсного потенціалу регіону стримується застарілим підходом до розробки техногенних покладів, згідно з яким їх розробка повинна здійснюватися після завершення експлуатації сховища. Враховуючи спосіб формування сховищ більшості ГЗК Кривбасу, повністю відмовлятися від такого способу не раціонально. Оскільки нижні яруси наміву, що містять відходи переробки 60-х і 70-х минулого століття, що характеризуються найвищим вмістом заліза, можуть бути здобуті лише після завершення терміну експлуатації сховищ. Особливо це актуально в умовах воєнного стану, у зв'язку з відсутністю капіталовкладень та можливості відведення земельних ділянок під будівництво нових сховищ, проблем з логістикою та транспортуванням.

Крім того, відходи збагачення, що складаються сьогодні, можуть видобуватись і перероблятися до початку наміву наступного ярусу [2, 3].

Таким чином, метою роботи є формулювання ідеї раціонального використання природноресурсного потенціалу Кривбасу шляхом поетапного залучення до переробки техногенних покладів як безпосередньо після їх складування, так і після завершення терміну експлуатації сховища.

Мінеральні ресурси в сховищах відходів ГЗК Кривбасу представлені покладами роздроблених і подрібнених матеріалів, більша частина рудних мінералів яких знаходиться в розкритому стані і придатна для збагачення. З огляду на високу щільність частинок цих мінералів вони осідають у верхній частині пляжу,

безпосередньо за дамбою нарощування на ділянці, що не перевищує 20% довжини сформованого пляжу. З використанням гравітаційної або комбінованої гравітаційно-магнітної технології з відходів можна отримати концентрат із виходом від 25 до 30%.

Таким чином, у існуючих сховищах відходів збагачення зосереджені техногенні поклади корисних копалин в обсязі, обмеженому внутрішнім укосом дамби обвалування, верхньою поверхнею пляжу попереднього ярусу та перетином, що відсікає 20% довжини пляжу за висотою ярусу. До початку наміву наступного ярусу ця поклад доступна для розробки, оскільки дамба наступного ярусу буде розташовуватися над цією ділянкою, що надалі, після заповнення всього сховища, ускладнює видобуток техногенних розсипів [3, 4].

Враховуючи характерні ухили пляжу та дна ярусу, геометричні характеристики дамби обвалування та кут внутрішнього тертя матеріалу пляжу, обсяг техногенного покладу, який видобувається, в одній карті можна оцінити за наступним виразом (рис. 1):

$$W = \Phi B h^2 ;$$

$$\Phi = \left[0,2(1 - \eta) \frac{\sin \alpha}{\sin \beta} + \frac{\sin(\alpha - \beta + \varphi)}{2 \sin \varphi} \right] \frac{\sin(\alpha - \beta)}{\sin^2 \alpha} ; \quad \eta = \frac{\Delta h}{h} ,$$

де W – обсяг техногенного покладу, який видобувається; Φ – коефіцієнт форми техногенного покладу; B – ширина фронту наміву; h – висота дамби обвалування для ярусу, який розглядається; η – відносне перевищення верху дамби обвалування над початковою точкою пляжу; α – кут нахилу бортів дамби обвалування; β – кут нахилу пляжу наміву; φ – кут внутрішнього тертя матеріалу пляжу наміву; Δh – превышение верха дамбы обвалования над начальной точкой пляжа.

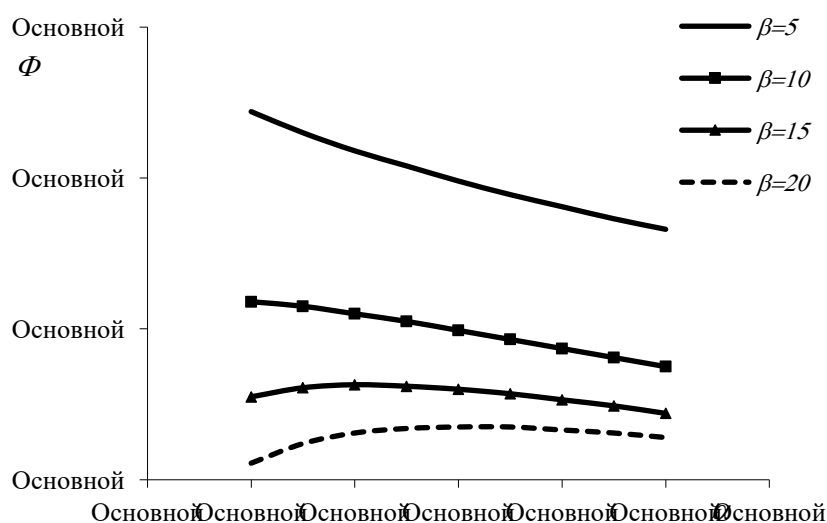

Рис. 1. Залежність коефіцієнта форми техногенного покладу від кута нахилу борту дамби обвалування для різних кутів нахилу пляжу

Виймання обсягу W проводиться з пляжу після зневоднення карти, при цьому видобувні роботи проводяться між внутрішнім укосом дамби обвалування і укосом, що забезпечує стійкість решти пляжу. Після виїмки частини пляжу, що містить залісті мінерали, внутрішній укіс дамби обвалування та верхню поверхню попереднього ярусу намиву покривають захисним відсипанням з кварцитів, порід розкриття або водоізолюючих матеріалів, що забезпечує стікання опадів у ставок без потрапляння в ці області. Надалі вироблений простір може використовуватися для складування нових відходів збагачення згущених до концентрації пасти, заповнюватися крупнозернистими відходами або породами розкриття, що забезпечують надалі стійкість дамби обвалування наступного ярусу намиву. Переробка видобутих техногенних розсипів можлива на спеціально змонтованій збагачувальній фабриці біля сховища з подальшим укладанням відходів повторної переробки в утворену ємність [5, 6]. Так як відходи повторної переробки становлять від 70 до 75% видобутого обсягу, не містять пиловатих і глинистих частинок, які були сепаровані з них під час первинного збагачення та фракціонування при укладанні, то пилювання пляжу виключається.

Видобуток техногенного покладу безпосередньо після зневоднення карти здійснюється екскаватором ЕКГ-5 або ЕКГ - 4у, який розміщено на верхніх горизонтах дамби нарощування, з урахуванням того, що висота вибою не повинна перевищувати максимальної висоти черпання. Видобутий техногенний розсип, з урахуванням гірничотехнічних параметрів сховища, доставляють на збагачувальну фабрику автосамоскидами, гідротранспортом або конвеєром. Конвеєрний підйомник фіксується на колонах, які закріплюють у тілі дамби обвалування. Поряд з дамбою обвалування розміщують збагачувальну установку, яка також буде упорною призмою. При використанні гідротранспорту видобутку екскаватор вантажить розсипи у вузол пульпоприготування, де твердий матеріал зміщується з водою, взятою зі ставка або доставленої з фабрики. Потім пульпа самопливом трубопроводами, прокладеним по зовнішніх укосах призми обвалування і під дорогами на гребенях дамб, надходить на збагачувальну фабрику. Якщо геодезичної різниці висот замало, задля забезпечення роботи фабрики, біля основи дамби обвалування монтується насосна станція, куди надходить самопливом пульпа і насосами подається далі. Відходи збагачення техногенних розсипів подаються до сховища відходів напірним гідротранспортом.

Після завершення терміну експлуатації сховища та припинення складування в нього відходів збагачення, екскаватор ЕКГ-5 або ЕКГ-

4у встановлюють на верхніх горизонтах дамби нарощування та виймають матеріал, який було складовано на даному ярусі біля внутрішнього укусу дамби. Після цього знімають верхній шар дамби нарощування і переміщують у тимчасовий відвал. Також породи, що складають дамбу обвалування, можуть бути використані як будівельний матеріал. Можливий варіант, коли матеріал дамби обвалування іншим екскаватором переміщується на місце видобутого матеріалу, і формують нову дамбу. Наступний ярус розчищається у такий же спосіб.

Таким чином, впровадження запропонованої технології в умовах воєнного стану дозволить з мінімальними витратами видобувати частину невідновлюваних мінеральних ресурсів, що залишилися у відходах збагачення, на стадії їх складування та формування сховища відходів. Це дозволяє відмовитися від експлуатації сховища як техногенного родовища після завершення складування відходів, уникнути значних обсягів переєксковації дамб обвалування верхніх рівнів та підвищити екологічну безпеку та ресурсозбереження існуючих технологій.

Список літератури

1. Семененко Є.В. Наукові основи технологій гідромеханізації відкритим способом розробки титан-цирконових розсипів. Київ: Наукова думка, 2011. 232 с.

2. Медведєва О.О. Розвиток наукових основ ресурсозберігаючих технологій гідромеханізованої розробки техногенних розсипів: дис. ... докт. техн. наук: 05.15.09. Дніпро: ІГТМ НАН України, 2021. 396 с.

3. Хвесик М.А. Природно-ресурсний потенціал України: забезпечення добробуту та екологічної безпеки населення : монографія . Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2021. 148 с.

4. Медведєва О.О., Медяник В.Ю., Роман С.Г. До питань декарбонізації енергетичної галузі України. *XIX Міжнародна конференція молодих учених «Геотехнічні проблеми розробки родовищ* (м. Дніпро 28 жовтня 2021 р.): Зб. матеріалів доп. учасників XIX Міжнар. конф. молодих учених: Дніпро. 2021. С.10–13.

5. Роман С.Г., Медведєва О.О., Медяник В.Ю. Аналіз потенціалу видобувних підприємств гірничої промисловості Україною IX *Всеукраїнська науково-технічна конференція студентів, аспірантів і молодих учених "Молодь: наука та інновації"* Секція 16 – Гірнична промисловість та геоінженерія (12 листопада 2021 р.): Зб. матеріалів доп. сучасн.: Дніпро, 2021. С.120-122.

6. Медяник В.Ю., Нетеча М.В., Демченко Ю.І. Комплексний видобуток і використання корисних копалин. Розробка родовищ: Зб. наук. пр. 2015. Т. 9. С. 93-100.

Постова А.
студентка III курсу,
факультет спорту та менеджменту,
Національний університет фізичного виховання та спорту
України,
anyapostovaya13@gmail.com

ПОЖЕЖИ В ЕКОСИСТЕМАХ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ БОЙОВІ ДІЇ

Через повномасштабне вторгнення росії до України з 24 лютого чимало шкоди було завдано людям та інфраструктурі населених пунктів, де тривають бойові дії. Але війна впливає і на навколишнє середовище.

Зараз неможливо оцінити вплив війни на довкілля через брак точної інформації. По-перше, збирати дані небезпечно для фахівців, оскільки тривають активні бойові дії. По-друге, інформація не може бути оприлюднена з тактичною метою.

Проте ми розуміємо: чим довше триває війна, тим більше шкоди вона завдасть довкіллю, і тим більше наслідків ми матимемо в майбутньому.

З початком весни настає небезпечний період і зростає ризик виникнення пожеж в екосистемах унаслідок обстрілів. Після сходження снігу торішня трава підсихає, внаслідок чого може швидко спалахнути. В сухих умовах пожежі поширюються на великі площі та дуже швидко. На територіях, що окупували російські війська, служби ДСНС не зможуть працювати та проводити ліквідацію загорянь. Також сприятливі умови для поширення пожеж у монокультурних соснових насадженнях на півночі та сході України. [1]

Крім лісів, у регіонах, де ведуться активні бойові дії, поширені болотні екосистеми і торфовища. Велика частина торфовищ України є осушеною, і тому – великі шанси для спалаху пожеж. Такі пожежі важко погасити і, у звичайний час, тому продовження бойових дій на території цих областей матиме важкі наслідки як для довкілля, так і для здоров'я людей. [2]

Під час горіння торфовищ в повітря виділяються такі токсичні речовини, як оксиди вуглецю; летючо-органічні сполуки в складі яких: акролеїн, формальдегід; дрібнодисперсний пил та інші продукти розпаду. Вони є небезпечними для здоров'я, оскільки викликають різні алергічні реакції організму, наприклад астма, суттєве погіршення хронічних захворювань ітп. [2]

Пожежі на польових масивах, лісах та в унікальних екосистемах, як наприклад, Кінбурнської коси, найбільш небезпечні.

Вони супроводжуються викидами в атмосферу продуктів горіння, які, наприклад, в зоні ЧАЕС доволі шкідливі.

Горіння нафтобаз, комерційних та промислових об'єктів. Наприклад, пожежа в ТРЦ Епіцентр на Чернігівщині несе катастрофічну шкоду для людського здоров'я за рахунок горіння токсичних синтетичних речовин — пластиків, фарб, розчинників. [1]

Але, на відміну від нафтобаз, горіння лісів має значно більші площі і не таку швидку локалізацію в процесі гасіння. До того ж це супроводжується тривалими збитками: щоб відбудувати ТРЦ потрібні лише гроші, а щоб виростити ліс — десятки років.

Отже, пожежі у наших екосистемах під час бойових дій мають дуже катастрофічні наслідки, оскільки не тільки продукти горіння впливають на здоров'я людей, а й руйнують атмосферу, легені нашої планети.

Список літератури

1. Природа та війна: як військове вторгнення Росії впливає на довкілля України: <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html>

2. Белькова Т. А., Перминов В. А., Алексеев Н. А. Обзор экологоэкономических последствий торфяных пожаров. XXI век. Техносферная безопасность. 2016. Т. 1. No 3. С. 35-44.

3. Стрішенець М.М., Павлов К.В., Купчак В.Р. І.В. Вернадський – видатний дослідник історії економічних учень Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал / уклад. Любов Григорівна Ліпич, Мирослава Богданівна Кулинич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2019. – №3(19). – С. 7-14.

4. Стрішенець О.М. Аналітичні підходи до управління прибутком на підприємстві. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк. Вежа-Друк. 2018. № 2 (14). С. 18-26.

5. Стрішенець О.М. Інституціональний напрям як інструмент дослідження методологічних основ ринку. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки* : журнал. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. №2(10). 7-12 с.

6. Павлова О. М., Павлов К. В., Демчук Н. В., Дмитрук І. Я. Роль сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні підприємством // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". — 2021. — №18. <https://www.inter-nauka.com/issues/2021/18/7761>.

7. Pavlov, K., Pavlova, O, & Kupchak, V. (2019). Integral Indicators Based on Competitiveness Capacity Characteristics of Regional Real Estate Markets of Ukraine. *Journal of Competitiveness*, 11(3), 87–108. <https://doi.org/10.7441/joc.2019.03.06>

Telyma S.
associate professor of applied
hydrodynamics department
Institute of Hydromechanics
of NAS of Ukraine sertelyma@gmail.com

ABOUT THE INFLUENCE OF THE DIFFERENT NATURAL AND ANTHROPOGENIC FACTORS ON THE HYDROECOLOGICAL SITUATION OF THE WEST POLISSYA TERRITORY

As known in the last years the influence of the natural and anthropogenic activity on the water-bearing system of the given region significantly intensified stipulating the ecological, economical and others aspects of this problem and therefore the ground waters protection here become very important taking into account on the modern conditions and introduced martial law.

There are many scientific work devoted the problems of surrounding media protection of the given region. Some of them are presented in the References to this paper [1-6].

Usually at the investigations of the contamination processes of the ground waters the different pollutants are considered. In dependence of the pollution type the different influence on the groundwater quality have a place. For example the agricultural production influes on the groundwater quality through the organic, chemical and bacteriological pollutants and fertilizers [1. p..70; 5, p.16].

Agricultural wastes are solid, liquid, soluble and mobile and some pesticides and phosphorous fertilizers are slightly mobile and insoluble. The domestic wastes are the sources of the organic, chemical, bacteriological and inorganic chemical pollutions.They are non-toxic and degradable with some degree of solubility and mobility in ground waters. The solid, inorganic, chemical wastes contain heavy metals and theirs compounds, cyanides, various chemicals and ets. Organic chemical wastes solid and liquid are produced by the most plants. Theirs main components are the hydrocarbons and its derivatives that contained the raw materials. Some of them are toxic (heavy metals) and mobile (solvents, oil products, chemical production wastes, cyanides, ets.).

They are soluble in water in most and with some exception degradable . In the areas of the mining industry the main sources of ground waters contamination are the surface ponds of the industrial wastes, storage basins of the ore waters, filtrations fields connected with the hydro-and salt wastes and etc., for example the copper-ore deposit Zhyrychi [4, p.434].

Agricultural activity impacts substantially on the given natural ecosystem. It is caused by intensive ploughing and sowing of the land, using of organic fertilizers and pesticides, irrigation and drainage and etc. At this the injurious components introduced in agrosystem are stored, accumulated and transform into the soil or are leached from the one on the earth surface or in ground waters. The quality of the ground waters make worse and its suitability to water supply is reduced.

An important role in processes of ground waters contamination has nitrogen. In many regions with intensive agricultural production the distinct relationship between the amount of the applied nitrogen fertilizers and nitrogen content in ground waters have a place. The mobility of nitrogen in unsaturated zone is controlled by natural cyclic processes, anthropogenic activity and random events.

The content of nitrogen depends on the following factors: vegetation, organic content, sorption capacity of the soil, thickness of the unsaturated zone, its heterogeneity and anisotropy, oxidation-reduction processes and the impact of the acid deposition. The nitrate concentration in unsaturated zone depend on also with the type of the crop and used fertilizers. Especially a combination of the ammonium sulphate, ammonium nitrate and lime strongly influences on the ground waters quality [4, p.433].

As a rule the content of N- NO_3 is higher in unsaturated zone than in aquifers especially in periods of the rainfall deficit. An investigation of the humus half-life during studying of the nitrogen dynamics in the soils have shown a relatively short half-life period from four to six years for roots and post-harvest cereal residuals and up to 15 years for manure. At this the time needed that stabilizes humus in various agro-ecosystems is of the order of tens of years [2, p.215]. Investigation of the processes that are controlling of the nitrogen concentration in saturated zone is more difficult owing to the complexity of the natural conditions influence on the agro-eco-systems.

Prolonged investigation of the natural conditions have shown that at lower doses of inorganic fertilizers (less than 50 kg N/ ha/year) nitrogen concentration in ground waters is not stabilized and observed a small annual increasing one. On the other hand at 140kgN/ha/year and more of inorganic fertilizers together with 60 tonnes/ha of organic ones the nitrate content in ground waters was dropped during the following year. The reason is concluded in ratio carbon to nitrogen (C/N). If the ratio C/N is greater than 10, nitrogen would be immobilized in the soil organic matter and the nitrification processes and impact on the ground waters quality would be restricted.

Under natural and technological conditions of the West Polissya territory it is difficult to control during the year the processes of ground waters contamination. So in spring when the microbial activity is higher

carbon content declines due to intensive respiration and the balance of the ratio C/N must be restored and nitrification activity is restricted. The value ratio C/N can be changed by wrongly agricultural activity. The deficit of the rainfall usually leads to accumulation of the nitrates in the unsaturated zone and their leaching during recharge. We may conclude that the ratio C/N is one of the main indicators for controlling the nitrate content in ground waters and its value depends on the agricultural management. Phosphates are almost completely adsorbed by the soil and are only slightly leached (from 100 kg PO₄/ha/year at most 1.7 kg/ha). In absence of the fertilizers leaching of phosphates is lower than 0.5 kg/ha/year.

Ground waters contamination caused by phosphate fertilizers is exceptional and the conditions for it may arise with large concentration of the live-stock. Long - term application of 300 kg/ha/year and more of phosphates may influence on ground waters quality. In connection with the use of inorganic fertilizers the increased contents of potassium, calcium, chloride, fluoride and sulphates have been detected in ground waters. Together with nitrogen the above mentioned compounds are the main parameters in ground waters quality monitoring that is necessary now in conditions of the martial law in Ukraine..

Metals such as cadmium, copper, nickel, cobalt, molybdenum and chromium derived from fertilizers or other pollution sources (urban waters) may accumulate in certain types of soils negatively affecting on their fertility or be leached into water. At this there is a possibility of adsorption of metals in food particularly cadmium and copper. The factors affecting on the interaction between the pesticides and soil microflora including of the biodegradation can be divided on the three groups: 1. Type of soil (organic carbon, microbial biomass, water content, pH, geologic origin, etc); 2. Character of pesticides (toxicity, resistance to microbial attack, adsorption, solubility, etc.) ; 3. Human or agricultural factors (type of crop, kind of organic and inorganic fertilizers, etc.).

The degradation of the pesticides depends on not only with its chemical constitution but also on the microbial species causing its decomposition. As a result of complex activity of the microbial community in soil the pesticides can be degraded from several sides of its molecules and by the several metabolic pathways at one side simultaneously.

Nevertheless there are some differences in the persistence of the various groups of pesticides in soil indicating on their relative threat to ground waters. In general the most resistance are organo-chlorine insecticides which can persist in soil for years. On the other hand organo-phosphate insecticides and carbonates and aliphatic acid-herbicides show a relatively rapid disappearance in less than three

months. Therefore it is necessary to produce on the new pesticides that degrade more rapidly and to organize the control for its using.

Studying of the hydro-chemical conditions of the surface and ground waters in region have shown that for all water-bearing system the exceeding of the limiting concentrations of the nitrogen compounds, phosphates, ferrous and BOD₅ is characterized. This situation is caused by the presence of the numerous sources of the ground waters pollutions, namely: domestic, industrial waste waters, agricultural works, drainage systems exploitation, transport ones and etc. So during the agricultural works in the periods of the fertilizers using and with the precipitation increasing and at the high levels of surface and ground waters the significant ground water pollution is observed. In summer the increasing of the pollutants concentrations is due with the precipitation deficit, high air temperature and the relative low moisture.

As a result the decreasing of the water levels in the channels and in the exploit wells and increasing of the anaerobic processes intensity are observed. At this the values of the BOD₅ and COD are increasing and the water chemical properties have become worse but during of cleaning of the some land-reclamation systems the concentrations of the nitrogen ammonium, phosphates and ferrous decreasing was observed owing to increasing of the flow velocity and the oxygen in its [4, p.434].

The main role in the ground waters contamination on investigated territory plays the concentrated sources of the pollution. They are the earth storage ponds of the industrial, domestic and agricultural wastes. To the potential sources of the pollution belong the storages of the rubbish with the solid domestic wastes. The bottom most of them has not isolation, some of ones have isolate screens or the clay bottom that decrease of the penetration of the pollutants to ground waters but the drainage ditch gutters with the isolation are absent. The seasonal or constant fluctuations of the ground waters levels on 0.3-1.5 m in the some rubbish storages in the region are an additional factors of pollution ones.

Besides that the monitoring of the ground waters quality is not carried out. All cleaning plants in the settlements and numerous depositories of the mineral fertilizers and pesticides are the sources of the ground water pollution too. They are situated in Shatsk, Ratno, Starovyzivka, Kamin-Kashyrsk, Zabolotta and in other places. The surface waters are not protected and not use for municipal water-supply. They are used in villages for individual supply of the population in the draw-wells. The main aquifer in the region is in the Uppercretaceous sediments which are separated from aquifer in Quaternary ones by the impenetrable layer of the soft formation chalk with thickness 7-10m [4,p.434].

This layer is absent on the watersheds and in the overdeepening river valleys where the aquifer pollution by the infiltration waters have a place. For water supply the individual wells and water uptakes are used (Ratno water uptake). This aquifer is perspective for water supply expansion on West Polissya territory in future. The main rivers of the region are contaminated by the municipal and industrial sewage and transport systems. An additional pollution of the river ecosystem is connected with uncontrolled activity of the guests and tourists especially on the territory of the Shatsk Natural National Park. One of the sources of the rivers and lakes pollution are the surface runoff from the territories of the settlements and the washing off the chemicals from the agricultural fields. Discharge of the not clean completely sewage from municipal treatment plants and milk factories goes to all rivers of the regions and contaminate theirs.

So the total wash off of the waste waters that goes to ground waters, rivers and ponds during the year contains in average 20-50 kg /ha of the phosphorous and 100-180 kg/ha of nitrogen. Only the discharge of the not cleaned completely water in Prypyat river reached more than 420 t/year. Analysis of the state of the ground waters pollution problem in the given region allows to conclude that without special protective measures the water system will be received in later on only from the fields almost to 25% of nitrogen and 5% of phosphorous from common volume of the introduced fertilizers. Beside of the problems of protection of the water resources on observed territory from contamination of different origin there are several main anthropogenic factors that significantly impact on the ecological conditions of this region, namely: drainage reclamation systems, development of the Khotyslavske building material deposit, increasing of the water consumption, the Zhyrychi ore deposit development near district Ratno.

The main and serious source of the ground waters pollution in region is the Khotislav chalk quarry situated in Belarus near the border with Ukraine.

The results of the monitoring, hydrodynamical calculations and modeling have shown that the influence of quarry exploitation on ground water drawdowns reaches Prypyat river now and will be spread in radius 30 km and more on 2040 year. Obviously that it influences and will be influences later on all ecological situation of the Western Polissya territory in whole.

Optimization and relationships between the agricultural systems and ground waters ones with the aim of decreasing of the impact of the agricultural activities on ground waters quality required a specific methods and solutions in given region. Evaluation of natural conditions , type of the impact of agricultural activity and intensity of water

resources exploitation for water supply purposes demand on a close attention and comprehension.

At this investigations and control of the next processes and activities are necessary, namely: determination of the main hydrodynamic characteristics of the geo- hydrogeological media; evaluation of the biochemical processes in soil relatively the stability of organic matter and carbon/nitrogen balance; investigations of the climatic factors, precipitation and temperature on above processes; selection of suitable plants and determination of the rotation systems; selection of suitable fertilizers and chemical inhibitors; determination of dozes, times and ways of fertilizer application with the aim of minimizing of fertilizer losses from plant-soil systems; determination of the schemes of irrigation and drainage if necessary; monitoring of water quality and pollution sources in unsaturated zone and aquifers; study wash-out and leaching of salts from the soils into unsaturated zone; study of the solute transport and transformation processes into unsaturated zone; investigations of the physical and biochemical processes and contaminant transport in saturated zone; selection of suitable methods for modeling transport and transformation processes in flow systems; control of the agricultural activities and recommendations for changes in agricultural activities; determination of the intensity of agricultural activity in drinking water protection areas; evaluation of the economic and social consequences of recommended changes in agro-eco-systems.

In connection with the above and that to account of the main factors of formation the hydroecological situation in this region in details the special permanently working mathematical model of filtration and mass-exchange was created [4, p.435]. The model covers the area about 3200 km². The ground water filtration is considered as a system with two aquifers in Quaternary sediments and in the fractured chalk ones which interact hydraulically with each other through a weakly permable clay layer.

In plane the external boundaries were choosed on river South Bug (west boundary of model) and on river Vyzhivka (east boundary of model). The south boundary of model was given along to line of regional watershed between basins of Black and Baltic seas and the north boundary coincide with part of Belarus model, with the border line Ukraine-Belarus and is propagated on Ukrainian territory on 11 km to east.

The created model allows to forecast the different changes of the hydroecological situation on investigated territory owing to changing of the natural and technogenic factors including the possible impact of the military factors during the martial law in Ukraine.

References

1. Gopchak I.V. Retrospective analysis the dynamic of changes in the surface water quality in the Western Bug River. Kyiv, IWPIМ, Land reclamation and Water management,iss.1(107),2018.-P.67-72.
2. Romaschenko M.I.Present situation of the ecologic and reclamation state of the Prypyat River upper reaches. Kyiv, IWPIМ, 2014.- 250p.
3. Telyma S.V.Analysis and perspectives on improvement of the surface and ground waters quality on the West Polissya territory.Materials of 1- Allukrainian scientific-practical conference with international participation “Ecology. Surroundings. Energetic Economy”. Poltava Politechnika. 2020.-P.61-65.
4. Telyma S.V. Transformation of the water and mass exchange on the Shatsk national natural park territory under influence of climatic and antropogenic factors. Monograph, Mykolaiv-Rzeszow, 2021,-P.431-441.
5. Tsvetova O.V., Riabtseva G.P., Nacedkin I.Yu. Hydroecological conditions of the Upper Reaches Prypiat River Valley. Kovel, 2013.- 210p.
6. Zuzuk F.V., Sukhomlin K.B., Illin L.V. The nature of the Western Polissia ajointed to Khotislav quarry in Byelorussia. Lutsk, 2014. -246p.

Щур Я.

студентка

Попрозман О.

к.е.н. доцент,

Доцент кафедри менеджменту і економіки спорту,

Національний університет фізичного

виховання і спорту України,

sur523499@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГІЧНОГО МАЙБУТНЬОГО В ПІСЛЯВОЄННІЙ УКРАЇНІ

Вступ. У додатковому протоколі до Женевських конвенцій йдеться про те, що забороняється «застосовувати методи та засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або, як можна очікувати завдадуть широкої, довгочасної і серйозно шкоди природному середовищу». [1]

З перших днів повномасштабного вторгнення Росії в Україну, і до сьогодні, фіксуються обстріли та бомбардування промислових та енергетичних об'єктів, знищення та підпали лісів, підриви нафтобаз, забруднення морів, в тому числі через потоплення суден, руйнування природних територій, на яких мешкали рідкісні види рослин і тварин, які знаходять під загрозою зникнення. [2]

Основна частина. Кожен новий день війни супроводжується новими руйнуваннями природи. Росія завдала екології України збитків на щонайменше сотні мільйонів доларів. Про це заявив міністр захисту довкілля України Руслан Стрілець, а також про те, що Україна може стати першою державою, яка буде отримувати репарації ще і за злочини проти навколишнього середовища. [4]

І після закінчення війни ми будемо розгрібати її наслідки ще довго. Принаймні, тому що, зараз Україна – найбільш замінована держава Європи. Розмінування території не тільки сприятиме відновленню миру, поверненню біженців та внутрішньо переміщених осіб, а і, за своєю природою, ця дія передбачає пряму і непряму негативну взаємодію з довкіллям. Знищення залишків війни негативно вплине на екосистеми, рослинність та родючість ґрунту. [3]

Разом з тим, багато екологів говорять про те, що майбутнє українського довкілля буде залежати від того, як ми будемо відбудовувати нашу державу після закінчення війни.

Важливо взяти в цьому питанні орієнтир на «зелений курс», щоб запобігти викидам в атмосферу та її забрудненню, внаслідок будівництва та виробництва будівельних матеріалів. Ми можемо побудувати «зелені» міста, або принаймні, зробити звичайні більш

екологічними, використовувати при цьому природну енергію, прокласти багато вело доріжок, поряд з цим, зменшити автомобільний трафік.

Висновок. В руках українців їхнє майбутнє. Тому якщо будувати щось нове, то варто робити це по-новому і по-сучасному. Відкинути назад технології минулого і йти вперед з новими ідеям та новими можливостями. Українські міста, тварини, рослини, ліси, озера, повітря мають право на нове життя, так само, як і люди. Ми маємо прикласти всіх зусиль для того, щоб в майбутньому дихати чистим європейським повітрям.

Список літератури

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій: Частина III. Розділ 1. Стаття 35. Редакція від 08.12.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
2. Засядько Є. Місяць війни. Злочини проти довкілля. *Українська правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/26/684714/>.
3. Пост конфліктні примітивні дії. Екологія. Право. Людина. 2022. URL: <http://epl.org.ua/announces/postkonfliktni-protyminni-diyi/>.
4. Приседька В., Шрамович В. Спустошені землі. Якою буде природа України після війни. *Українська служба BBC*. 2022. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/extra/mwu5sxghvc/ukraine_war_damaged_nature.

РОЗДІЛ 3. ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матійчук А.П.

здобувач кафедри економіки та природокористування
(докторант) Волинського національного університету імені Лесі
Українки,
mirek@umd.edu

FUEL AND ENERGY COMPLEX SYSTEM OF UKRAINE: STRUCTURE AND SITUATION

Territorial and economic preconditions for the formation of the fuel and energy system of Ukraine began in the 70-the 80s of the last century. The expected effect of macrostructural changes did not happen, which was a consequence of centralized management.

Significant shortcomings in the organizational and territorial planning of investment programs in heat, energy, and hydropower have led to the lag of the main branches of energy resources in terms of the scale of increasing energy consumption. This, in turn, led to a shortage of coal consumption at electric and thermal facilities.

After the collapse of the Soviet Union, Ukraine's energy system was at the forefront of the country's economy, prioritizing domestic energy demand and exports to Western Europe. This process involved the supply of primary energy resources: petroleum products, natural gas, oil, and nuclear fuel.

However, the state has somehow failed to establish an adequate basis for energy policy to sustainably develop the energy sector and establish a system of energy independence from foreign suppliers.

At one time, Ukraine's energy sector became the leading supplier of raw materials to other countries.

Analyzing the data on the income of companies in various industries, we can say that in 2021 the Ukrainian economy will remain a raw material in the future. Despite the consolidation of energy cooperation with European countries and the transit nature in general.

Undoubtedly, energy remains one of the critical sectors of our country's economy. This is evidenced by data on the enterprises in the energy sector, which show their income received by him 1.13 trillion UAH. The rating of the largest enterprises of the pre-war period is shown in Table 1.

The table shows that the most significant profit of UAH is 28 billion. It is the GTS Operator of Ukraine, which transited Russian gas to Europe.

Analyzing the data of Naftogaz Ukrainy, it should be noted that in 2021 it lost its leadership and now occupies the second position, both in profit and loss. The company received UAH 120 billion in revenue but also UAH 19 billion in losses. After Naftogaz left the Main Gas Pipeline Operator group in 2020, it ceased to be the largest company in Ukraine.

Table 1

Rating of the largest energy companies in Ukraine

<i>Company</i>	<i>Activity</i>	<i>Owner</i>	<i>Revenue, billion UAH</i>	<i>Profit/Loss, million UAH</i>
"Naftogaz of Ukraine"	Import and sale of natural gas	State	121,1	-18001,65
"Guaranteed Buyer"	Sale of electricity	State	66,99	16,65
"D. Trading"	Coal, electricity, natural gas	Rinat Akhmetov	63,35	1 594,06
"Gts Operator of Ukraine"	Gas transportation and GTS management	State	62,29	28 354,48
Ukrenergo	Management of main power grids	State	58,27	-27 496,47
"Market Operator"	Guide to spot electricity exchanges	State	58,19	20,64
"Ukrigasvydobuvannya"	Production of petroleum products and gas production	State	56,97	4 946,97
"Energoatom"	Electricity production	State	45,75	-4 845,65
Ukratnafta	Production of petroleum products	Vladimir Kunitsky	34,38	42,29
United Energy	Resale of electricity of state generation	Igor Kolomoisky	33,34	83,35

Currently, the group's key asset is Ukrigasvydobuvannya, the largest gas production company in Ukraine. In 2019, Naftogaz was the most profitable company winning \$ 3 billion from Gazprom in Stockholm.

In 2021, the most unprofitable companies became state-owned: Naftogaz and Ukrenergo. The two suffered more than \$ 2 billion in losses in 2021. Ukrenergo sustained the most significant loss, although the company's primary electricity transmission activity is profitable.

Naftogaz attributes its losses to low gas prices in the first half of 2021 and reserves for debts from gas distribution and district heating companies.

However, the situation with energy security changed significantly during the war with Russia. Providing the national economy and social sphere with sufficient energy resources is one of the most critical problems for Ukraine during wartime and postwar. Under such conditions, energy security already has a more significant political

impact. This is influenced by three components: high dependence on energy imports, the energy intensity of GDP, and energy supply to consumers and the military.

Currently, the import of primary energy resources in Ukraine is 62%, of which the most significant share is natural gas - 41%

In Ukraine, the level of gas consumption is, on average, twice as high as in the European Union. The solution to the gas issue today is more political.

Analyzing the data of the power system of Ukraine in September 2022, it should be noted that due to damage due to hostilities, 750 settlements in Ukraine are without electricity, which is about 640 thousand consumers.

Characterizing electricity, we can say that power plants operate on schedule.

More than 160,000 subscribers remain without a gas supply. The most challenging situation with gas supply is in Mykolayiv, Zaporizhia, Chernihiv, and Kharkiv regions.

Three high-voltage overhead lines are being repaired in the central region at once. The inspection of hard-to-reach sections of access roads with sappers is underway, supports are being replaced, and damaged wires are being repaired.

Ukraine's nuclear power plants generate electricity without changes. Power units provide the necessary volumes in the sum of their current capacity.

The city of Energodar and the Zaporizhzhya NPP is still captured and controlled by the Russian military. Still, all ZNPP units are serviced by Ukrainian personnel.

GTS of Ukraine continues to transport gas for the needs of consumers, which are institutions, households, and electricity companies. The company's hydroelectric power plants operate regularly according to schedule.

Modern crisis phenomena and military actions on the territory of Ukraine call into question the regularities of the market's natural functioning of the energy system. Under these conditions, A. Smith's postulate about the "invisible hand of the market," which in all circumstances reproduces market imbalances, does not always come true. It is more appropriate to use the statement of the German economist Walter Oaken "competition as much as possible, planning - as much as necessary."

Combining the energy sector with all other life-sustaining spheres of the economy forms an environment of systematic energy and economic development. Understanding the system, in this case, covers the interdependent sequence of the variability of some parameters due to modification of others. After all, the relationship between the system

elements must be based on specific properties and homogeneity of the details.

According to VI Vernadsky, the system is a set of elements in a functional environment. It is designed to serve as a holistic achievement of the goal (energy, biological, motivational orientation).

As a rule, the system is characterized by the following features:

-integrity, as an interconnected component of density and complementarity of elements;

- harmonization and inseparability from the environment;

-consistency in the formation of the order of influence and result between the elements of the system;

-hierarchy of system elements concerning the need and marginal substitutability in forming processes and phenomena.

References

1. Павлов К.В., Павлова О.М., Романюк Р.В. Організаційно-економічний механізм реформування електроенергетичного ринку в регіонах України: монографія Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021.

2. Павлов К.В., Павлова О.М., Коротя М.І. Регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств України: монографія. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2020. 256 с.

3. Павлова О. М., Павлов К. В., Якимчук А. Ю., Сорокопуд І. В., Галянт С. Р. Енергетичний ринок західного регіону України // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». – 2020. - №7. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-7-6202>.

4. Павлова О.М., Павлов К.В, Писанко С.В. Регулювання інвестиційно-інноваційної активності в електроенергетичній галузі України: монографія / О.М. Павлова, К.В. Павлов, С.В. Писанко – Луцьк : СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021.

5. Павлова О.М., Павлов К.В., Галянт С.Р. Інституціональне середовище функціонування газорозподільних підприємств: моніторинг та стимулювання": монографія. Луцьк : СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021. 232 с.

6. Павлова О.М., Павлов К.В., Новосад О.В. Інноваційна політика підвищення конкурентоспроможності регіональних газорозподільних підприємств: монографія. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021. 295 с.

7. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. Науковий вісник

ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1(47). Том 2. / Ужгород, 2016. – С. 35-38.

8. Joint Public-Private Approaches for Energy Efficiently Finance. Policies to scale – up private sectors investment-Paris: IEA, Publications, 2011-78с.

9. Pavlov K., Pavlova O., Korotia M. et al. (2020) Determination and Management of Gas Distribution Companies' Competitive Positions. In: Mrugalska B., Trzcielinski S., Karwowski W., Di Nicolantonio M., Rossi E. (eds) Advances in Manufacturing, Production Management and Process Control. AHFE 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1216. Springer, Cham.

10. Pavlov, K., Pavlova, O, & Kupchak, V. (2019). Integral Indicators Based on Competitiveness Capacity Characteristics of Regional Real Estate Markets of Ukraine. Journal of Competitiveness, 11(3), 87–108. <https://doi.org/10.7441/joc.2019.03.06>.

11. Pavlova, O., Pavlov, K., Horal, L., Novosad, O., Korol, S., Perevozova, I., Obelnytska, K., Daliak, N., Protsyshyn, O & Popadynet, N. (2021). Integral estimation of the competitiveness level of the western Ukrainian gas distribution companies. *Accounting*, 7(5), 1073-1084. DOI: 10.5267/j.ac.2021.3.001.

КЛІМАТИЧНО-НЕЙТРАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Російське воєнне вторгнення в Україну зумовило перегляд векторів розвитку і забезпечення стійкості соціально-економічної, енергетичної та екологічної складових національної безпеки. Особливе значення має консолідація зусиль на міжнародному рівні щодо зміцнення енергетичної безпеки шляхом пошуку альтернативних джерел отримання енергетичних ресурсів.

Активна діяльність у цьому напрямі проводиться у Європейському Союзі [1]. Зокрема, у березні 2022 року Україна і Молдова приєдналися до електромережі Європейського Союзу. У квітні 2022 року Європейська Комісія запустила Платформу закупівлі газу Європейського Союзу «*EU Energy Platform*», до якої має доступ Україна, Молдова, Грузія, Західні Балкани. У квітні 2022 року у Німеччині прийнято «Великодній пакет» («*Osterpaket*»), що передбачає активізацію процесу переходу до використання відновлювальних джерел енергії. У травні 2022 року Європейська комісія затвердила план REPowerEU і прийняла Стратегію зовнішньої енергетичної взаємодії ЄС «*EU external energy engagement in a changing world*», що спрямовані на застосування заходів з відмови від російського газу до 2027 року шляхом переходу до альтернативних джерел отримання енергії (використання водню).

Відзначимо, що вирішення цього питання, передбачає прийняття компромісного рішення, що дозволить поєднати ресурсощадливість і кліматичну нейтральність економіки. Загалом важливість удосконалення заходів з адаптації, пом'якшення і попередження змін клімату і забезпечення стійкості розвитку галузей, що зумовлюють або зазнають впливу зміни клімату є предметом обговорення щорічних Кліматичних конференцій в Організації Об'єднаних Націй і розробка мережею Організації серії Дорожніх карт до 2050 р.

У свою чергу, для України в умовах воєнного стану суб'єкти енергетики як важливий компонент критичної інфраструктури є у зоні ризику руйнувань через загрозу пожеж від військових обстрілів. Як наслідок, енергетична безпека зазнає ризиків на рівні виробництва, зберігання, розподілу, постачання та споживання

енергії. Адже порушення доступу до первинних (природних) джерел енергії негативно впливає на балансування енергосистеми. Крім того, ці негативні наслідки загострюють проблему зміни клімату.

З метою повоєнної відбудови енергетичної галузі України особливе значення на даному етапі має надання фінансової та технологічної підтримки, обмін досвідом світової спільноти щодо впровадження успішних практик зміцнення економічної, енергетичної та екологічної складових національної та глобальної безпеки. У травні 2022 року Європейська Комісія запропонувала створення Міжнародної координаційної платформи відбудови України, яку очолюватиме вона спільно з урядом України для відбудови за підтримки Європейського Союзу. На даному етапі Платформа затвердила План відбудови «RebuildUkraine», що передбачає проведення оцінки рівня потреб і визначення пріоритетних напрямів підтримки відбудови України [2].

У контексті розгляду питання визначення кліматично-нейтрального потенціалу енергетичного ринку України в умовах воєнного стану, слід звернути увагу на те, що реалізація Концепції переходу України до зеленої енергетики до 2050 р., затверджена у довоєнний період (2020 р.), передбачає перехід на екологічно чистий транспорт за рахунок використання 70% відновлюваних джерел енергії у виробництві електроенергії, впровадження інтелектуальних мереж та відмова від вугільних теплоенергостанцій. Крім того, упродовж 2020 року в Україні відстежено позитивну динаміку виробництва «зеленої» електроенергії з біогазу (з 34,9 млн.кВт-год у січні до 43,1 млн.кВт-год у листопаді) і біомаси (з 20,7 млн.кВт-год у січні до 27,8 млн.кВт-год у листопаді) [3].

Такі дані свідчать про наявність кліматично-нейтрального потенціалу енергетичного ринку України, зокрема в умовах воєнного стану, шляхом використання відновлювальних джерел енергії. У цьому контексті особливе значення має налагодження міжгалузевої взаємодії між аграрними підприємствами і підприємствами з виробництва «зеленої» енергії на засадах кліматичної нейтральності [4-6] у межах регіонів України, у яких не ведуться активні бойові дії.

Таким чином, російська воєнна агресія в Україну активізувала вирішення на міжнародному рівні питання кліматичної нейтральності в енергетиці шляхом відмови від використання природних енергетичних ресурсів і переходу до розвитку відновлювальної енергетики. Післявоєнна українська енергетика потребує трансформації у бік переходу на «зелену» енергетику, оптимізації енергоменеджменту та розвитку критичних технологій в контексті адаптації до кліматичних змін. Підвищення ефективності транснаціонального енергетичного ринку, забезпечення енергоефективності та енергозбереження підприємств і

домогосподарств передбачає перехід на виробництво, маркетинг і споживання «зеленої» енергії та розвиток «розумних» енергомереж. Все це спонукає нас до кардинальної зміни форм та джерел використання енергії на основі кліматично-нейтрального енергоспоживання, у тому числі в умовах воєнного стану, коли обмежений доступ до природних енергетичних ресурсів.

Список літератури

1. Energy policy is at the centre of EU foreign policy. *Press and information team of the Delegation to UKRAINE*. 23.05.2022. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk (дата звернення: 28.05.2022).

2. Ukraine: Commission presents plans for the Union's immediate response to address Ukraine's financing gap and the longer-term reconstruction. *Press and information team of the Delegation to UKRAINE*. Brussels. 18.05.2022. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk (дата звернення: 28.05.2022).

3. Статистика. Біоенергетична асоціація України. URL: <https://uabio.org/statistics/> (дата доступу: 25.01.2021).

4. Брич В., Галиш Н., Борисяк О. Стратегія управління підприємством з виробництва біопалива : монографія. Тернопіль : ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2020. 224 с.

5. Borysiak O. Peculiarities of digital transformation in the promoting climate policy of alternative energy enterprises. *SworldJournal*. 2021. Issue № 8. Part 4. P. 83-89.

6. Brych V., Borysiak O., Yushchenko N., Bondarchuk M., Aliksieiev I., Halysh N. Factor Modeling of the Interaction of Agricultural Enterprises and Enterprises Producing Green Energy to Optimize the Biomass Supply Chain. *2021 11th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT)*. Deggendorf, Germany. 2021. P. 425-427. doi: 10.1109/ACIT52158.2021.9548463 (дата звернення: 07.04.2022).

Копач П.

к.т.н., с. н. с.

с.н.с. відділу екології освоєння природних ресурсів
Інститут геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України
kopach.pavlo@gmail.com

Якубенко Л.

к.т.н., с. н. с. відділу екології освоєння природних ресурсів
Інститут геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України
lalex-pod@i.ua

Гальченко З.

провідний інженер відділу екології освоєння природних
ресурсів
Інститут геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України
zorichka85@gmail.com

Данько Т.

провідний інженер відділу екології освоєння природних
ресурсів
Інститут геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України
lalex-pod@i.ua

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИРОДОУЗГОДЖЕНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводять у країні або в окремих її місцевостях у випадку збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, її територіальній цілісності (згідно Закону України від 12.05.2015 №389-VIII «Про правовий режим воєнного стану») [1].

Основною задачею воєнного стану є надійне забезпечення функціонування органів влади як місцевих, так і державних. Серед основних факторів, які забезпечують це функціонування можна виділити наступні:

- продовольчий (забезпечення їжею та питною водою);
- енергетичний;
- інформаційний;
- екологічний та інші.

Оцінка цих факторів, з точки зору надійного функціонування, показує, що крім продовольчого фактору, на перше місце слід віднести енергетичний і інформаційний.

Чим більше джерела енергії сконцентровані в одному місці, тим їх знищення значно зменшує енергетичну безпеку регіону та країни в цілому. Тому, в умовах воєнного стану, важливим для забезпечення енергетичної безпеки є розосередження джерел енергії. Це підвищує

безпеку не лише енергетики, але й безпосередньо пов'язаної з нею інформаційної системи.

Виходячи із вищевикладеного, в умовах воєнного стану, важливим є використання відновлювальних джерел енергетики (ВЕД) – в першу чергу сонячних та вітроенергетичних установок, які легко можна розосередити по території регіону.

Забезпечення енергією інформаційних систем (наприклад, для зарядки мобільного пристрою), в польових умовах, можна здійснити з використанням сонячних енергоустановок малої потужності. Наприклад, сонячною електростанцією потужністю 20 Вт та напругою 15 В, яка має малі розміри 56x30x2,3 см [2]. Така станція може подавати живлення для 3-х світлодіодних ламп на 3 Вт і мобільного телефону, а також може повністю забезпечити живлення комп'ютера чи телевізора. Вона може працювати в комплексі із акумуляторною батареєю (ємність 12000 mAh), а також може заряджатися через вказані сонячні панелі. В цьому випадку акумулятор повністю заряджається від сонячної панелі – 15-20 годин, а при яскравому сонці час зарядки значно знижується. Від мережі акумулятор заряджається протягом 8-10 годин. Ефективність зарядки складає 95%. Подібні мобільні енергоустановки можуть забезпечити енергетичну безпеку у польових і міських умовах під час ведення бойових дій.

Використання вітроенергетичних установок може стати у нагоді в сільських умовах, у випадку порушення ліній електромереж. Для цього можуть використовуватися вітряки малої потужності (2-3 кВт). В цьому випадку для забезпечення ефективної роботи обладнання сільськогосподарських підприємств ефективним є використання вітрогенераторів з вертикальною віссю обертання турбіни з магнітно-лівітуючим підшипником. Головними перевагами таких вітряків можна назвати наступні:

- немає необхідності направляти вісь на потік вітру, такий вітряк використовує вітер, який дме в усіх напрямках. Вони ефективні в регіонах, де переважають змінні вітри;

- якщо пориви вітру сильні, то вони швидше нарощують силу тяги, а потім самі стабілізують швидкість обертання. Тому такі вітрові генератори можуть працювати безперебійно навіть при сильному штормовому вітрі, в той час, коли в подібних умовах горизонтальні вітрові установки автоматично вимикаються;

- не має будь-яких обмежень щодо санітарно-захисних відстаней, тобто він може бути встановлений поряд з житлом, оскільки шумове навантаження залишається в межах до 20 дБ. Він не має магнітного випромінювання, тому може встановлюватися в містах, на дахах будівель;

- не вимагає додаткових пристроїв для запуску;

- нешкідливий для бджіл, птахів та навколишнього середовища і може встановлюватися поряд з житлом;
- через меншу швидкохідність і легкість лопатей він безпечніший;
- досягає номінальної потужності на малих обертах та незначній швидкості вітру (стартова швидкість вітру 0,5 м/с) [3] яка досягається за рахунок використання в їх конструкції магнітно-лівітуючого підшипника;
- потребує мінімум території для установки.

Ще одним важливим фактором під час воєнного стану є забезпечення населення і армії питною водою. Цікавим є досвід використання установок «вода із повітря». Заслуговує на увагу досвід ізраїльської фірми Watergen. Вони розробили технологію, метою якої було забезпечення мобільним генератором води військових на передовій [4]. В основу функціонування водогенераторів покладено давно відомий принцип конденсації води із повітря, який використовується в кондиціонерах, зволожувачах та іншій побутовій техніці. Технологія дозволяє отримати питну воду високої якості навіть із дуже сухого і забрудненого повітря з мінімальним енерговитратами. Генератор збирає повітря, очищує його, фільтрує і направляє в спеціальну систему охолодження, де відбувається процес конденсації. Пристрій не залежить від інфраструктури водопостачання і працює в зонах стихійних лих, в пустелі і віддалених районах. Для виробництва п'яти літрів води апарату потрібен лише 1 кВт енергії (може працювати на сонячній енергії), що робить воду, здобуту із повітря, надзвичайно дешевою. Подібні установки для отримання води із повітря зараз активно застосовуються у всьому світі і можуть бути дуже корисними для України, тим паче в умовах воєнного часу.

Таким чином, можна зробити наступні висновки:

- 1) в умовах воєнного стану значно посилюється роль найважливіших відновлювальних джерел енергії. Використанням яких можна вирішити значну кількість задач енергетичної безпеки;
- 2) відновлювальні джерела енергетики мають змогу працювати при малих потужностях, що дає змогу використовувати їх навіть у польових умовах;
- 3) важливим здобутком науки, особливо у воєнних умовах, є використання установок «вода із повітря», що дає змогу не возити за собою велику кількість питної води, а здобувати її на місці. Особливе місце займають установки, які працюють на енергії сонячних панелей.

Список літератури

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р., №389-VIII. *Голос України*. 2015. 10 червн. (№101 (6105)). С.13-14.

2. Сонячна домашня електростанція GDlite GD-801. URL: <https://sewing-navigator.com.ua/ua/solnechnaya-domashnyaya-ehlektrostantsiya-gdlite-gd-8018> (дата звернення 25.05.2022).

3. Вертикальні вітрогенератори. URL: <https://futuretec.com.ua/p1407717685-vetrogenerator-volchok-kvt.html> (дата звернення 25.05.2022).

4. Вода благодатна. Ізраїльська компанія Watergen вирішила видобувати її з повітря. URL: <https://biz.nv.ua/markets/izrailskaya-kompaniya-watergen-dobuvaet-pitevuyu-vodu-iz-vozduha-50112188.html> (дата звернення 25.05.2022).

Матійчук Л.

к.е.н., доцент

доцент кафедри комп'ютерних наук

Тернопільський національний технічний університет імені Івана

Пулюя

mlpstat@gmail.com

ЕКСПЕРТНО ПРО ДЕФІЦИТ (ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ) НАФТОПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ ЗА УМОВ ВОЄННОГО ЧАСУ

24 лютого з початком повномасштабного вторгнення на територію нашої країни російською нечистю, ситуація на ринку пального зреагувала миттєво. Втрата імпорту нафтових продуктів стала результатом припинення поставок з Білорусі, росії та морським шляхом. Особливу складність слід відзначити у березні, квітні, проте Україна змогла протистояти завдяки безперервній роботі Кременчуцького НПЗ, який після зупинки Шебелинського ГПЗ залишився єдиним працюючим нафтопереробним заводом [3].

Держава змушена була приймати виважені та потрібні на даний момент рішення. Передусім це стосувалося обмеження податків та акцизу на пальне та нафтопродукти, оскільки пальне має бути доступною опцією для населення, військових, підприємців. Згодом відбувся та досі триває процес переформатування логістичних шляхів. Далі відбулося відновлення постачання пального але шляхом залучення здебільшого європейських трейдерів [5, 6, 7].

Ситуація з пальним на АЗС погіршилася з останнього тижня квітня і триває досі. Найбільші АЗС водночас обмежили продаж пального до 10-15 літрів, це для постійних клієнтів та власників карт лояльності, для пересічних споживачів обмеження пального було ще більш істотним від 10 до 5 літрів, що і стало причиною ажіотажу. Причин цьому є декілька.

Передусім це:

- підвищення граничних цін на бензин та дизельне пальне на 40-43%; Це підтверджено постановою КМУ № 488 від 29 квітня 2022 року. Мінекономіки оприлюднило середню вартість бензину у розмірі 31.19 грн. за літр, дизпаливо 35,63 грн. за літр. Середні ціни це ті, від яких від яких обчислюється гранична ціна реалізації пального на АЗС.

З огляду на граничні надбавки торговельних націнок, максимальна ціна мала б сягнути позначки 37.69 за літр пального та відповідно 42,63 за літр звичайного дизельного палива. Хоча не усі учасники ринку цього дотримуються.

- не можливість на цей час доставити закуплені барелі нафти з Європи у зв'язку з війною; та заторами на портах Східної Європи.

- порушення логістики та знешкодження інфраструктури. Тут слід відмітити те що транспортування пального та нафтових продуктів здійснюється через Західний кордон з Європейських портів. Не функціональність Кременчуцького НПЗ, по суті мінімізувало логістичне постачання пального до центральної та східної України. Також зруйнована інфраструктура суттєво підвищила логістичну витратну частину доставки пального та й зрештою його кінцеву ціну.

Тут слід розуміти що вирішення питання дефіциту пального не лишень в інтересах України, але й багатьох країн., оскільки наша країна є величезним постачальником аграрної продукції, а відсутність експорту чи перебої з ним матимуть критично-негативний вплив на глобальний ринок продуктів [9, 10, 11,].

Прем'єр-міністр Денис Шмигаль переконаний що пального та дизельного палива є удосталь. Країна має стратегію виходу з кризи та буде посилювати державне регулювання ринку пального.

Водночас, на сьогодні обсяги імпорту пального в Україну відповідають темпам щоденного споживання бензину та дизелю. Сьогодні обсяги імпорту пального збільшено уже у 5-ть разів порівняно з початком квітня. Окремим пунктом є план щодо резервування пального та нафтових продуктів. Даний стратегічний запас не можливо буде розбомбити чи зруйнувати. Це дасть можливість за умови продовження ескалації забезпечити країну стратегічним ресурсом на кілька місяців [12, 13, 14].

Імпортне пальне в Україну очікується найближчим часом з Польщі, Литви, Німеччини, Румунії, США, Нідерландів та Бельгії.

Проте трейдери наголошують на певних труднощах що спричиняють затримку доставки пального в Україну. Передусім це стосується логістики залізничного та транспортного маршрутів. Зокрема, відмічається брак вагонів-цистерн, локомотивів, нестача бензовозів, тощо. Для пришвидшення процесів вирішення зазначених проблем розглядається можливість створення зелених коридорів щодо перевезення пального та спрощення процедури видачі дозволів.

Величезна проблема це державне регулювання цін на пальне. Досліджуючи цю проблему, варто відміти що у більшості розвинених країн світу, ринку пального не існує у чистому вигляді. Кожна з держав застосовує свої прийнятні відносно соціально-економічної ситуації інструменти які впливають на розвиток цього сектору економіки. Майже у всіх країнах є інституції які регулюють рівень цін у країні. Вони діють на підставі антимонопольного

законодавства та законів щодо регулювання цін на товари та послуги.

Ажіотаж пального триватиме ще два-три тижні, до поки не налагодиться система стабільності поставок та вирівнювання логістики поставок цього стратегічного ресурсу на схід та центральну Україну. Це і буде поштовхом до знання мораторію на обмеження об'єму продажу та зрештою стабілізує ціни. Вони не будуть такими як були до війни ні за яких обставин [17].

Передусім слід відмітити від чого залежить вартість пального. Дві основні компоненти тут слід згадати це : світове котирування ці на нафту та нафтопродукти та курсу валют у країні. Знецінення національної грошової одиниці України внаслідок війни, робить формування ціни не на нашу користь.

Список літератури

1. Купчак В.Р., Павлова О.М., Павлов К.В., Лагодієнко В.Р. Формування та регулювання регіональних енергетичних систем: теорія, методологія та практика : Монографія / В. Р. Купчак, О.М. Павлова, К.В. Павлов, В.В. Лагодієнко. – Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2019. – 346 с.

2. Павлов К.В., Павлова О.М., Романюк Р.В. Організаційно-економічний механізм реформування електроенергетичного ринку в регіонах України: монографія Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2022. 221 с.

3. Павлов К.В., Павлова О.М., Коротя М.І. Регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств України: монографія. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2020. 256 с.

4. Павлова О. М., Павлов К. В., Галянт С. Р., Новосад О. В. Інвестиційно-інноваційна спрямованість газорозподільних підприємств регіону. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". - 2020. - №1. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-1-5424>

5. Павлова О. М., Павлов К. В., Якимчук А. Ю., Сорокопуд І. В., Галянт С. Р. Енергетичний ринок західного регіону України // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". - 2020. - №7. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-7-6202>.

6. Павлова О.М., Павлов К.В., Писанко С.В. Регулювання інвестиційно-інноваційної активності в електроенергетичній галузі України: монографія / О.М. Павлова, К.В. Павлов, С.В. Писанко – Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2022.

7. Павлова О.М., Павлов К.В., Галянт С.Р. Інституціональне середовище функціонування газорозподільних підприємств: моніторинг та стимулювання": монографія. Луцьк : СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021. 232 С.

8. Павлова О.М., Павлов К.В., Купчак В.Р., Червоняк В. Функціонування мережі підземних газових сховищ в контексті енергетичної безпеки країни. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал / уклад. Любов Григорівна Ліпич, Мирослава Богданівна Кулинич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2019. – №3(19). – С. 105 - 112.

9. Павлова О.М., Павлов К.В., Новосад О.В. Інноваційна політика підвищення конкурентоспроможності регіональних газорозподільних підприємств: монографія. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021. 295 с.

10. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1 (47). Том 2. Ужгород, 2016. С. 35-38.

11. Alina Yakymchuk, Oleksandr Halachenko, Inna Irtysheva, Mariana Popyk, Viktoriya Bondarenko, Liliya Kondratska, Kostiantyn Pavlov, Olena Pavlova, Tymur Ishcheikin, Yanina Barybina, Iryna Hryhoruk, Nazariy Popadynets. Ways of Improving Management System of a Tourism Industry Development. Applied Human Factors and Ergonomics International. Human Interaction & Emerging Technologies (IHET-AI 2022). Artificial Intelligence & Future Applications. https://openaccess.cms-conferences.org/#/publications/book/978-1-7923-8989-4/article/978-1-7923-8989-4_12.

12. Pavlov K., Novosad O. PRIORITY AREAS FOR EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM FOR REFORMING THE ELECTRICITY MARKET IN UKRAINE. Vedecký časopis "EURÓPSKA VEDA". Ročník 5. 2/2021. Podhájka 2021. P.49-58. ISSN 2585-7738.

13. Pavlov K., Pavlova O., Korotia M. et al. (2020) Determination and Management of Gas Distribution Companies' Competitive Positions. In: Mrugalska B., Trzcielinski S., Karwowski W., Di Nicolantonio M., Rossi E. (eds) Advances in Manufacturing, Production Management and Process Control. AHFE 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1216. Springer, Cham.

14. Pavlov K., Strishenets O. Economic system development trends: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph / edited by authors. – Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2018. – P. 473-488. ISBN: 978-9934-571-28-2. DOI: http://dx.doi.org/10.30525/978-9934-571-28-2_25.

15. Pavlov, K., Pavlova, O. et al. (2021) Economic Diagnostics and Management of Eco-Innovations: Conceptual Model of Taxonomic Analysis. In: Russo D., Ahram T., Karwowski W., Di Bucchianico G., Taiar R. (eds) Intelligent Human Systems Integration 2021. IHSI 2021. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1322. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-68017-6_84

16. Pavlova O., Pavlov K. et al. (2021) Strategic Priorities for Socio-economic Development of Ukraine in Comparison with the Republic of Poland. In: Karwowski W., Ahram T., Etinger D., Tanković N., Taiar R. (eds) Human Systems Engineering and Design III. IHSED 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1269.

17. Pavlova, O., Pavlov, K., Horal, L., Novosad, O., Korol, S., Perevozova, I., Obelnytska, K., Daliak, N., Protsyshyn, O & Popadynet, N. (2021). Integral estimation of the competitiveness level of the western Ukrainian gas distribution companies. Accounting, 7(5), 1073-1084.

18. Strishenets (Pavlova) O, Pavlov K. Cyclical processes in forming housing property markets in Ukraine. Mechanisms of interaction between competitiveness and innovation in modern international economic relations: collective monograph / edited by M. Bezpartochnyi, in 4 Vol. / ISMA University. – Riga: «Landmark» SIA, 2017. – Vol. 3. – P. 79-90.

Павлова О.М.

д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та природокористування Волинського національного університету імені Лесі Українки

Рубчук М.

Студентка Волинський національний університет ім. Лесі Українки

mariankarubchuk@gmail.com

OIL AND FUEL CRISIS IN UKRAINE UNDER MARITAL STATUS

The high regional concentration of oil and gas production, refining, storage, and transportation facilities on the territory of Ukraine leads to a significant artificial load on the environment in some areas.

In Ukraine, there are 6 oil refineries and 3 gas refineries, 129 commodity parks with a capacity of over 250 thousand tons, 339 oil depots with more than 11,000 tanks with a total capacity of over 5.2 million tons, the entire length of oil and gas pipelines over 35,200 km [2]. The gas transportation system consists of the following facilities: 37.6 thousand km of gas pipelines for various purposes, 73 compressor stations, 1607 gas distribution stations, and 13 underground gas storage facilities with a total capacity of over 32.0 billion m³. The linear part of oil and gas pipelines has a service life of more than 30-45 years [0].

Analysis of the problem of the current oil crisis.

One of the many "practical" consequences of criminal acts by the Russian Federation in our country was the large-scale fuel crisis provoked by aggression. Objectively, even before the war, the task was to replace the supply of fuel from Russia and Belarus, until recently critically dependent on their oil products, Ukraine was clear: in the short term would fail. And experts warned: that certain restrictions in this market and rising prices, unfortunately, can not be avoided. However, thanks to the decision of the authorities to abolish excise duties and reduce VAT, mobility of domestic fuel business, and support from international partners, the crisis of the first weeks of the war, we seem to have been able to overcome: gasoline and diesel fuel went on sale, although 10, 20, 30% more expensive.

The leading cause of fuel shortages.

In April, the enemy concentrated missile strikes on our fuel infrastructure: continued to destroy the storage facilities of gas stations, several times attacked the country's main refinery - Kremenchuk refinery PJSC "Ukratnafta" (according to experts, the plant is unlikely to resume by the end of the year) - Nadvirny ("Petrochemical-Prykarpattya"). They also fired on the production sites of the refineries in Odesa and Lysychansk, which, although not operating, have storage facilities. And one of the few operating enterprises in the industry - The shebelinsky gas processing plant of JSC

"Ukrgezvydobuvannya" - can not work correctly because it is located in the combat zone ... The result is a shortage of gasoline and diesel fuel, the introduction of limits on energy at gas stations, and "gray" trade at an inflated value - bypassing the price restrictions imposed by the state.

The economic instability of the oil industry.

Among the causes of instability, experts also call for changes in tax rules. "Traders demand the abolition of the marginal price of fuel. As a result of state regulation and rising logistics prices, wholesale fuel prices have become higher than retail prices, "the JRS emphasizes. On May 5, the Ministry of Economy, within the framework of state regulation, increased the maximum cost of gasoline (taking into account the marginal level of trade margin) by 10.5% - up to 37.69 hryvnia/liter, diesel fuel - by 0.3% - up to 42.63 hryvnia/liter. Several experts, traders, and gas station operators believe that even after the increase, the price "recommended" by the state does not correspond to the real one - primarily due to rising purchase prices and a significant increase in transportation costs.

We are solving the problem of the oil and fuel crisis.

To overcome this deficit, Ukraine, according to the expert, should rely primarily on supplies from neighboring countries - Poland, Romania, Slovakia, and Hungary. This, among other things, will reduce logistics costs, which have increased due to Russian aggression. "Of course, overcoming the deficit will depend on whether we can reach an agreement with our neighbors and properly establish logistics and resources. Because when our neighbors also lacked resources in March, companies signed fuel contracts even in Germany and the Netherlands. ", - experts say [2].

Government forecast.

According to the updated forecast, 300 thousand tons of diesel and 120 thousand tons of gasoline are expected to be consumed in May. Ukrainian networks have already contracted such volumes of imports.

"At the same time, some unscrupulous market operators set prices above the maximum allowable - 60, 65, and even 70 hryvnias per liter. The country has a war, and we regard such price speculation as looting. The government has empowered regional military administrations to monitor pricing. We will react harshly to such facts following the wartime requirements, "said First Deputy Prime Minister and Minister of Economy Yulia Svyridenko [3].

Список літератури

1. Істомін О. М. Проблеми і перспективи підготування нафтогазових ресурсів в Україні. Проблеми нафтогазового комплексу України 1993-2002 / О. М. Істомін. – Львів: УНГА, 2002. – С. 14– 20.

2. UKRINFORM. Подолання паливної кризи: справа днів, тижнів чи місяців?. Укрінформ - актуальні новини України та світу. 19.05.2022. Режим доступу:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3480120-podolanna-palivnoi-krizi-sprava-dniv-tizniv-ci-misaciv.html>

3. Zn.ua. Як Кабмін планує подолати паливну кризу на АЗС в Україні. Зеркало недели | Дзеркало тижня | Mirror Weekly. 19.05.2022. Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/jak-kabmin-planuje-podolati-palivnu-krizu-na-azs-v-ukrajini.html>

4. Павлова О. М., Павлов К. В., Новосад О. В., Матійчук Л. П. Сутність енергетичної безпеки України в умовах трансформаційних змін. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2021. № 2. С. 84-91.

5. Павлова О.М., Павлов К.В., Садовська І.Б., Шворак А.М., Вербова О.С. Економічні погляди Є.В. Храпливого. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2021. Том 6. № 3. С. 258-265. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-3-35>.

6. Павлова О.М. Нагайчук Ю. Реформа децентралізації в Україні. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк. Вежа-Друк. 2020. №-3(23). С. 23-31.

7. Павлова О.М., Галянт С.Р. Інституціональна економічна теорія: науково-теоретичні передумови зародження (німецька історична школа). *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал* Луцьк : Вежа-Друк, 2018. №1(13). 16-21 с.

8. Стрішенець О.М. Аналітичний огляд фінансової стійкості підприємства. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал*. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. № 3(15). С. 58-66.

9. Павлова О.М., Павлов К.В. Логістична взаємодія між суб'єктами газотранспортної галузі: механізм реалізації та перспективи. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Економічні науки»*. №3(35). Т.2. 2020. С.46-51. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-3-5737>.

Шабала О.

аспірант кафедри економіки та природокористування,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
shabala@ieeer.top

Павлов К.В.

д.е.н., професор, завідувач кафедри підприємництва і
маркетингу Волинського національного університету імені Лесі
Українки,
ieeer@ieeer.top

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ІНСТИТУЦІЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Очевидно, що розглядаючи саме визначення «інституціоналізм», треба звернути увагу на те, що його основою являється термін «інститут», який можна тлумачити як квінтесенцію впливу на прогрес соціуму в економічних процесах та інших галузях.

Основними носіями інституту можна назвати сім'ю, монополії, приватну власність, державу, конфесії, різного роду общини та організації, словом усе те що відтворює етику, звичаї, нормативно-правові рішення, психологію, соціалізацію і трансформацію видів економіки [1].

Реалії сьогодення дуже чітко окреслюють кричущу необхідність створення інституціонального механізму щодо переходу на відновлювальні джерела енергії в нашій країні. Саме виникнення та розробка проєктів по створенню відповідних інструментів які могли б пришвидшити процес переходу на альтернативні джерела енергії, створення відповідної нормативної бази та вивчення проблематики загалом, в недалекій перспективі дадуть можливість бути як мінімум енергетично незалежними і не тільки.

Воєнна ситуація яка нажаль сьогодні має місце в Україні, це ще один доказ, ще одна причина відмовитись від невідновлювальних джерел енергії в найближчому майбутньому. Залежність від енергоносіїв такого типу (невідновлювальні джерела енергії – природний газ, торф, ядерне паливо, нафта тощо), сьогодні як ніколи демонструє цілий ряд недоліків не тільки для України, але й для Європейського союзу.

Залежність від країни агресора змушує деякі країни Європи діяти всупереч своїм бажанням, та обмежує можливість вільно діяти та допомагати нашій країні. Актуальність та проблематика питання переходу на альтернативні джерела енергії на даний момент має місце не тільки в Україні, але й у багатьох зарубіжних країнах, і деякі

з них досить ефективно створюють фундамент для ефективного функціонування «зеленої» енергетики.

В основі об'єкту вивчення інституціоналізму стали інституції, а саме сполучення суспільних традицій, в основу яких покладено прогресивний спосіб міркування для якоїсь окремої групи соціуму або всього суспільства вцілому.

Крім того слід зазначити, що такі поняття як технократичний детермінізм та категорія інституту, інституціоналісти розглядали як суспільне виробництво через взаємодію технологій (використання знань для досягнення корисних цілей) та інституцій (реальні форми організації економічної діяльності, мотиви та норми поведінки).

В результаті інституціоналізм став принципово новим вектором економічного мислення та втілює у себе найкращі моделі теоретико-методологічного вивчення кон'юнктури ринку своїх попередників економічної теорії [2].

Можна з впевненістю сказати, що на сьогоднішній день інституціоналізм являється одним із основних факторів, які можуть вплинути не тільки на економічний розвиток багатьох країн, алей стати фундаментом для розвитку соціально-економічних процесів, вектор яких сьогодні направлений на удосконалення різного роду технологічних процесів у тому числі, зокрема перехід на альтернативні джерела енергії, впровадження нових електроенергетичних систем не тільки на регіональному, алей на державному рівнях [3].

В рамках проекту по створенню інституціонального механізму щодо переходу на альтернативні джерела енергії варто звернути увагу на план та структуру, яка допоможе в найближчій перспективі більш швидко та ефективно реалізувати задумане.

Варто також розробити систему контролю за процесами, вивчення проблематики, доцільність та можливість створення умов для використання «зеленої» енергії, створення відповідних інститутів, які відповідатимуть та аналізуватимуть сам процес втілення в життя проекту. Провести оцінку територій, для визначення сприятливих умов для застосування того чи іншого альтернативного джерела енергії, створити відповідні інженерні групи в регіонах де будуть вести експерименти для переходу на відновлювальну енергію [4].

В умовах воєнного часу вищеокреслена проблематика як ніколи актуальна. Поступово переходячи з невідновлювальних до відновлювальних джерел енергії, у людства з'явився шанс вирішити цілу низку вище перелічених проблем.

Уже сьогодні можна спостерігати досить сумну статистику яка стосується вирубки лісів, забруднення річок, атмосфери та ін. Недосконалість нормативно-правової бази в даному аспекті, теж є

причиною масового знищення та де екологізації планети, так як багато підприємств, починаючи від малого до великого бізнесу не несуть належної відповідальності за викиди в атмосферу, забруднення водного простору тощо.

Проблематика на сьогоднішній день є досить актуальною, але на жаль вирішення такого роду питань відбувається повільно, і майже ніяк не впливає на позитивні зміни в екології. Перехід на відновлювальні джерела енергії за допомогою інститутів в тому числі, дасть змогу пришвидшити та удосконалити механізми покращення еколого-економічної системи, змінить самі принципи та підходи до енергетичних джерел в цілому, та дасть нові можливості для розвитку не тільки бізнесу, алей міжнародній співпраці з європейськими країнами. Події останніх місяців однозначно мають вплинути на більш глибокий розгляд даного питання. Не для кого не секрет, що кожного для «зелена» енергетика набуває все більш глобального розголосу, та стає прогресивним мисленням. Інституціональний механізм дасть змогу набути більш стрімких темпів розвитку відновлювальних джерел енергії, та стане першим поштовхом для реформування застарілих методів видобутку енергії.

Основною метою суспільства в контексті електроенергетичних систем, є бажання відмовитись в найближчі роки від невідновлювальних джерел енергії.

Список літератури

1. Білокінна І.Д. Формування інституційного механізму становлення «Зеленої економіки» в аграрній сфері: автореферат дисертації кандидата економічних наук: 08.00.03. Вінниця: 2021. 22с.

2. Писанко С.В., Романюк Р.В., Павлов К.В., Павлова О.М. Стратегія та ризики при реформуванні ринку електроенергетики в регіонах України. Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки: журнал. Луцьк. 2021. №1(25). С.16-27.

3. Биконя О.С. Організаційно-економічний механізм формування інтелектуальної енергетичної системи України: автореферат дисертації кандидата економічних наук: 08.00.03. Київ: 2019. 23с.

4. Писанко С. В., Романюк Р. В., Павлова О. М., Павлов К. В. Електроенергетичний ринок регіонів України в контексті модернізаційних змін // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". - 2020. - №12. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-12-6795>

5. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. *Науковий вісник*

ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1(47). Том 2. / Ужгород, 2016. – С. 35-38.

6. Стрішенець (Павлова) О.М. Роль та значення аутсорсингу в енергоефективності та енергозбереженні житлово-комунальної галузі. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. №3(7). 7-11 с.*

7. Стрішенець О.М. Інституціональний напрям як інструмент дослідження методологічних основ ринку. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. №2(10). 7-12 с.*

8. Стрішенець О.М. Аналітичний огляд фінансової стійкості підприємства. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. № 3(15). С. 58-66.*

9. Павлова О.М., Павлов К.В. Пріоритетні напрями державного регулювання конкуренції: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал / уклад. Любов Григорівна Ліпич, Мирослава Богданівна Кулинич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2019. – №1(17). – С. 14-20.*

Новосад Оксана Володимирівна

кандидат економічних наук, асистент кафедра економічної та соціальної географії, Волинського національного університету імені Лесі Українки, e-mail: ox_80@ukr.net

ENERGY SECURITY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WARTIME AND TRANSFORMATION, CHANGES

Until a few years ago, energy security was not a significant indicator of its development, as almost 80% of energy resources came from Russia. Accordingly, the concept of security was in tune with belonging to the energy strategy of another country.

Until recently, domestic oil and gas reserves were insignificant, covering only 20-25% of the needs of enterprises and the population. A stable and uninterrupted supply of energy, gas, oil, and oil products is a strategically necessary task of the state, which determines the level of adequate livelihood of the nation.

The absence of this circumstance makes any economic system vulnerable to energy sources which can be social, economic, manufactured, and sometimes political ambitions of suppliers [5,6]. Therefore, preventing and avoiding threats to energy security is prevention before a crisis occurs to maintain the country's economic development sustainability. Therefore, the theoretical and practical dimension of energy security as an essential systemic concept is worth it for Ukraine to obtain the desired freedom in various manifestations and the right political maneuver.

An integral element in achieving these goals is the quality and immediate reform of Ukraine's energy system in the direction of the Energy Strategy of Ukraine until 2035, approved by the Government in 2017 [8]. Reformation manifestations are preceded by global and social changes that have arisen during the inability to adequately meet industrial development's challenges and energy needs [12,13].

Until now, old approaches have been used to dominate the old model of energy strategy development, where large oligarchic producers existed, the dominance of traditional fossil fuels, archaic and inefficient grid connection, and a lack of competitive environment.

The dynamism and internationalization of international forms of commonwealth dictate the need to introduce the experience of a new energy development model, which will be based on a transparent, competitive environment, equal access to different energy sources, ways, and means of supplying fuel and energy resources [9].

At the same time, Ukraine cannot stay away from the existing changes in the external environment and is obliged to respond by making certain economic and technological decisions:

- taking into account the political situation and transport function in the implementation of the Energy Strategy;

- total restructuring of the existing structure of energy supply, taking into account the routes and sources of collection of primary energy resources, which will consequently affect the further rotation of exporters and transit countries;

- Search for new approaches to the use of low-carbon energy sources with a high degree of energy conversion;

- expansion of energy-efficient technological innovations that would limit the pressure on national production, thus freeing up the structure of GDP;

- expanding the boundaries of decentralization processes in terms of building energy capacity on the ground;

- implementation of competent norms and rules of conduct, as well as standards of regional energy markets to the European, established legal and established practices;

- increase the level of safety in terms of management, operation, and efficiency of energy facilities;

- introduction of innovative digitalization processes for intellectualization of energy facilities and networks (Smart energy);

- taking into account the tasks in the implementation of energy strategies of the regions for climate change, which are regulated by the Paris Agreement [7].

The above leads to an understanding of the change of energy perceptions at the national level from the subsidized sector to the economically profitable one with a high level of competitiveness, sufficient flexibility, and adaptability, finding ways to profitably expand the sphere of production, transportation, processing, supply, and consumption.

At present, energy Ukraine by 2035 aims to increase energy security, in particular in the following measures [8]:

- the creation of an effective competitive mechanism for the functioning of regional markets for natural gas, electricity and heat, petroleum products, etc .;

- promoting measures to raise the level of national consciousness of all economic entities to improve the energy efficiency of the country;

- formation of the level of energy self-sufficiency by increasing the effective resource potential and the share of own production of fuel and energy resources;

- integration of the national energy market into the European energy system;

-the creation of a high-security system for the transportation of energy resources;

-application of system innovation management of energy management;

Given the importance of the outlined areas of Ukraine's energy strategy, it is necessary to consider the degree of study, substantive characteristics, and the essential origin of energy security in the context of the National security of Ukraine. National economies of different countries apply different approaches to the definition of "energy security," particularly regarding the allocation of the spectrum of activities, and management components, determining the level of security in the face of possible risks and threats.

To date, there is no clarity on the methodological assessment to specify energy security's scope, impact, and structure.

In a broad sense, energy security is one of Ukraine's most important economic security components. However, in the scientific literature, there is no clarity about the clarification and affiliation of this concept in the works of researchers and scientists. The analysis of the study of the terminology "energy security" covers a significant range of views on the actual content.

O. Kalinichenko understands energy security as the ability of the state to ensure efficient use of its fuel and energy base, to optimize the diversification of sources and ways of energy supply to the economy, to ensure the livelihood of the population under emergency and martial law and chaotic pricing and adaptation of the national economy to new realities [4]. Several authors, O. Sukhodol, Y. Kharazishvili, and D. Bobro, note that energy security - is the ability to technically a reliable, cost-effective, and environmentally friendly way to meet the needs of society in terms of energy resources to ensure the sustainable functioning of the national economy in typical and crisis conditions, to protect the sovereignty of the state in the formation and implementation of policies to protect national interests [14].

At the same time, the interpretation of energy security, which is reflected in Russia's Energy Strategy for the period up to 2030, focuses on the possible risks of disrupting the smooth functioning of the domestic fuel and energy complex. In particular, the document states that "energy security is a state of protection of the country, its citizens, society, state, the economy from threats to reliable fuel and energy supply."

These threats include both external factors (geopolitical macroeconomic, economic) and internal (state and trends in the energy system, socio-economic indicators, etc.) [2].

According to this approach, we can cite the interpretation of K. Vincer, who, based on independent beliefs, considers energy security as

"a process of continuity of energy supply according to needs." At the same time, the author proposes to consider such components of security as economic, environmental, and social in the context of risks that should be limited or avoided by his proposed measurement algorithm: government influence, threat scope, threat impact rate, threats, the spread of the consequences of the danger, the peculiarities of the impact of the threat, "the certainty of the threat" [20, 22].

Researchers A. Cheap and J. Jewell limit the importance of the essential content of energy security by focusing only on avoiding security threats to "important energy systems," which include energy and technological resources, consumers based on their direct affiliation to the "energy flow" [16, 17].

B. Sovakul and M. Brown, analyzing energy security for a long time in their scientific publications, concluded that it changes under the influence of the following factors: the availability of energy, its availability, efficiency, and environmental friendliness [21].

The Institute of Energy Economics of Japan updates the study of energy security in terms of resource security, technical reliability, mutual economic benefit, and environmental acceptability [15, 18]

For countries that are proponents of democratic principles, it is characterized by an understanding of energy security in regulating society's livelihood in terms of a combination of physical, labor, economic and technological resources. The interpretation of energy security by the International Energy Agency (IEA) is similar, according to which it is "the continuous availability of energy resources at affordable prices." According to the IEA, the main parameters of energy security are the supply of physical capital, the continuity of their collection, and affordability [19].

Particular attention is paid to the state policy in the field of energy supply of Ukraine, which the Decree approved by the President of Ukraine on December 27, 2005, №.1863, which states that "energy security involves achieving a reliable, stable, cost-effective and environmentally safe energy economy and social sphere of the state "[3].

Nobel Laureate Academician P. Kapitsa argues that "the future of humanity depends on how it will provide itself with energy."

Summarizing the existing scientific developments on the essence of "energy security," it should be concluded that it is: the ability of the state in an economically and technically sound way to meet the needs of society in terms of energy resources to further quality and safe energy consumption while protecting national interests energy sector, preventing the impact of internal and external threats. It is also necessary to highlight the technological component in ensuring a certain level of energy security. The main goal of the country in compliance with the proper state of energy security is:

- guaranteed protection of society from the deficit of fuel and energy resources;
- stimulating price, tax, and tariff policy of public authorities in the energy sector;
- transparent, competitive environment and extensive infrastructure of the market of extraction, transportation, and consumption of energy resources;
- organization and coordination between the structures of production and consumption;
- objective and effective management of strategic reserves of energy resources;
- overcoming the hierarchy in the structure of intersectoral distribution of energy resources;
- application of innovative approaches in creating a system of integrated raw materials complexes of the gas and oil industries;
- the perfection of legal preconditions and normative bases of state and market levers of influence on the development of the fuel and energy complex;
- lack of strict administration of the country's energy system;
- observance of norms and standards of ecological safety of energy enterprises;
- reduction of energy intensity of GDP;
- the revival of domestic enterprises' activity on manufacturing the equipment, means, and subjects of work for fuel and energy branches.

Several parameters should be used when assessing the state and level of energy security. These include energy security, dependence, economic acceptability, and social stability.

To understand energy security, we propose to apply several approaches, the first of which is the principle, which synthesizes a set of principles of this category. Such principles include:

- the principle of security is implemented by protecting the consolidated "energy interests" of the economic system, as well as the ability to detect and limit technological violations of the normal functioning of the energy system;
- the principle of confidence, which reflects the availability of qualitative parameters for assessing the use and subsequent reservation of energy resources, as well as achieving a dynamic state of balance between supply and demand for the mechanism of market functioning;
- the principle of independence, which reflects the economic, environmental, and political autonomy from imported energy raw materials in connection with a sufficient level of supply of energy resources;
- the principle of adaptability manifested in the flexibility and rapid response of energy market participants to use alternative energy sources

with a further adaptation of the energy system to economic and geopolitical circumstances [10, 11].

In its content, the principle of independence can be assessed on technical and operational grounds. In contrast, security, confidence, and adaptability regulations require additional analysis of the efficient allocation of resources, the response of actors and government, and market avoidance of risks and threats.

The content of energy security is possible provided a careful analysis of its main components: economic, political, environmental, and social.

The economic component relates to fuel and energy resource availability in the country's spheres and industries. The leading indicators are energy efficiency, production reliability, and supply of energy resources.

The political component is directly related to obtaining the status of an energy-independent state and the stable and uninterrupted functioning of the energy system. Successful manifestations of this component are:

- The share of energy imports.
- The level of diversification by type of fuel and energy components.
- The availability of transit corridors.
- The security of energy supply to other countries.

The environmental component expresses the degree of eco-destruction to the environment due to the production, transportation, and consumption of energy resources with subsequent compensation.

The social component expresses the social status of the population, which is a consequence of energy consumption in terms of accessibility to the cost of energy [4, 14].

Thus, it should be noted that energy security is a strategically important part of the country's economic security. Analysis of the substantive and methodological content provides an opportunity to increase understanding of the structure, principles, and approaches to managing possible challenges and threats.

Список літератури

1. Дзяди́кевич Ю., Гевко Р., Буряк М. та ін. Енергетичний менеджмент: підручник. Тернопіль: Підручники та посібники, 2014. 336 с. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2014.09.005>

2. Загрози енергетичній безпеці України в умовах посилення конкуренції на глобальному та регіональному ринках енергетичних ресурсів: аналітична доповідь. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень. Київ. 2012. 136 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-12/Energo-807fc.pdf>.

3. Калініченко О.В., Лесюк А.С. Енергетична безпека України. Економіка, фінанси, право. №1. 2013. С. 3-6.
4. Павлова О.М. Товарна форма організації суспільного виробництва В умовах розвитку національної економіки України (другої половини XVII - кінця XVIII ст.): монографія. Луцьк. Видавництво «Терен». 2019. 480 с.
5. Павлова О.М. Товарне виробництво і торгівля в Україні (друга половина XVII – кінець XVIII ст.). Чернівці: Видавництво «Місто», 2009. 304 с.
6. Про ратифікацію Парижської угоди: Закон України від 14.07.2016 р. № 1469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1469-19#Text>
7. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. №605 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>
8. Рябцев. Г.Л. Актуальні виклики та загрози енергетичній безпеці України. URL: <https://www.slideshare.net/DonbassFullAccess/1-129377959>
9. Стрішенець М. М., Павлова О. М., Павлов К. В. Інституціональна економічна теорія і розвиток світової економічної науки в умовах глобалізаційних змін. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2021. №5. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-5-7207>.
10. Стрішенець М.М., Павлова О.М., Павлов К.В. Економічні погляди та економічна політика гетьмана і. С. Мазепи. Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки: журнал. Луцьк. 2021. №2 (26). С. 6-15.
11. Стрішенець М.М., Павлова О.М., Павлов К.В. Просте товарне виробництво і зародження мануфактур в Україні : монографія. Луцьк. Видавництво «Терен», 2019. 292 с.
12. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Теоретичні аспекти конкуренції на регіональних ринках житлової нерухомості. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: журнал. Луцьк. Вежа-Друк. 2017. №3(11). С. 7-13.
13. Суходоля О.М., Харазішвілі Ю.М., Бобро Д.Г. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного планування: аналітична доповідь. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2020. 178с. URL: <http://www.niss.gov.ua>.
14. A Quest for Energy Security in the i21st Century : Resources and Constraints / APERC. Japan, Tokyo : Institute of Energy Economics, 2007. pp. 1-113. URL:

https://aperc.or.jp/file/2010/9/26/APERC_2007_A_Quest_for_Energy_Security.pdf.

15. Cherp A., Jewell J. Energy security assessment framework and three case-studies. In: Dryer H., & Trombetta M. J. (Eds.). International Energy Security Handbook. Edward Elgar Publishing, 2013. pp. 146-173. URL:

<https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/5850228/4239061.pdf>

16. Cherp A., Jewell J. The concept of energy security. Beyond the four As. Energy Policy. 2014. №75. pp. 415-421. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2014.09.005>.

17. Couder J. Literature Review on Energy Efficiency and Energy Security, including Reliability and Avoided Capacity Costs. 2015. URL: <https://combi-project.eu/wp-content/uploads/2015/09/D7.1.pdf>.

18. Defining energy security. IEA. URL: <https://www.iea.org/areas-of-work/ensuring-energy-security>.

19. Pavlov Kostiantyn, Pavlova Olena and al. Optimization of multi-channel queuing systems with a single retail attempt: Economic approach. Decision Science Letters. Decision Science Letters 9 (2020). http://www.growingscience.com/dsl/online/dsl_2020_22.pdf.

References

1. Dzyadykevych, YU., Hevko, R., Buryak, M., et al. (2014). Enerhetychnyy menedzhment: pidruchnyk. [Energy management: a textbook]. Pidruchnyky ta posibnyky. Ternopil. Ukraine.

2. Zahrozy enerhetychniy bezpetsi Ukrayiny v umovakh posylennya konkurenciyi na hlobal'nomu ta rehional'nomu rynkakh enerhetychnykh resursiv: analitychna dopovid'. [Threats to Ukraine's energy security in the face of increased competition in the global and regional energy markets: an analytical report]. National Institute for Strategic Studies. Kyiv. Ukraine. Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-12/Energo-807fc.pdf>.

3. Kalinichenko, O.V., Lesyuk, A.S. (2013). Energy security of Ukraine. Ekonomika, finansy, pravo. №1. pp. 3-6.

4. Pavlova, O.M. (2014). Tovarna forma orhanizatsiyi suspil'noho vyrobnytstva V umovakh rozvytku natsional'noyi ekonomiky Ukrayiny (druhoyi polovyny XVII - kintsya XVIII st.): monohrafiya. [Commodity form of organization of social production In the conditions of development of the national economy of Ukraine (second half of the XVII - end of the XVIII century): monograph]. Vydavnytstvo «Teren». Lutsk. Ukraine.

5. Pavlova, O.M. (2009). Tovarne vyrobnytstvo i torhivlya v Ukrayini (druha polovyna XVII – kinets' XVIII st.). [Commodity production and trade in Ukraine (second half of the 17th - end of the 18th century)]. Vydavnytstvo «Misto». Chernivtsi. Ukraine.

6. Pro ratyfikatsiyu Paryzhs'koyi uhody: Zakon Ukrayiny vid 14.07.2016 r. № 1469-VIII. [On the ratification of the Paris Agreement: Law of Ukraine of 14.07.2016 № 1469-VIII]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1469-19#Text>.

7. Pro skhvalennya Enerhetychnoyi stratehiyi Ukrayiny na period do 2035 roku «Bezpeka, enerhoefektyvnist', konkurentospromozhnist'»: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 18.08.2017. №605. [On approval of the Energy Strategy of Ukraine for the period up to 2035 "Security, energy efficiency, competitiveness": Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>.

8. Ryabtsev, H.L. Aktual'ni vyklyky ta zahrozy enerhetychniy bezpetsi Ukrayiny. [Current challenges and threats to Ukraine's energy security]. Available at: <https://www.slideshare.net/DonbassFullAccess/1-129377959>.

9. Strishenets, M., Pavlova, O., Pavlov, K. (2021). Institutional economic theory and development of world economics in the context of globalization. Mizhnarodnyy naukovyy zhurnal "Internauka". Seriya: "Ekonomichni nauky". №5. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-5-7207>.

10. Strishenets, M., Pavlova, O., Pavlov, K. (2021). Economic views and economic policy of the hetman and. S. Mazepi. Ekonomichnyy chasopys Volyns'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky: zhurnal. Luts'k.. №2 (26). pp. 6-15.

11. Strishenets, M., Pavlova, O., Pavlov, K. (2019). Proste tovarne vyrobnytstvo i zarodzhennya manufaktur v Ukrayini : monohrafiya. [Simple commodity production and the emergence of manufactories in Ukraine: a monograph]. Vydavnytstvo «Teren». Lutsk. Ukraine.

12. Strishenets, O., Pavlov, K. (2017). Theoretical aspects of competition in regional residential real estate markets. Ekonomichnyy chasopys Skhidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky: zhurnal. Lutsk. №3 (11). pp. 7-13.

13. Sukhodolya, O., Kharazishvili, Y., Bobro, D. (2020). Enerhetychna bezpeka Ukrayiny: metodolohiya systemnoho analizu ta stratehichnoho planuvannya: analitychna dopovid'. [Energy security of Ukraine: methodology of system analysis and strategic planning: analytical report]. Natsional'nyy instytut stratehichnykh doslidzhen. Kyiv. Available at: <http://www.niss.gov.ua>.

14. A Quest for Energy Security in the i21st Century : Resources and Constraints / APERC. Japan, Tokyo : Institute of Energy Economics, 2007. Available at: https://aperc.or.jp/file/2010/9/26/APERC_2007_A_Quest_for_Energy_Security.pdf.

15. Cherp, A., Jewell, J. (2013). Energy security assessment framework and three case-studies. In: Dryer H., & Trombetta M. J. (Eds.). International Energy Security Handbook. Edward Elgar Publishing, Available at: <https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/5850228/4239061.pdf>
16. Cherp, A., Jewell, J. (2014). The concept of energy security. Beyond the four As. Energy Policy. №75. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2014.09.005>.
17. Couder, J. (2015). Literature Review on Energy Efficiency and Energy Security, including Reliability and Avoided Capacity Costs. Available at: <https://combi-project.eu/wp-content/uploads/2015/09/D7.1.pdf>.
18. Defining energy security. IEA. Available at: <https://www.iea.org/areas-of-work/ensuring-energy-security>.
19. Pavlov Kostiantyn, Pavlova Olena and al. (2020) Optimization of multi-channel queuing systems with a single retail attempt: Economic approach. Decision Science Letters. Decision Science Letters 9. Available at: http://www.growingscience.com/dsl/online/dsl_2020_22.pdf.

РОЗДІЛ 4.ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Аверчева Н.

к.е.н., доцент

доцент кафедри загальнооекономічної підготовки
Херсонський державний аграрно-економічний університет
avercheva2010@ukr.net

РОЗВИТОК БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В ГАЛУЗІ ПТАХІВНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнної агресії Росії і окупації Херсонської області відбулися значні структурні зрушення на ринку споживчих товарів. Через припинення постачання продовольства припинили роботу мережа супермаркетів. Торгівля перейшла на стихійні ринки без будь-якого контролю, що подібно до початку 90-х років. Ринок швидко реагує на дефіцитні товари, тому ціни на них зросли в рази. Проте, слід враховувати, що підприємці при постачанні товарів часто ризикують не тільки товаром, а й власним життям.

Метою дослідження є виявлення сучасних тенденцій розвитку бізнес-процесів у галузі птахівництва і визначення шляхів інноваційного розвитку у післявоєнний період.

Щодо продукції птахівництва, яка забезпечувала значну частину раціону більшості населення країни, то її дефіцит у березні-квітні і стрімке зростання цін негативно позначився на платоспроможності і продуктовому забезпеченні населення. Слід звернути увагу, що на території Херсонської області розташоване найбільше в Європі підприємство з виробництва харчових яєць птахо комплекс «Чорнобаївське», яке входить до вертикально інтегрованого бізнесу, що охоплює весь виробничий цикл виробництва яєць та яєчних продуктів. агрохолдингу «Авангард» (AVANGARDCO IPL). Рівень самозабезпечення регіону за даною категорією продукту в мирний час перевищував у 4 рази потреби регіону, продукція підприємства була орієнтована на експорт, в межах країни реалізувалась під брендами «Квочка», «Квочка XL», «Домашні», Organic Eggs..

Проте в перші тижні війни, перервалося електропостачання птахофабрики, виникли проблеми з доставкою кормів, умовами утримання птиці. На добу потреби птахофабрики становили 200 т комбікормів, тому виникли проблеми логістики постачання. Через блокпости було дуже складно вивозити і продукцію, що розірвало логістичні потоки продукції. У підсумку понад 4 мільйони курей дорослого поголів'я і близько 700 тисяч молодняку загинуло без можливості їх утилізувати. Тільки прямі втрати від знищення

окупантами цього виробництва становлять близько 800 млн грн [1]. Відновити роботу підприємства, яке опинилося в районі бойових дій, було неможливо навіть за зусиль місцевих органів влади. Тобто, великі спеціалізовані підприємства, які опинилися в зоні активних бойових дій, припинили свою діяльність, а наслідки загибелі птиці можуть становити різного роду техногенну небезпеку для людей та довкілля [2].

В Україні виробництво продукції концентроване у великих підприємствах, які утримують більше 500 тис. голів птиці. На 1 січня 2022 р. вони утримували 92451,9 тис. голів птиці, або 81,5 %. Із загальної кількості 316 підприємств галузі більше 100 тис. голів утримували 97 підприємств (30,7 %), а поголів'я птиці в них було 96,2 % (табл. 1).

Таблиця 1

Групування підприємств за кількістю птиці свійської
на 01 січня 2022 р.*

Групи підприємств	Кількість підприємств		Кількість птиці	
	одиниць	у % до загальної кількості	тис. голів	у % до загальної кількості
Підприємства	316	100,0	113478,9	100,0
з них мали, голів				
до 4999	100	31,6	114,5	0,1
5000 – 49999	91	28,8	2069,0	1,8
50000 – 99999	28	8,9	2105,4	1,9
100000 – 499999	64	20,3	16738,1	14,7
більше 500000	33	10,4	92451,9	81,5

*Розраховано за [3].

Отже, птахівництво в Україні є галуззю з високою концентрацією поголів'я у великих підприємницьких структурах.

Щодо розвитку різних організаційно-правових форм підприємництва в галузі птахівництва, необхідно відзначити роль фермерських господарств і господарств населення (табл. 2).

Частка підприємств у виробництві м'яса птиці становить у 2021р. 88,0 %, відповідно господарства населення вирощують лише 12,0 % м'яса птиці, значна частина якого йде на власне споживання і тільки надлишки реалізують на ринку. Незначна частина господарств населення орієнтована на товарне виробництво м'яса птиці і задоволення потреб ринку.

Це необхідно враховувати при проведенні економічного аналізу розвитку галузі м'ясного птахівництва. Фермерські господарства у структурі виробництва м'яса птиці займали лише 4 %, проте обсяги виробництва за період 2020-2021 рр. зросли вдвічі - від 27,1 до 55,2 тис.т.

Структура виробництва продукції птахівництва
за категоріями господарств у 2021 р.*

Категорії господарств	М'ясо птиці у забійній масі, тис. т		Яйця птиці всіх видів	
	тис. т	структура, %	млн шт.	структура, %
Всі категорії	1373,5	100,0	14071,3	100,0
Підприємства	1208,5	88,0	7012,8	49,8
з них фермерські господарства	55,2	4,0	144,2	1,0
Господарства населення	165,0	12,0	7058,5	50,2

*Розраховано за [3].

Це свідчить про значний виробничий потенціал даної категорії господарств, в тому числі і на основі використання власних кормових ресурсів.

Співвідношення виробництва яєць всіх видів за категоріями господарств становить 49,8 до 50,2 % у підприємствах і господарствах населення. Фермерські господарства виробляють лише 1,0 % від загальної кількості, обсяги виробництва зросли від 78,4 до 144,2 млн шт за останні 11 років, або на 83,9 %. В той час як значних приростів не відзначено ні в категорії підприємств ні в господарствах населення.

Для активізації розвитку малого і середнього підприємництва в галузі птахівництва пропонуємо використовувати моделі, які передбачають об'єднання господарств населення, фермерських господарств з метою насичення регіонального ринку продукцією і забезпечення стабільного розвитку галузі в кожному регіоні:

- перша модель розвитку малого бізнесу у птахівництві ґрунтується на співпраці та формуванні інтеграційних вертикальних і горизонтальних зв'язків, у центрі якої підприємство з виробництва комбікормів; продукцію рослинництва такі господарства можуть здавати на переробку, натомість отримувати повноцінний збалансований корм для птиці, комбікормовий завод може взяти на себе функції приймання готової продукції, її первинної переробки, пакування і реалізації;

- друга модель передбачає формування кооперативу з вирощування птиці на м'ясо або виробництва харчових яєць, який бере на себе функції щодо закупівлі кормів, молодняку птиці, ветеринарних препаратів, обладнання за оптовими цінами, при цьому вирішує питання збуту виробленої продукції через систему супермаркетів або формує власну збутову мережу спеціалізованої торгівлі продукцією птахівництва від виробника.

Отже, уроки війни для галузі птахівництва:

- великі вертикально інтегровані агрохолдингові структури у птахівництві є вразливими в умовах кризових процесів під час воєнних дій;

- з метою забезпечення населення продукцією птахівництва в кризові періоди необхідно формувати в кожному регіоні нову модель розвитку галузі на основі активізації малого і середнього бізнесу, який є більш стійким і адаптованим до впливу зовнішнього середовища, здатний забезпечити стабільний рівень цін і достатнє забезпечення населення продуктами птахівництва.

На регіональному рівні необхідно розробити програму розвитку підприємництва у галузі птахівництва з акцентом на формування моделі стійкого стабільного розвитку галузі, яка здатна швидко адаптуватися до непередбачуваних кризових умов із врахуванням потенціалу регіону.

Список літератури

1. Птахофабрика «Чорнобаївська»: як російська армія провокує мор птахів на Херсонщині. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/ptahofabrika-chornobaivska-yak-rosijska-armiya-provokuie-mor-ptahiv-na-hersonshhini/> (дата звернення 12.05.2022).

2. Збитки від знищення військовими РФ птахофабрики "Чорнобаївська" становлять 800 мільйонів гривень. URL: <https://suspilne.media/238480-zbitki-vid-znisenna-vijskovimi-rf-ptahofabriki-cornobaivska-stanovlat-800-miljoniv-griven/> (дата звенення 12.05.2022).

3. Тваринництво України 2021: статистичний збірник. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення 15.05.2022).

4. Аверчева Н. О. Сучасні аспекти розвитку ринку харчових яєць. *Агросвіт*. 2020. № 10. С. 87–98.

Артюшенко Є.

студентка кафедри страхування та ризик-менеджементу
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
artliza705@gmail.com

Науковий керівник:

Версаль Н.

д.е.н., доцент

доцент кафедри страхування та ризик-менеджементу
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

ФІНАНСУВАННЯ СТАРТАПІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ РОЗВИТКУ

Кожен стартап проходить певні етапи розвитку. Поділ на ці етапи приблизний та залежить переважно від таких факторів: наявність продукту, генерування доходу та його обсяг, кількість співробітників. Найчастіше виокремлюють шість етапів: передпосівна стадія, посівна, рання стадія, стадія зростання, стадія розширення та стадія виходу.

На першому етапі (передпосівній стадії) використовують власні заощадження, або кошти друзів, родини чи партнерів – так зване правило 3F (Family, Friends, Fools). Також гарною ідеєю на цьому етапі є скористатися послугами акселератора чи бізнес-інкубатор, щоб отримати не лише фінансову, а й інформаційну підтримку. На посівній стадії коштів потрібно вже більше, адже потрібно розширювати команду, оплачувати оренду офісу, витратити кошти на тестові запуски. Проте це все ще стадія ідеї, тому найкращим варіантом буде знайти бізнес-ангела, який повірить в ідею та проінвестує в стартап, а також допоможе своєю експертизою і зв'язками. Ще одним варіантом залучення ресурсів на цьому етапі є отримання грантів [1, с.9-10; 2].

На ранній стадії розвитку стартапу, коли вже наявний мінімально життєздатний продукт - Minimum Viable Product (MVP), можливості для фінансування уже значно розширюються: засновники можуть представляти свій продукт венчурним фондам або представляти його на краудфандингових платформах. Зстадія зростання для залучення інвестицій – золотий час, адже на цьому етапі інвестори вже самі можуть помічати стартап і виявляти бажання проінвестувати в нього. Це логічно, адже тестові запуски вже зроблені, є певні метрики, які доводять ефективність бізнес-моделі та наявність попиту на продукт. Основне джерело фінансування – венчурний фонд, інвестиційний банк тощо [2,3].

На стадії розширення власники компанії повинні визначитися з її майбутнім. Якщо стартап планується продати – повинна бути виконана робота щодо нарощення вартості проекту, аби продати

його якнайдорожче. Інший варіант – підготовка стартапу до первинної публічної пропозиції акцій - Initial public offering (IPO). На стадії «виходу» засновники або інвестори, які вклали кошти в стартап на ранніх стадіях, можуть продати свої частки в компанії і таким чином отримують винагороду за роботу (засновники) або за взятий на себе ризик (ранні інвестори).

На кожному з етапів розвитку перед засновниками стартапу стоять різні цілі, а отже для їх досягнення необхідно залучати різні суми коштів. Виділяють декілька основних серій та стадій при фінансуванні стартапів (табл. 1).

Таблиця 1

Етапи фінансування стартапів

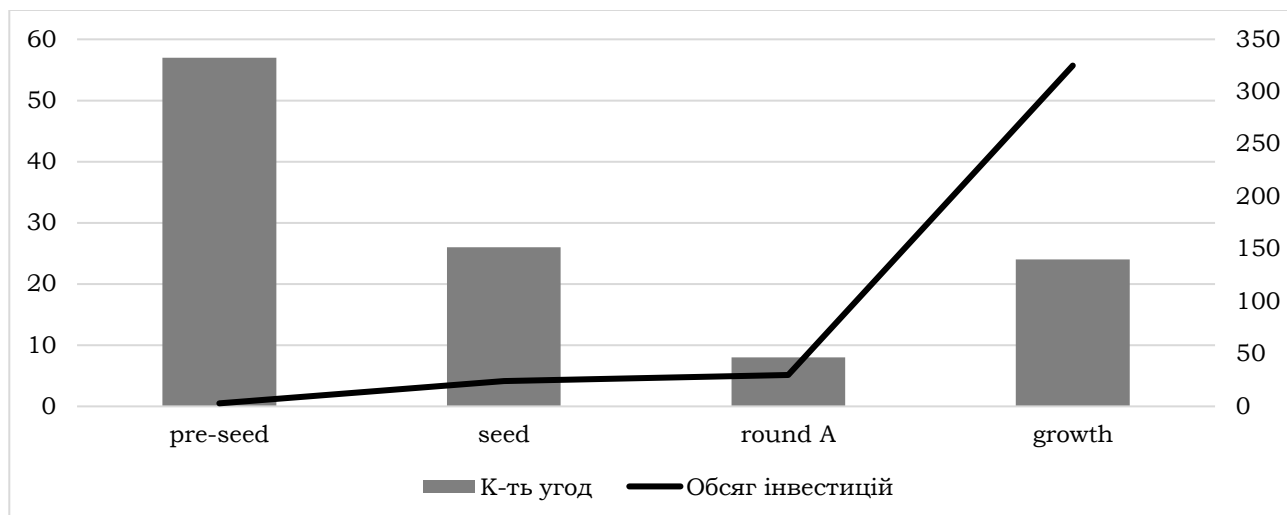
Етап фінансування	Орієнтовна сума	Мета	Особливості
Передпосівні інвестиції	100-200 тис. дол.	Знайти ринок для розвитку	Перший етап залучення коштів, на якому інвесторами найчастіше виступають засновники стартапу, їхні родичі або друзі.
Посівні (ангельські) інвестиції	200 тис. дол. – 1,5 млн. дол.	Перейти від стадії MVP до нормального продукту, розширити штат	Надають приватні інвестори, зацікавлені в участі в розвитку компаній. Бізнес-ангел зазвичай отримує місце в раді директорів і можливість блокувати рішення засновників, які вважатиме нерозумними.
Раунд А, В, С	1-7 млн. дол. 7-15 млн. дол.	Збільшити базу користувачів, зайняти значну долю глобального ринку	Залучення коштів венчурного фонду в компанію з працездатним продуктом, клієнтами та планами розвитку. Сума інвестицій значно перевищує отримані раніше, і стартап починає будувати формальну структуру і розширюватися.

Джерело: складено автором на основі [3]

Проаналізуємо структуру інвестицій в українські стартапи за кількістю угод та за обсягом інвестицій на різних стадіях їх розвитку. Дані наведено за вісім місяців 2021 року.

Проаналізувавши нижченаведений графік, робимо наступні висновки. По-перше, в Україні наявна тенденція, як і у всьому світі, до інвестування у стартапи на вже зрілих стадіях. Це не дивно, адже пояснюється це тим, що на пізніх стадіях інвестори вкладають вже в існуючий бізнес і продукт, що є набагато менш ризиковим, ніж вкладати просто в ідею на початкових стадіях. По-друге, яскраво видно з графіка те, що при розподілі за обсягом інвестицій майже 90% належать стартапам на стадії зростання, у той час розподіл за кількістю угод є набагато більш диверсифікованим. Це підтверджує ту ідею, що на різних стадіях розвитку стартапам необхідна різна

сума, а отже інвестиції, на передпосівній стадії є, просто вони значно уступають за сумами більш пізнім інвестиціям.

Джерело: складено автором на основі [5, с.9]

Рис.1. Структура інвестицій на кількість угод та обсягом інвестицій у стартапи на різних стадіях розвитку

Окремо хочеться підкреслити той факт, що у 2021 значною є кількість інвестиційних угод саме на передпосівній стадії (pre-seed). Така кількість угод саме на початкових стадіях пояснюється переважно початком активної роботи Українського фонду стартапів – Ukrainian startup fund (USF), що є державним фондом, започаткованим за ініціативою Кабінету Міністрів України у 2019 році. Бюджет Фонду формується за рахунок коштів держави, які були закладені для його роботи. USF надає фінансування українським стартапам на pre-seed та seed стадіях без участі в капіталі. Кошти надаються на безповоротній, тобто грантовій основі [4]. Зазначимо, що частка USF у загальній кількості інвестиційних угод за 8 місяців 2021 року склала 53%. Це є дуже значним показником, проте підкреслимо, що USF інвестує у велику кількість стартапів на ранніх стадіях, проте незначні суми [5].

Зазначимо також і те, що за сумами інвестицій наявна дуже висока концентрація. У 2021 році топ-5 стартапів зібрали 69,5% від усієї суми інвестицій [5].

В умовах воєнного стану підтримка та розвиток підприємництва в країні як ніколи актуальний. Приємним фактом є те, що більшість українських стартапів зосереджені у сфері ІТ, тому більшість продовжили свою роботу у дистанційному форматі. За даними опитування, яке провів Український фонд стартапів вже під час війни, 37.4% стартапів потребують рекокацію у більш безпечне для роботи місце, 41.1% відповіли, що не мають фінансових ресурсів для продовження роботи і 99% зазначили, що наразі потребують фінансової підтримки для продовження діяльності [4].

Окрім того, що сам USF продовжує активно надавати гранти українським стартапам, в Україні вже за час війни створено новий фонд 7wings, засновниками якого стали CEO Unicorn Nest Денис Довгополий, CEO Центру підприємництва УКУ Іван Петренко. Мета фонду – надавати гранти розміром 50 000 доларів США стартапам, більшість членів команди яких залишаються в Україні, а сам стартап постраждав від агресії росії проти України [4].

Більше того, війна, на щастя, не заморозила розвиток ринку приватного інвестиційного капіталу в Україні. Наприклад, під час воєнного стану український стартап GoSolo залучив 1 млн. доларів США від засновників Grammarly – українського стартапу-єдинорога, а проект TheGuarantors залучив 50 млн доларів США в раунді С від української інвестиційної компанії Roosh Ventures [4].

Можливо, воєнний час стримає тенденцію щодо збільшення інвестицій на ранніх етапах розвитку стартапів, адже і без висока ризиковість ранніх інвестицій посилиться повною невизначеністю щодо воєнної ситуації в країні, яка безпосередньо впливає на попит на продукт. Проте, на мою думку, інвестиції на більш пізніх етапах навіть наберуть обертів, адже по-перше, український ринок венчурного капіталу продовжує інвестування, по-друге, створюються спеціальні програми підтримки для українських стартапів в умовах війни від іноземних інвесторів, а по-третє, стартапи, що вже мають продукт, отримали нові можливості щодо розширення своєї діяльності на ринках за кордоном.

Список літератури

1. Баб'ячок Р.І., Кульчицький І.І. Основні тенденції розвитку стартапів в Україні - проблеми, перешкоди і можливості: аналітичний матеріал. URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Osnovni-tendentsiyi-rozvytku-startapiv-v-Ukrayini-1-1.pdf> (дата звернення: 27.05.2022).

2. Cemex Ventures. What are the six stages of a startup: веб-сайт. URL: <https://www.cemexventures.com/startup-stages-phases/> (дата звернення: 30.05.2022).

3. CFA Society Ukraine. Як венчурні фонди працюють в Україні: веб-сайт. URL: <https://ua.cfaukraine.org/yak-venchurni-fondy-pratsyuyut-v-ukrayini/> (дата звернення: 29.05.2022).

4. Ukrainian startup fund: веб-сайт. URL: <https://usf.com.ua/grant-usf/> (дата звернення: 29.05.2022).

5. Ukrainian venture capital and private equity overview 2020: звіт дослідження. URL: https://kreston.ua/wp-content/uploads/2022/01/Kreston_UVCA-Research-211025-pdf.io_.pdf (дата звернення: 29.05.2022).

Безтелесна Л.
д.е.н., професор,
професор кафедри менеджменту,
Національний університет водного господарства та
природокористування,
l.i.beztelesna@nuwm.edu.ua
Паламарчук О.
к.е.н.
доцент кафедри економіки та управління бізнесом,
Рівненський державний гуманітарний університет,
oksana.palamarchuk@rshu.edu.ua

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

На сьогодні серед головних пріоритетних кроків до активізації впровадження нових можливостей розвитку підприємництва визначають співпрацю його учасників. Серед них є ті, хто займається таким розвитком на всіх рівнях, від національного до місцевого, а також завдяки участі державних і приватних компаній [1].

Проте без залучення сучасних технологій ведення бізнесу, підприємництво стає приреченим. Тому використання інновацій, а зокрема, цифрових стає «маст хев» під час його розвитку.

У сучасних інформаційних умовах господарювання ефективна діяльність підприємств неможлива без цифрових інновацій. Щорічне оновлення цифрового потенціалу корпоративного розвитку вимагає своєчасного реагування та адаптації бізнес-процесів компаній шляхом відповідних технологічних трансформацій. Ігнорування підприємцями глобальних змін може призвести як до втрати лідируючих позицій на ринку, так і в цілому втрати споживачів, які обернуть інший підхід до процесу задоволення власних потреб [2].

Щоб бути успішним в епоху цифровізації, важливо здобувати цифровий досвід, створюючи власний, так званий, простір в мережі Інтернет. Організації, які мають цифрові інноваційні платформи, зможуть без великих зусиль задавати тренди у своїх бізнес-галузях.

Набір можливостей діджитал сфери щоразу поповнюється новими пропозиціями від професійних розробників. Стартовими і необхідними серед таких можливостей виокремлюють наступні [3]:

1. Автоматизація документообігу через налагодження процесу створення, обміну та зберігання документів.

2. Планування виробничих процесів через, так звані, MES-системи (Manufacturing Execution System – система управління виробничими процесами), котрі забезпечують прозорий процес

виробничого планування, контролю виконання планів та термінів надання послуг чи виробництва товарів.

3. Впровадження CRM-систем (Customer Relationship Management – управління відносинами з клієнтами), які забезпечують збільшення продажів за рахунок прозорості та ефективності роботи з клієнтами.

4. Використання ERP-рішень (*Enterprise Resource Planning – планування ресурсів підприємства*) – отримання комплексної системи для управління бізнесом.

5. Автоматизація роботи підприємств задля ведення обліку використання ресурсів компанії/фірми.

Цифрові інновації змінюють традиційні засади розвитку підприємництва та ведення бізнесу. Серед причин цього процесу можна визначити [4]:

- пришвидшення темпів поширення нових технологій;
- ефективну роботу з даними (insights) для прийняття управлінських рішень;
- гнучкість сучасних компаній, зумовлена новими стилями роботи та фокусуванні на користувачьких потребах, а не на продуктах.

Таким чином, механізм розвитку підприємництва з впровадженням цифрових інновацій, залежить від сукупності спонукальних мотивів, економічних форм і методів управління системою нововведень, що складається під впливом ринкової кон'юнктури та державного регулювання.

Головним стимулюючим чинником запровадження інновацій стає не потенційний прибуток, як результат досягнення конкурентних переваг, мінімізації витрат, а можливість створити новий ринок чи нішу на ринку, тобто новий попит за рахунок появи на ринку принципово нових продуктів або диференціації існуючих продуктів [5].

Отже, впровадженню цифрових інновацій відведено важливу роль для розвитку підприємництва, що служить зміцненню економічного і технологічного потенціалу та авторитету держави. Проте вагомим критерієм розвитку підприємництва є не лише наявність інноваційних планів на майбутнє, але й уже успішно реалізовані інновації у виробничих технологіях, продукції, що випускається, або послугах, що надаються.

Список літератури

1. Центр економічного відновлення. URL: <https://recovery.org.ua/> (дата звернення: 20.05.2022).
2. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН України. – К., 2015. – 336 с.

3. Комплексна автоматизація бізнесу. URL:
<https://dinn.com.ua/index.php> (дата звернення: 21.05.2022).
4. Шлях до цифрової трансформації. URL:
<https://medium.com/@untone/> (дата звернення: 22.05.2022).
5. Інноваційне підприємство – форма реалізації інтелектуальної власності. URL: https://tourlib.net/statti_others/syzonenko.htm (дата звернення: 24.05.2022).

УДК 005.8:338.26:658.5

Бортнік С.

к.е.н., доцент

доцент кафедри підприємництва і маркетингу
Волинський національний університет ім. Лесі Українки

Bortnik.Svetlana@vnu.edu.ua

Бортнік О.

студентка факультету економіки та менеджменту
Волинський національний університет ім. Лесі Українки

Bortnik.Oksana2021@vnu.edu.ua

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВНУТРІШНІХ ЧИННИКІВ В УПРАВЛІННІ РЕАЛІЗАЦІЄЮ БІЗНЕС-ПЛАНІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Успіх у створенні підприємства та реалізації будь-якого підприємницького проекту, незалежно від його масштабів, сфери діяльності, форми організації бізнесу, неможливий без чіткого уявлення про перспективи розвитку, без опрацювання стратегічних орієнтирів діяльності і реального бізнес-плану господарювання. Тому розроблення бізнес-плану майбутньої господарської діяльності є справою відповідальною та життєво необхідною для будь-якого підприємства (як новоствореного, так і функціонуючого). Однак здійснювати ефективне планування в умовах підвищених ризиків воєнного стану доволі складно, причому більшість таких ризиків носить двоякий, як об'єктивний так і суб'єктивний характер.

Передумовою втілення будь-якого проекту є його інституційний аналіз – визначення міри впливу зовнішніх (політичних, економічних, соціальних, культурних, правових тощо) і внутрішніх (рівень кваліфікації персоналу, залученого до проведення проекту, менеджмент організації, що здійснює проект та ін.) факторів [2, с. 214]. Однак, якщо на зміну зовнішніх факторів керівники проекту практично не впливають, то завдяки встановленню контролю над внутрішніми, вони можуть отримати суттєві переваги, що значно підвищать шанси на успішне виконання проекту навіть в умовах війни. Встановленню контролю над внутрішніми факторами передують детальний аналіз їх можливого впливу, пов'язаний з багатьма труднощами. Тому це питання є актуальним при реалізації більшості проектів.

Зацікавленість у вивченні цієї теми та її практична значимість підтверджується також наявністю значної кількості публікацій таких вітчизняних вчених як В.А. Верба, О.А. Загородніх, Я.Л. Єлейко, Я.С. Мелкумов, О.В. Митяй, О.О. Удалих, І.М. Боярко, Л.Л. Грищенко та інших. Аналізуючи праці цих науковців, можна зробити висновок, що кожен із них розглядає аналіз впливу

зовнішніх і внутрішніх факторів на успішність реалізації бізнес-планів під призмою власних поглядів і за умов нормального розвитку економіки. Проте, на нашу думку, не достатньо досліджено питання адаптування процесу аналізу впливу внутрішніх факторів проекту, і в першу чергу людського чинника, до сучасних умов господарювання, які ускладнені стресовими умовами воєнного стану, руйнуванням ланцюгів постачання, інфраструктури тощо. Це перешкоджає отриманню максимальної користі від реалізації проектів, особливо в сучасних умовах максимальної лібералізації підприємницької діяльності з боку держави.

Вивчаючи цю тему, ми зробили для себе незаперечний, ключовий висновок, що аналіз впливу саме внутрішніх факторів на успішність виконання проекту є надзвичайно трудомісткою процедурою, адже в цьому випадку потрібно детально досліджувати не лише ресурси підприємства, а й поведінку людей, їх взаємозв'язки один із одним, бажання та можливість до вдосконалення, процес управління проектом, який зрештою також організують люди. При цьому в умовах війни люди відчувають стрес, демотивацію до роботи, страх і невпевненість у майбутньому.

Тому впливу людського чинника на процес реалізації проекту повинна бути приділена особлива увага і контроль. Звідси випливає, що аналізуючи зміст внутрішніх факторів, експерту (керівнику, підприємцю) необхідно володіти не лише знаннями в галузі економіки, а й вміти ідентифікувати психологічні особливості кожного із членів управлінської команди проекту, яка відповідає за забезпечення досягнення прогнозованих результатів заданої якості, при встановленому бюджеті, виділених трудових і матеріальних ресурсах у визначені терміни.

Оскільки успіх створення власного підприємства і його процвітання в майбутньому залежить від ретельності, адекватності, зрештою правильності розробки бізнес-плану, важливо забезпечити його комплексність, дієвість, відповідність нинішній ситуації та гнучкість. Те ж саме повною мірою стосується і проектів розвитку функціонуючих підприємств. Однак проблемою для більшості підприємств і підприємців загалом є те, що навіть за наявності ретельно розробленого бізнес-плану, на практиці він не завжди є активним робочим інструментом, тим більше інструментом стратегічного розвитку підприємства саме в силу дії людського чинника.

Відомо, що розроблення дієвого бізнес-плану є справою фахівців високої кваліфікації. Крім того, розробка бізнес-плану – це створення такого інструменту управління бізнесом, який може не лише привернути інвесторів, а й визначити розвиток бізнесу на роки вперед. Саме цей документ допоможе організувати процес

управління компанією і буде серйозною опорою в майбутніх розрахунках і аналізах ефективності управління і нововведень.

Такий план має відображати завдання підприємства, як коротко, так і довгострокові, містити не лише опис продуктів або послуг, що мають вироблятися, характеристику кон'юнктури ринку цих продуктів, інформацію про ресурси та засоби, які залучатимуться в процесі діяльності підприємства для досягнення певної мети, а й альтернативні варіанти розвитку бізнес-структури у випадку зміни зовнішніх умов і ситуацій.

Виходячи з цього, бізнес-план є інструментом опрацювання внутрішнього механізму самоорганізації в його перспективі й постійному розвитку. Мета розробки бізнес-плану – формування концепції розвитку підприємства (чи реалізації ним підприємницького проекту), яка забезпечує аналіз, оцінку, позиціонування, контроль та регулювання діяльності в умовах невизначеності та динамічності зовнішнього і внутрішнього середовища [2]. Головними цілями бізнес-планування є: визначення рівня життєздатності та стійкості підприємства; виявлення сильних та слабких сторін фірми; конкретизація стратегії розвитку через систему кількісних і якісних показників; забезпечення підтримки інвесторів та акціонерів; зниження ризиків підприємницької діяльності тощо.

Реалізація останньої цілі, на наш погляд, є найбільш значимим результатом якісно розробленого бізнес-плану, оскільки саме підвищений рівень ризиків і неповне їх врахування при практичній реалізації більшості бізнес-проектів робить їх нежиттєздатними в стратегічній перспективі. При цьому, аналізуючи потенціал менеджменту проекту чи організації, що здійснює проект, необхідно сфокусувати увагу на таких моментах: оцінка дієздатності управлінської команди; характеристика кваліфікаційного рівня і наявність досвіду вирішення аналогічних завдань; аналіз наявності механізмів мотивації та оцінка їх ефективності; відповідність менеджменту проекту корпоративній культурі організації і цілям проекту.

Однак перелік зазначених складових менеджменту проекту не є вичерпним, тому його варто доповнити. На наш погляд, досить важливим і актуальним для нинішніх висококонкурентних і динамічних умов господарювання під час війни є забезпечення гнучкості та адаптивності управління проектом, швидкості прийняття управлінських рішень, наявності можливостей для постійного вдосконалення, навчання і розвитку управлінської команди.

Ці умови являються своєрідним індикатором спроможності ініціаторів проекту забезпечити процес його успішної реалізації.

Також, врахування цих моментів дозволить оперативно та ефективно досягати поставлених цілей проекту, особливо за умов необхідності забезпечення альтернативності сценаріїв реалізації проектів в динамічних умовах зовнішнього середовища.

Слід також зазначити, що цілі проекту при цьому, мають узгоджуватися з цілями підприємства, які базуються на таких принципах: єдності цілей, ефективності, оцінки рівня управління, діапазону управління, структурного поділу організації (скалярний, делегування, абсолютної відповідальності, паритету повноважень і відповідальності, єдиноначальності, розподілу видів діяльності за підрозділами, розподілу праці, функціонального визначення та ін.), кадрової політики (мети добору кадрів, визначення рамок роботи, оцінки менеджерів, відкритого змагання, навчання менеджерів тощо) [1, с. 136].

Саме врахування зазначених принципів цілепокладання дасть можливість уникнути конфлікту інтересів між різними групами працівників, встановити реальні орієнтири проекту та підвищить рівень загальної ефективності його реалізації. Для цього необхідно визначити рівень професійних здібностей проектної команди та здатність менеджера працювати ефективно в умовах стресу, а також співставивши результати аналізу зазначених двох складових здійснити порівняльну оцінку їх можливостей.

Успішний менеджер, як правило, поєднує технічні навички і організаторські здібності, високі ділові якості, досвід роботи, вміння взаємодії з фахівцями різних рівнів, профілю та кваліфікації, які практично не піддаються вимірюванню. Тому оцінка компетентності та досвіду проектної управлінської команди в основному базується на суб'єктивних чинниках.

Однак значимість цих чинників іноді є настільки значною, що може визначати не лише внутрішнє середовище проекту, а й його кінцеві результати. На наш погляд, саме ці особливості реалізації будь-якого проекту роблять кожен його етап унікальним та таким, який не піддається формалізації.

Окрім того досить не просто буває оцінити наперед не лише ділові якості менеджера та кожного члена команди, а й результативність їх застосування на практиці в умовах війни. Суб'єктивні чинники, на наш погляд, є найбільш ризикованою частиною у плануванні реалізації проекту та його оцінюванні, оскільки це впливає на підбір персоналу.

Аналізуючи потенціал управлінської команди, розробники повинні оцінити систему стимулів і мотивації, яка дозволяє забезпечити виконання встановлених проектних цілей. Для стимулювання використовують різні системи оплати управлінської праці, фінансові стимули і не фінансові мотиваційні важелі.

Однак слід зауважити, що в нинішніх умовах суттєво змістились акценти і переваги у системах мотивації підприємств та мотиваційних установках сучасного працівника. Так нині на перший план виходять не стільки матеріальні чинники мотивації трудової поведінки працівників, скільки статусні, а також мотиви професійного зростання, розвитку та можливості підвищувати свою конкурентоспроможність на ринку праці.

Це обов'язково слід враховувати, будуючи мотиваційні системи реалізації конкретних проектів. Тому здійснюючи такі дослідження розробник проекту повинен визначити, чи дозволить рівень освіти, кваліфікації та досвіду трудових ресурсів забезпечити процес виконання плану. У випадку будь-яких відхилень не лише можлива, а й необхідна підготовка персоналу у відповідності з вимогами проекту.

Заключним етапом оцінки внутрішніх факторів під час здійснення такого аналізу є діагностика організаційної структури управління реалізацією бізнес-плану. При вивченні організаційної структури слід сфокусувати свою увагу як на формальних, так і неформальних взаємозв'язках її елементів.

Так сформована для реалізації конкретного проекту ефективна організаційна структура повинна забезпечити [1]: чіткий розподіл обов'язків, щоб кожен знав, хто чим займається і за одержання яких результатів відповідає; усунення перешкод для нормальної діяльності, які виникають через нечітке визначення кола обов'язків, дублювання обов'язків працівників; створення комунікаційної мережі для забезпечення процесу прийняття рішень; оптимальне співвідношення між управлінським та робочим персоналом; відповідальність конкретного працівника за результати його роботи.

Отже, із вищесказаного можна зробити висновки, що аналіз впливу людських факторів на успішність реалізації проекту носить визначальний для його результатів характер. Саме своєчасний та якісний аналіз впливу факторів внутрішнього середовища проекту в рази збільшує ймовірність його успішного виконання та результативність загалом.

Відповідальне ставлення до внутрішніх, пов'язаних з людьми, чинників реалізації проектів розвитку на кожному етапі здійснення бізнес-планування сприятиме його трансформації в інструмент стратегічного планування й розвитку підприємства. Тому бізнес-планування можна розглядати як дієвий інструмент сучасного менеджменту, завдяки якому підприємства можуть визначити мету і завдання свого функціонування, розробляти систему заходів щодо поліпшення результатів діяльності або запобігання небажаним явищам, знижуючи при цьому високі ризики започаткування справи та проектів розвитку загалом.

Список літератури

1. Артем'єва Т. А., Федоренко А. І. Бізнес-планування інвестиційних проектів як основа реалізації стратегії розвитку компанії. Вид-во: «Альпіна-Паблішер», 2017. 358 с.
2. Бізнес-планування та управління проектами : навч. посіб. / П. Г. Ільчук, Р. В. Фещур, А. І. Якимів, І. В. Когут, Г. Й. Лучко, Д. І. Скворцов, С. В. Шишковський; за ред. П. Г. Ільчука. Львів, 2020. 215 с.

Гринасюк А.

к. геогр. н., ст. викладач
кафедри туризму та готельного господарства,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
a.r.hrynasiuk@gmail.com

Михалевський П.

студент третього курсу
кафедри туризму та готельного господарства,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
pashamikhalevskiy@gmail.com

Сак Т.

к. е. н., доцент
кафедри підприємництва і маркетингу,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Sak.Tatiana@vnu.edu.ua

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ РЕСТОРАННИХ ГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ НА ПРИКЛАДІ РЕСТОРАНУ «NOBLE» У М. ЛУЦЬК

Указом президента України “Про введення воєнного стану в Україні” від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [2], було введено воєнний стан по всій Україні. Цим указом передбачено низку обмежень, які суттєво вплинули на роботу закладів ресторанного господарства. Військові дії, які розгорнула росія на території України змусила велику частку підприємств терміново припинити трудову діяльність.

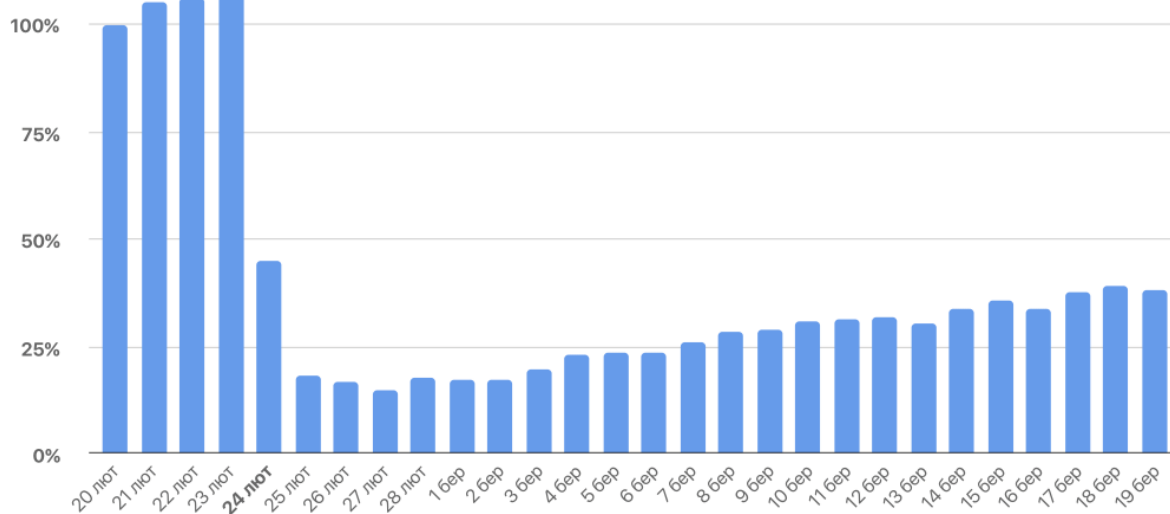

Рис. 2. Кількість працюючих закладів ресторанного господарства в період з 20 лютого 2022 року до 19 березня 2022 р. [1]

За даними досліджень компанії з автоматизації закладів Poster [1] наприкінці лютого у країні працювало лише 14% закладів у порівнянні з довоєнним показником 20 лютого (рис. 1). Поступово відновлюючи свою діяльність частка відкритих закладів, за даними на 19 березня, зростає з 14% до 38%

Для дослідження були залучені дані більш ніж 9000 закладів-клієнтів компанії Poster в Україні.

Результати дослідження компанії представила на картосхемі (рис. 2) з вказаним відсотком працюючих закладів відповідно до кожної адміністративної області. Аналізуючи отримані дані варто зауважити, що працюючими закладами харчування залишились ті, що знаходяться за межами активних бойових дій. Відповідно у Закарпатській області кількість працюючих закладів харчування склав 84% закладів, у Чернівецькій – 77%, у Тернопільській – 73%, у Хмельницькій – 75%, в Івано-Франківській – 72%, у Львівській – 69%, Волинській - 56% від довоєнної кількості. Для порівняння, у Київській області працюючими вважалися тільки 16% закладів, у Сумській - 16%, у Харківській - 5%, у Чернігівській області – лише 1% від клієнтів Poster у порівнянні з довоєнним показником.

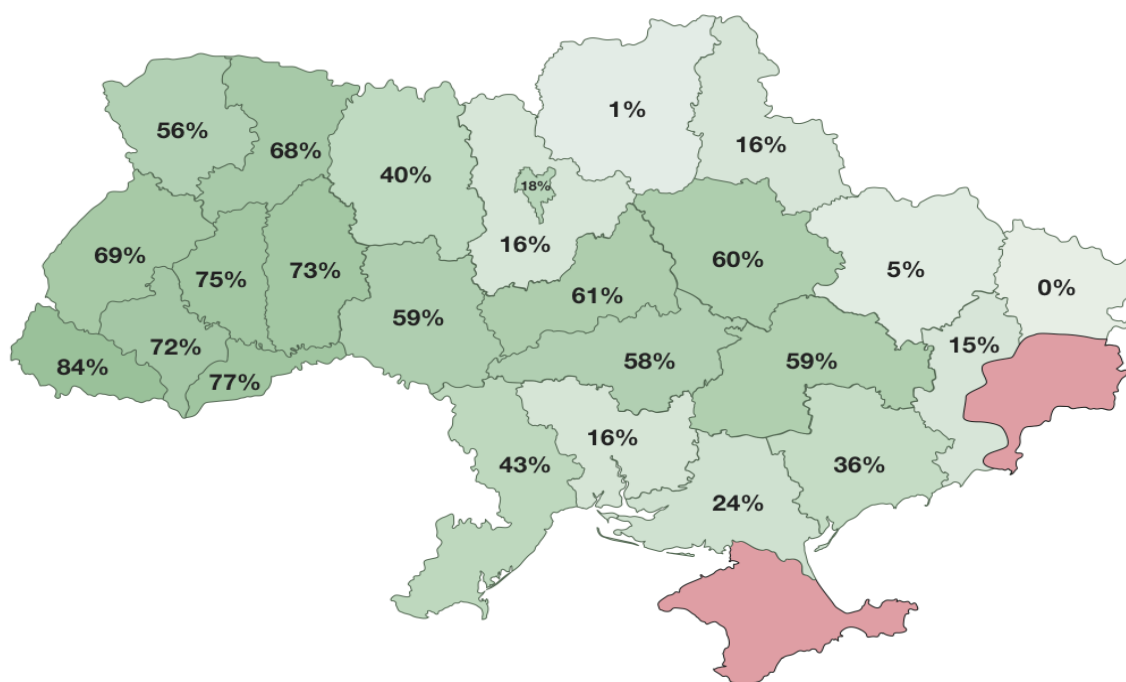

Рис. 2. Кількість працюючих підприємств ресторанного господарства станом на 19 березня 2022 р. [1]

Повторні дослідження були здійсненні компанією Poster за період з 23 лютого по 17 квітня, результати відображені на рис. 3. Менш ніж за місяць кількість відкритих закладів зростає. Найбільше закладів відновило свою роботу в Київській, Сумській, Волинській, Кіровоградській та Житомирській областях. Після звільнення

лише на дохід підприємства, а й на заробітні плати працівників, яка залежала від кількості відпрацьованих годин та відсотку від доходу.

Кількість працівників зменшилась, хоча на діяльність ресторану це не вплинуло. Адже серед відвідувачів ресторану були лише гості готелю.

Збільшення доходів підприємства відбулась за рахунок відновленню роботи постачальників, таким чином було прийнято рішення продажу обідів. Зміни меню стосувались впровадження страв, які потребують меншої витрати часу, легкості приготуванню та за наявних продуктів. Тому складні страви були замінені простішими, що зменшило витрати на закупівлю сировини. Відкриття літньої тераси та збільшення робочого дня дозволило відновити повноцінне меню, що сприяло поверненню відвідувачів з міста. Доставка замовлень відновилась із початком роботи компаній-партнерів зі сервісу доставки їжі Mister.Am та Rocket. Заборона продажу алкогольних напоїв знизила дохід бару у 6 разів.

Безпека персоналу та відвідувачів забезпечена завдяки наявності підвального приміщення, що було облаштовано для перебування під час повітряних тривог у місті.

Варто виділити волонтерську діяльність ресторанного господарства. Впродовж першого місяця війни заклад готував їжу та кавові напої для сил територіальної оборони та поліції, що патрулювали місто. На потребу оборони міста було передано склотару, а офіціанти координували гостей готелю, які потреби були у центральному пункті збору допомоги для військових та переселенців.

Варто виділити важливу складову організації роботи ресторану - мотивація персоналу. Менеджер ресторану проводив бесіди, мотивував, надихав та був залучений до діяльності усіх посад аби усі розуміли важливість своєї роботи.

Серед недоліків роботи варто виділити збій у роботі сервісу податкової, що впливало на неможливість здійснювати денні звіти та вилучення. Керівництвом було прийняте рішення відключити фіскальний режим.

Попри зусилля керівництва та персоналу із забезпечення роботи ресторану виникали конфліктні ситуації із гостями готелю, як вимагали страви із меню, приготування яких було неможливим через припинення постачання великої групи товарів. Проте керівництво ресторану виготовили листівки із відповідним поясненням щодо ситуації, яка склалася в організації роботи готелю та ресторану та із вибаченням за незручності.

Висновки. В умовах кризи, що склалася в країні, організація роботи підприємств є важливим відновлення руху коштів і надходжень до бюджету держави. Більшість закладів харчування

відновили свою роботу у містах, де не спостерігаються активних бойових дій, залучають до роботи внутрішньо-переміщених осіб, допомагають військовим та активно беруть участь у волонтерській діяльності.

Список літератури

1. Блог компанії з автоматизації закладів Poster. URL: <https://joinposter.com/ua/blog> (дата звернення: 25.05.2022 р.)
2. Закон України: Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text> (дата звернення: 25.05.2022 р.)

Кицюк І.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
та управління проектами,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
kytsyuk.irina@vnu.edu.ua

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ESG В УМОВАХ ВІЙНИ

Протягом останніх років пильна увага усієї світової спільноти приділяється різноманітним аспектам сталого розвитку. Окрім того, компанії у всьому світі постають перед вимогою про забезпечення добробуту і якості життя як нинішнього, так і майбутніх поколінь. Що, у свою чергу, вимагає радикально нового підходу до їхньої господарської діяльності, та стосується корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ), а також розкриття інформації про сталий розвиток. Адже, дотримуємося думки, що втілення принципів сталого розвитку у корпоративних стратегіях та забезпечення їх практичної реалізації відбувається в контексті корпоративної соціальної відповідальності, а бізнес виступає одним із основних драйверів сталого розвитку економіки країни [1]. Щороку стає все більше компаній, які зацікавлені у впровадженні політик КСВ та ESG (від environmental, social, governance), демонструючи при цьому вплив на суспільство та навколишнє середовище, а також ризики, пов'язані з їхньою діяльністю (нефінансову звітність). Звітність щодо сталого розвитку та корпоративної соціальної відповідальності також розкриває місію, бачення, цінності та модель управління компанії, а також демонструє зв'язок між її стратегією та залученням до забезпечення сталого розвитку світової економіки в цілому.

Варто зазначити, що визначальними для розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні, є світові тенденції щодо сталого розвитку [2]: інтерес до інвестицій з урахуванням етики та ESG-критеріїв (екологічних, соціальних та управлінських) – інтегрування ESG-критеріїв у фінансові рішення; важливість людського капіталу; реагування на кліматичні зміни; захист навколишнього природного середовища; побудова стійких та гнучких ланцюгів поставок; забезпечення стійкого споживання та виробництва; застосування технологій для забезпечення сталого розвитку; захист основних прав людини; використання важелів бізнесу для формування політики та нормативно-правових актів

щодо підтримки сталого розвитку; просування капіталізму стейкхолдерів.

Однак, слід відмітити, що спочатку пандемія коронавірусу COVID-19, а на сьогодні і війна підкреслили необхідність гнучкості та важливість зв'язку між бізнесом та суспільством у відповідь на виклики, ризики та загрози, пов'язані з масштабними суспільними проблемами, що особливо актуально на тлі нерівномірних реакцій уряду [1].

Окрім того, війна показала і нові питання щодо сталого розвитку, корпоративної соціальної відповідальності та ESG, що потребують детального дослідження. Серед яких варто виділити наступні:

- перегляд пріоритетів щодо досягнення Цілей сталого розвитку (англ., SDGs) на міждержавному, державному та корпоративному рівнях;

- переосмислення та опрацювання більш цілісного та детального підходу до екологічних, соціальних питань та питань управління (англ., ESG), зокрема в інвестиційному контексті;

- внесок та відповідальність українського та міжнародного бізнесу під час війни.

Список літератури

1. Кицюк І. В. Аналіз інституційних передумов розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 28. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-25> (дата звернення: 30.05.2022).

2. What's Next for Sustainable Business? 2021 Sustainability Trends. *The SustainAbility Institute by ERM* : веб-сайт. URL: <https://www.sustainability.com> (дата звернення: 18.07.2021).

3. *CSR Ukraine* : веб-сайт. URL: <https://csr-ukraine.org> (дата звернення: 20.05.2022).

Красовська Ю.

к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу
Національний університет водного господарства та
природокористування

Подлевська О.

к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу
Національний університет водного господарства та
природокористування

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ МЕТОДАМИ МИТНО-ТАРИФОНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В умовах воєнного стану зовнішньоекономічна діяльність продовжує залишатись пріоритетним вектором розвитку економіки країни в цілому, окремих регіонів і конкретних підприємств. Притік валютних цінностей, забезпечення потреб держави в окремих імпортних продуктах і послугах, поповнення державного бюджету за рахунок митних платежів – ось лише невеликий перелік проблем, вплив на економіку країни і рівень її національної безпеки тільки посилюється в цей складний час. Особливо важливо взяти також до уваги той факт, що частина регіонів України через активні військові дії не може бути залучена до активізації економічних процесів. Це означає, що підприємства, які працюють на відносно захищених територіях повинні активізувати свою зовнішньоекономічну діяльність і хоча б частково заповнити прогалини, які утворились внаслідок військового вторгнення в Україну. Безумовно, в таких умовах, рівень ризику суттєво зріс.

В першу чергу, безумовно, зріс рівень економіко-політичного ризику України, як потенційного ділового партнера. Таким чином, велика кількість держав і окремих зарубіжних підприємств, прагнуть обмежити свою ділову співпрацю з нашою країною, що, в свою чергу, також впливає на рівень ділової активності підприємств, що активно займались міжнародною торгівлею, засвоювали іноземні інвестиції та реалізовували інші форми зовнішньоекономічної діяльності в довоєнний період. Виникає проблема втрати частини ринку, яку слід заповнювати пошуками нових ділових партнерів.

В частині митних ризиків, які пов'язані із виникненням проблем при процедурі митного оформлення, також виникли нові виклики та посилились існуючі ризики. Зокрема, тимчасова втрата контролю

над частиною державного (а отже і митного) кордону, з одного боку унеможлиблює процедуру проходження митного контролю та відправлення вантажу через вказані ділянки, а з іншого – створює додаткове напруження на інших діючих митницях. Підвищує даний ризик і той факт, що реагуючи на відповідні потреби, держава здійснює динамічне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, яке проявляється у регулярному введенні чи відміні спеціальних правил її ведення (це стосується і митних процедур) щодо тих чи інших товарів або видів діяльності на період воєнного стану з метою захисту національних інтересів.

Валютні ризики в умовах воєнного стану також суттєво зростають на тлі загального падіння рівня економічного розвитку, але крім того, для підприємств мають місце додаткові валютні ризики, пов'язані з запровадженням обмежень на перекази валютних цінностей та коштів або скороченням граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товару [1].

В значній мірі збільшується рівень ринкового ризику (мова йде про міжнародні ринки), який на фоні послаблення діяльності щодо міжнародних маркетингових досліджень та послаблення конкурентної позиції українських товаровиробників, ускладнюється також запровадженням в Україні тимчасового обмеження в експорті. Так, з метою посилення захисту національної безпеки України було прийнято ряд рішень [2; 3; 4] щодо розширення переліку товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню, а це значно скорочує пропозицію на міжнародних ринках окремих українських товарів. Це підвищує ризики не лише для України, але і для країн світу.

Відсутність повного контролю за державним кордоном, неможливість в повній мірі і безпечно використовувати всі види транспорту, прямі загрози фізичного знищення інфраструктури, транспортних засобів і самих підприємств, проблеми з паливо-мастильними матеріалами, подорожчання полісів страхування перевезень вантажів тощо, також суттєво впливають на посилення транспортних ризиків, що є невід'ємною частиною зовнішньоекономічної діяльності.

В таких складних умовах, значна роль в підтримці розвитку зовнішньоекономічної діяльності, залишається за державою. Одним з найвагоміших інструментів в цій сфері є митно-тарифне регулювання.

20 березня 2022 року Уряд прийняв Постанову № 330 "Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану"[5], згідно з якою запроваджено можливість імпорту більшості товарів за спрощеним способом на підставі подання попередньої митної

декларації без справляння митних платежів (у тому числі ПДВ, акцизного податку, ввізного мита), без проведення митного огляду, фітосанітарного контролю, а також заходів нетарифного регулювання.

Постанова № 330 стала наступним кроком Уряду на шляху лібералізації митних правил та замінила собою Постанову № 180 [6,7] від 1 березня 2022 року та Постанову № 236 від 9 березня 2022 року, згідно з якими КМУ спочатку дозволив тимчасове відстрочення сплати митних платежів при імпорті продуктів харчування та інших товарів першої необхідності та скасував заходи нетарифного регулювання, а пізніше - дозволив здійснювати митне оформлення імпорту шляхом подання попередньої декларації та розширив перелік товарів, щодо яких дозволяється відстрочення сплати митних платежів. Набуття чинності Постановою № 330 згідно з її пунктом 7 поставлено у залежність від набуття чинності законом, який передбачає, зокрема, здійснення в умовах воєнного стану митного контролю та митного оформлення без справляння митних платежів, у тому числі ПДВ та акцизного податку.

Окрім цього, нещодавно ВРУ було прийнято Закон України № 2142-IX "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану" [8]. Прикінцевими та перехідними положеннями такого закону визначено, що він набирає чинності з дня його опублікування. Таким чином, нові правила стосовно митного оформлення є мабуть, найбільш ліберальні за всю історію незалежної України, почали діяти вже з 6 квітня 2022 року. Важливим є те, що запроваджені правила щодо спрощення процедур та скасування вимог щодо здійснення платежів не застосовуються до окремих товарних позицій, а також товарів, які походять або ввозяться з країни, визнаної окупантом або агресором, а також з окупованої території України, визначеної такою згідно із законом.

Як показує практика, регулювання зовнішньоекономічної діяльності наразі здійснюється доволі динамічно задля забезпечення спільної перемоги.

Список літератури

1. Постанова НБУ № 18 від 24 лютого 2022 року "Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану" URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/PB22027?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.58433578.1247478531.1650882568-936725578.1616086940

2. Постанова КМУ № 1424 від 29 грудня 2021 року «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік» URL:

https://ips.ligazakon.net/document/view/kp211424?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.25283901.1247478531.1650882568-936725578.1616086940

3. Постанова КМУ № 207 від 5 березня 2022 року «Про внесення змін у додатки 1 і 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. N 1424»
https://ips.ligazakon.net/document/view/kp220207?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.32091710.1247478531.1650882568-936725578.1616086940

4. Постанова КМУ № 259 від 12 березня 2022 року «Про внесення змін у додаток 1 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. N 1424» URL:
https://ips.ligazakon.net/document/view/kp220259?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.25283901.1247478531.1650882568-936725578.1616086940

5. Liga 360/ Одна потужна IT-платформа для управління інформацією та мінімізації ризиків усієї компанії.
URL:ips.ligazakon.net/document/view/kp220330?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.231378207.144706893.1652

6. Постанова КМУ від 1 березня 2022 р. N 180 Про тимчасове відстрочення сплати митних платежів під час ввезення на митну територію України продуктів харчування та інших товарів першої необхідності. URL:
<https://ips.ligazakon.net/document/view/kp220180?an=1>

7. Постанова КМУ від 9 березня 2022 р. N 236 Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану URL:
https://ips.ligazakon.net/document/view/kp220236?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.168552737.144706893.1652176475-425303064.1591636357

8. Закон України Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану
URL:ips.ligazakon.net/document/view/t222142?an=1

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Початок військової агресії та посягання на територіальну цілісність України внесли колосальні зміни в систему державної підтримки розвитку економіки країни та підприємницького середовища зокрема. Тиск на систему життєзабезпечення населення та оборонного комплексу України викликав необхідність внесення змін у програми державної підтримки розвитку підприємництва до завершення дії воєнного стану на території нашої держави.

Урядові програми та ініціативи з підтримки бізнесу України під час дії воєнного стану спрямовано на стабілізацію його розвитку:

1. Урядова програма підтримки працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. Забезпечує надання компенсації роботодавцям витрат на заробітну плату працевлаштованих внутрішньо переміщених осіб у розмірі 6,5 тис. грн за кожного такого працівника впродовж 2-х місяців [1].

2. Програма державної допомоги щодо тимчасового переміщення підприємств з постраждалих під час війни територій. Створюються умови для забезпечення безкоштовного переїзду до місця тимчасового переміщення, надається допомога в підборі відповідних площ для розміщення виробництва, переміщення та розселення персоналу, підбору працівників у місці дислокації після переїзду [1].

3. Створення єдиної платформи цифрової взаємодії для допомоги в релокації бізнесу [1].

4. Державна програма кредитування підприємств «Доступні кредити 5-7-9%». В умовах дії воєнного стану одним із пріоритетів залишається державна підтримка розвитку мікро, малого та середнього підприємництва, що здійснюється, у тому числі, завдяки програмі «Доступні кредити 5-7-9%». Проте, якщо у 2021 р. щоквартальне зростання становило 65,1, 72,7, 29,9 і 26,2%, то в першому кварталі 2022 р., у т. ч. в умовах дії воєнного стану, таке зростання становило лише близько 14% [2]. Формально, встановлена тенденція загрожує поступовому згортанню державної підтримки розвитку мікро, малого та середнього підприємництва.

5. Надання державних гарантій для забезпечення часткового виконання на портфельній основі кредитів банків-кредиторів, що надаються суб'єктам мікро, малого та середнього підприємництва, які не є банкрутами та здійснюють незаборонену законодавством діяльність. До переваг такої підтримки слід віднести отримання кредиту з частковою до 60% від суми кредиту заставою, обмеження максимальної ставки за кредит у розмірі UIRD + 6%.

6. Надання державної фінансової підтримки аграріям під час посівної. Передбачена для надання малим і середнім аграрним виробникам з оборотом не більше 20 млн євро в рік. Максимальна сума кредиту до 50 млн грн в рахунок компенсації відсоткової ставки за кредит.

7. Податкові пільги на час воєнного стану. Надання права для ФОПів на використання спрощеної системи оподаткування бізнесу з встановленням ставки єдиного податку в розмірі 2% від обороту не більше 10 млрд грн без ПДВ. Звільнення від сплати ЄСВ, штрафів, пені та перевірок по сплаті ЄСВ. Зниження податків на пальне та товари для оборони.

8. Підтримування експортної діяльності шляхом розширення переліку товарів, на які надаватиметься дозвіл на їх експортування [1].

Реалізація державної підтримки розвитку підприємництва в Україні під час дії воєнного стану в зазначених напрямках забезпечить необхідну підтримку бізнесу та створює передумови для зниження негативного впливу наслідків погіршення економічного стану країни.

Список літератури

1. Підтримка бізнесу в умовах війни / Дія. Бізнес. URL: <https://business.diaa.gov.ua/wartime> (дата звернення 26.05.2022).

2. Мінфін: За період 21.02-11.04.2022 підприємці отримали 1391 кредит на 3,95 млрд грн у межах програми «Доступні кредити 5-7-9%» (+ Інфографіки) / Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_period_2102-11042022_pidpriiemtsi_otrimali (дата звернення 26.05.2022).

Данилюк Т.І.

к.е.н., доцент, декан факультету економіки та управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
danyluk.tetiana@vnu.edu.ua

Марковська М.

ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR

The war continues, Ukraine loses billions of hryvnias every week, even without losses from destruction. According to the National Bank, Ukraine's economy lost 50% of "unproduced" GDP during the war. During the two months of the war, Ukrainian businesses lost more than two years in the pandemic.

The extent of the damage and the long-term consequences are difficult to estimate as hostilities continue across the country. Everyone will agree that it will be challenging to win the war without the functioning of entrepreneurial activity, which allows Ukrainians to provide for themselves and support the armed forces of Ukraine.

Many businesses found themselves in areas of active hostilities and were forced to evacuate to safer regions or stop working. However, even those businesses that are relatively far from shelling suffer from problems with logistics and lack raw materials [2], according to a study by Adventure. Group, 48% of small and medium-sized businesses can not move production, 31% did not have time to do so, and about 20% carried out partial company relocation or are in the relocation process. Agricultural enterprises were not in the worst conditions.

Their business is tied to a specific area, and field or farm work cannot be postponed indefinitely or postponed.

In addition, the occupiers blocked the sea route, which could quickly compensate for the lack of fuel. Metallurgical, logistics, and other enterprises are in no less complex situations, as many are located in eastern Ukraine [3].

To support and improve business sentiment, on March 15, the Council passed a law providing "additional tax incentives to support the business during the war."

The main ones are "abolition of fuel taxation and introduction of preferential treatment for entrepreneurs (2% of turnover)". Big businesses can take advantage of the simplified taxation system and pay a single tax, as small companies do today.

To do this, the annual turnover limit of an enterprise or company should not exceed UAH 10 billion, and the limit on the number of employees has been lifted.

Another step to support business and the whole economy is to reduce VAT on fuel from 20% to 7% [3].

In general, the economy across the country is gradually reviving: new businesses, sole proprietors, and companies are returning to work in areas where it is possible. The resumption of registration of new companies began on March 22-23, when the first FOPs, LLCs, and one KP were registered.

Before that, only charitable foundations and public organizations (BF and NGOs) were documented. In total, during the two months of the war, from February 24 to April 24, 2022, 14,420 new entrepreneurs were registered in Ukraine [1].

Список літератури

1. Відродження українського бізнесу в умовах війни: аналітика за 2 місяці. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14850> (дата звернення: 10.05.2022).

2. Володимир Р. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. Українська правда. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/> (дата звернення: 10.05.2022).

3. Зануда А. Бізнес під час війни: яку підтримку запропонувала влада і як виживає бізнес. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60757453> (дата звернення: 10.05.2022).

4. Слободянюк О.В., Шостак Л.В. Створення та розвиток вітчизняного соціального бізнесу. Економіка та суспільство. 2021. № 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/737>

5. Новосад О.В., Мадейчук Л.П., Павлова О.М. Цілі та основні орієнтири енергетичної безпеки за умов економіки військового часу. Науковий журнал Вісник Хмельницького національного університету: економічні науки. 2022. №2, Том 1. С. 154-160.

6. Павлов К.В., Павлова О.М., Шостак Л.В., Романюк Д.А. Стратегічні напрями нарощення економічного потенціалу підприємства. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Випуск 14. Харків. 2021. С. 90-95.

7. Павлова Олена, Юшак Анна, Антіпова Марія. Management of information flows In the activities of construction companies in the region. Інфраструктура ринку: Електронний науково-практичний журнал. Випуск 61. Видавничий дім «Гельветика». 2021. С. 108-113. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct61-19>.

8. Басараб В., Новосад Д., Павлова О., Шабала О.

Упровадження соціальних та екологічних інновацій міст Західної України. Галицький економічний вісник. 2021. Том 71. № 4. С. 43-49. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2021.04.04.

9. Стрішенець М. М., Павлова О. М., Павлов К. В. Інституціональна економічна теорія і розвиток світової економічної науки в умовах глобалізаційних змін // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". - 2021. - №5. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-5-7207>.

НАДНАЦІОНАЛЬНІ ПРАВИЛА НЕФІНАНСОВОГО ЗВІТУВАННЯ КОМПАНІЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Міжнародні професійні організації, діяльність яких пов'язана зі стандартизацією та удосконаленням звітності підприємств та держави-члени Європейського Союзу (ЄС) зокрема мають десятирічний досвід щодо організації нефінансового звітування; їх напрацювання щодо досягнення сталого розвитку та досвід звітування суб'єктів господарювання з питань їх внеску у сталий розвиток є вкрай важливим для України в частині акумулювання та систематизації інформації про вжиті соціальні та екологічні заходи, спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку.

Сьогодні основними документами є:

1. Директива про бухгалтерський облік 2013/34/ЄС (DIRECTIVE 2013/34/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings) [1].

2. Директива 2014/95/ЄС (Non-Financial Reporting Directive (NFRD) [2] – документ, що встановлює правила розкриття нефінансової та іншої інформації великими компаніями про вплив бізнесу на суспільство.

Відповідно до законодавства ЄС, великі компанії повинні розвивати відповідальний підхід до організації бізнесу і, відповідно, розкривати інформацію про те, як вони вирішують соціальні та екологічні проблеми. Така інформація дозволяє усім стейкхолдерам (а це – інвестори, громадські організації, політики тощо) мати постійний доступ до інформації про їх внесок у сталий розвиток, оцінювати нефінансові результати великих компаній тощо.

«Законодавство ЄС про бухгалтерський облік має забезпечити відповідний баланс між інтересами адресатів фінансової звітності та інтересами підприємств у тому, щоб вони не були надмірно обтяжені вимогами до звітності» [1].

Зокрема, у першому документі зазначається, що важливими складовими фінансової звітності є: Звіт про управління (The management report); Зведений звіт про управління (The consolidated management report). Ці два Звіти повинні містити об'єктивний огляд

розвитку бізнесу та його ролі у досягненні сталого розвитку залежно від розміру суб'єкту господарювання, специфіки його діяльності, складності організації бізнесу тощо, а саме: фінансові аспекти бізнесу підприємства; аналіз екологічних проблем та шляхів їх вирішення; опис соціальних аспектів бізнесу.

У Зведених (консолідованих) звітах про управління та звітах про управління материнських компаній доцільно наводити нефінансову інформацію про діяльність підприємств, включених до консолідації в цілому; особливо актуальним є дотримання принципів порівняльності та еквівалентності інформації, яку підприємства мають публікувати в ЄС, що має бути закріплено нормами національного законодавства держав-членів ЄС, яке регулює консолідовану фінансову звітність.

Для захисту інтересів інвесторів, споживачів та інших зацікавлених осіб, національні положення щодо представлення та змісту річної фінансової звітності й звітів про управління, використовуваних у них баз оцінки та їх публікації щодо певних видів підприємств з обмеженою відповідальністю обов'язково повинні узгоджуватися як на національному рівні, так і на рівні ЄС. Окрім того, така узгодженість та координація необхідна для підприємств, котрі діють в більш ніж одній державі-члені ЄС.

Метою прийняття Директиви 2014/95/ЄС стала нагальна потреба розкриття нефінансової інформації підприємствами задля задоволення інформаційних потреб інвесторів та інших зацікавлених осіб щодо розвитку підприємств, їх місця в економіці та ролі у суспільстві. Директива застосовується з 5 грудня 2014 року. Проте, компанії вперше повинні були звітувати відповідно до директиви у 2018 році, охоплюючи 2017 фінансовий рік.

Особливості Директиви:

1. Положення Директиви поширюються на великі підприємства або групи компаній з чисельністю працюючих понад 500 співробітників (у ЄС це понад 12 тис. компаній, а також банки, страхові компанії, інші компанії, визначені національними органами як організації, що представляють суспільний інтерес) [2].

2. Директива зобов'язує такі підприємства оприлюднювати огляд їх бізнес-моделі, політики, результатів, основних ризиків та ключових показників ефективності у розрізі екологічних, соціальних та кадрових аспектів, інформацію щодо дотримання прав людини, а також питання боротьби з корупцією та хабарництвом.

3. Європейська комісія розробила рекомендації (необов'язкові вказівки) щодо того, як повідомляти нефінансову інформацію ще у 2017 році і такі вказівки періодично оновлюються. Зокрема, у червні 2019 року Європейська комісія опублікувала рекомендації щодо звітності кліматичної інформації, які на практиці є доповненням до

рекомендацій 2017 року щодо нефінансової звітності, які залишаються чинними і надалі.

4. Під час підготовки нефінансової звітності підприємства можуть використовувати національні, європейські або міжнародні рекомендації, такі як Глобальний договір ООН. Наприклад, підприємства повинні розкривати нефінансову інформацію у своїх річних звітах; проте, окремі держави-члени ЄС у рамках національного законодавства дозволяють підприємствам розкривати нефінансову інформацію в окремих звітах (за бажанням).

5. Підприємства зобов'язані звітувати по усім питанням, зазначеним у Законі (екологічні питання, соціальні питання та кадрова політика, дотримання прав людини, боротьба з корупцією та хабарництвом, а також подавати інформацію про склад Правління/Ради директорів вік, стать, освіта, професійна підготовка) та принципи формування Правління/Ради); у разі відсутності певної інформації, підприємства повинні дати пояснення (чому?).

6. Дочірні компанії не зобов'язані надавати звіт, якщо інформація включена у звіт їх материнської компанії, за умови, що останню контролює управління та діяльність дочірньої компанії.

Слід також зазначити, що 21 квітня 2021 року Європейська Комісія прийняла пропозицію щодо Директиви, яка має на меті внесення змін до існуючих вимог до звітності NFRD. Пропозиція поширює сферу дії на всі великі компанії та всі компанії, які котируються на регульованих ринках (крім мікропідприємств, які перебувають на біржі); вимагає аудиту (завірення) звітної інформації; запроваджує більш детальні вимоги до звітності та вимогу звітності відповідно до обов'язкових стандартів звітності ЄС щодо сталого розвитку; вимагає від компаній позначати в *цифровому вигляді інформацію, яка повідомляється*, щоб вона була «машиночитаною» та надходила в єдину європейську точку доступу.

У ЄС також працюють на розробленні нових та удосконаленні існуючих Стандартів звітності ЄС щодо сталого розвитку [4]. Так, пропозиція Комісії щодо Директиви щодо корпоративної звітності щодо сталого розвитку (CSRD) передбачає прийняття стандартів ЄС щодо звітності щодо сталого розвитку. Проект стандартів буде розроблено Європейською консультативною групою з фінансової звітності (EFRAG). Ці Стандарти будуть адаптовані до політики ЄС, з урахуванням міжнародних ініціатив зі стандартизації, а також міститимуть пропозиції щодо їх удосконалення. Перший набір стандартів буде прийнятий до жовтня 2022 року.

Найчастіше європейські підприємства дотримуються принципів стійкості та звітують про свій внесок у стійкість суспільства, тому що по-перше, бажають підвищити конкурентоспроможність бізнесу (так звані економічні причини); по-друге, для керівництва/власників вагоме значення мають людські цінності і вони мають бажання робити добро [3].

Таким чином, міжнародні ініціативи щодо сталого розвитку є цілком інтегрованими у європейське законодавче поле; в ЄС вважають сталий розвиток однією з найперспективніших концепцій майбутнього суспільства. Відтак, підприємства (компанії) зобов'язані бути активними учасниками сталого розвитку, підтримувати численні соціальні процеси, бути «стійкими», а також окремі з них (які відповідають критеріям Директиви) – звітувати про свій внесок у стійкість суспільства.

Список літератури

1. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0034>
2. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0095>
3. Momchilov , G. (2022). Sustainability reporting by companies: reasons and financial benefits. VUZF Review, 7(1), 55-68. <https://doi.org/10.38188/2534-9228.22.1.06>
4. Reports on development of EU sustainability reporting standards. URL: https://ec.europa.eu/info/publications/210308-efrag-reports_en

Попрозман О.

к. е. н. доцент

Доцент кафедри менеджменту і економіки спорту

Щур Я.

студентка

Національний університет

фізичного виховання і спорту України

sur523499@gmail.com

БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ

Вступ. За даними Міністерства фінансів, місяць війни обходиться Україні \$10 мільярдів, а сумарні збитки за понад 50 днів від конфлікту вже перейшли за понад \$1 трлн. За приблизними оцінками, 50% економіки зараз не працює і в першому кварталі 2022 року скоротилась на 16% [2].

Бізнес змушений закриватися, давати відпустки за рахунок працівників, проводити релокацію, підлаштовуватися під воєнні умови та адаптувати діяльність компаній до воєнних реалій. Для підприємців нинішні умови - це дуже складне випробування, яке необхідно подолати, щоб Україна перемогла у війні [1].

Основна частина. Українська експортноорієнтована сировинна економіка миттєво зсохнулася зі стиглого персика до крихітної родзинки. Металургія, яка приносила до бюджету значну частку прибутків, зупинилася через воєнні бої. Агросектор був другим стовпом нашої економіки, почувається трохи краще і ще має шанси показати хоч якийсь результат, але про пристойні прибутки, через зрозумілі обмеження експорту, не варто й мріяти. Сукупний попит, який зазвичай є нашим стимулом економічного зростання, скорочується до мінімального. Також збитків зазнали індустрія розваг, туризм та готельно-ресторанний бізнес. Є такі, які фізично не можуть працювати, бо це небезпечно. У когось немає електрики чи газу, у когось перебої з поставками сировини, зникли контрагенти, не вистачає працівників чи обігових коштів. І навіть на відносно спокійному заході України чимало підприємств навіть якщо і працюють, то у пів сили через купу проблем, зокрема в логістиці [4].

Щоб зменшити фіскальне навантаження на бізнес та стимулювати розвиток малих підприємств, уряд запровадив низку важливих регуляторних новацій. Зокрема, фізичних осіб-підприємців першої та другої груп звільнили від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ). Зміни є актуальними зараз і діятимуть ще продовж року після завершення війни. Платники за новими правилами мають

сплачувати 2-відсотковий податок із доходу замість податку на прибуток і ПДВ. Розширено перелік операцій, щодо яких платник єдиного податку третьої групи звільнятиметься від податкового обов'язку з ПДВ. Частково лібералізували митне законодавство, йдеться про скасування обов'язкових платежів при імпорті товарів та автомобілів [3].

Висновок. Адаптуватися до нової реальності в короткі строки без підготовки вкрай складно, але надважливо, щоб економіка України працювала, хай і не на повну потужність. Кожен з нас має розуміти, що працювати зараз потрібно на повну силу, наскільки це можливо, адже економіка України - це тил, завдяки якому досягати воєнних перемог буде легше [1].

Список літератури

1. Болтян О. Як працювати підприємцю, якщо навколо війна? *ZN,UA*. 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/business/jak-pratsjuvati-pidprijemtsju-jakshcho-navkolo-vijna.html>.
2. Максимов В. Стало відомо, скільки українців втратили роботу через війну. *Today. Ua*. 2022. URL: <https://ukraine.today.ua/ru/stalo-yzvestno-skolko-ukrayntsev-poteryaly-rabotu-yz-za-vojny>.
3. Реун А. Податково-митна реформа 2.0. *Дзеркало тижня*. 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/business/podatkovu-mitna-reforma-20.html>.
4. Самаєва Ю. Як працює тил? *ZN,UA*. 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/jak-pratsjuje-til.html>.

Букорос Т.
К.пол.н., доцент, Віце-президент Європейського інституту
безперервної освіти (EIDV)
St.glorya@gmail.com

Рідель С.
студент групи Док-53з
Волинський національний університет ім. Лесі Українки,
serhiu.1999@gmail.com

ACTIVITY OF INDIVIDUAL ENTREPRENEUR ENTREPRENEURS IN UKRAINE IN CONDITIONS OF MARITIME

On February 24, it became necessary to amend the TCU. Namely: subsection 10 of section XX of the TCU is supplemented with a new paragraph 69. According to it, temporarily, for the period until the termination or abolition of martial law in Ukraine, collection of taxes and fees is carried out, taking into account the following features. Lack of liability for non-payment of taxes, non-reporting, and registration of PN and RK, so subparagraph 69.1 of the TCU provides that if the taxpayer does not have the opportunity to timely fulfill their tax obligation, he is released from liability with the mandatory performance of such duties within three months cessation or abolition of martial law in Ukraine.

This concerns:

compliance with the deadlines for payment of taxes and fees, submission of reports, including reports provided for in paragraph 46.2 of the TCU;

registration in the relevant registers of tax or excise invoices, adjustment calculations;

Submission of electronic documents containing data on solid fuel residues and turnover of fuel or ethyl alcohol, etc. [3].

But this applies to those payers who can not perform their duties!

From April 1, 2022, natural persons-entrepreneurs of groups I and II will be exempt from paying SRS for the period of martial law and one year after its end. And natural persons-entrepreneurs of the III group will be exempted from paying SDRs for employees drafted into the Armed Forces and other armed groups (including territorial defense). The state will pay the fee. [2].

Also, traffic police inspections during the war are terminated under the new paragraph. 69.2 item 69 subdivision. 10 chap. XX TCU tax audits do not begin, and the initiated audits are stopped.

Opportunity for sole proprietors and legal entities to choose a simplified taxation system with a maximum amount of calendar income of not more than 10 billion hryvnias per year. In addition to the amount of income, businesses must meet the following requirements:

1. Is a resident of Ukraine;
2. Do not carry out activities for the organization, conduct of gambling, betting, lotteries; foreign exchange; export, import, sale of excisable goods (except for the retail sale of fuels and lubricants in containers up to 20 liters and the activities of individuals related to the retail sale of beer, cider, peri (excluding alcohol) and table wines); mining, sale of minerals.
3. Is not a financial institution or registrar of securities;
4. It is not a representative office or a separate subdivision of a legal entity that is not a single taxpayer. [1].

Postponement of reporting deadlines to submit accounting, financial, accounting, settlement, audit reports, and any other documents required to be offered following applicable law, in documentary and (or) electronic form, 90 calendar days after the cessation or termination of martial law or a state of war for the entire period of non-reporting or obligation to submit documents. [2].

During the period of martial law or state of war, as well as within three months after its end, no administrative or (or) criminal liability for failure to submit or late submission of reports and (or) documents to individuals, natural persons-entrepreneurs, legal entities. Also, the Government announced the postponement of the introduction of RRO for all FOPs. [3].

In 2022, all insured persons will be provided with a one-time material payment of UAH 6,500 on the "eSupport" card. You can apply for assistance in the "Action" application. This applies to sole proprietors of groups 1-4, who reported for the IV quarter of 2021 or in general for 2021, and all employees for whom employers pay SRS, except for employees of budgetary institutions, compulsory state insurance funds, and civil service. [4].

Benefits during the war are not tax holidays. This is an opportunity not to legally pay to the budget to those who do not currently have such an opportunity.

Список літератури

1. Податки під час війни: все, що треба знати бізнесу URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/7/685375/> (дата звернення 17.05.2022).

2. Сплата податків та подання звітності під час воєнного стану URL: <https://news.dtki.ua/taxation/common/75217>(дата звернення 17.05.2022).

3. ФОП під час війни: поради самозайнятим особам URL: <https://news.dtki.ua/simple/common/75251>(дата звернення 16.05.2022).

4. Як отримати працівнику та ФОП 6500грн. URL: <https://buhgalter911.com/uk/news/news-1064183.html> (дата звернення 15.05.2022).
5. Слободянюк О.В., Шостак Л.В. Створення та розвиток вітчизняного соціального бізнесу. Економіка та суспільство. 2021. № 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/737>
6. Стрішенець М. М., Павлова О. М., Павлов К. В. Інституціональна економічна теорія і розвиток світової економічної науки в умовах глобалізаційних змін // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". - 2021. - №5. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-5-7207>.
7. Pavlov K., Pavlova O., Romanyuk R. Features of development and prospects of transformation of the electricity industry of the region // International scientific journal "Internauka". Series: "Economic Sciences". — 2021. — №1. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-1-6854>
8. Павлова О.М. Нагайчук Ю. Реформа децентралізації в Україні. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк. Вежа-Друк. 2020. №-3(23). С. 23-31.
9. Павлова О.М., Павлов К.В. Торговельно-економічна політика Гетьмана Богдана Хмельницького. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк. Вежа-Друк. 2020. №-3(23). С. 7-14.
10. Павлова О. М., Павлов К. В., Галянт С. Р., Новосад О. В. Інвестиційно-інноваційна спрямованість газорозподільних підприємств регіону. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». – 2020. – №1. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-1-5424>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Ринок цінних паперів є одним із ключових складників економіки та фінансової системи, забезпечуючи процеси мобілізації та спрямування ресурсів у розвиток економіки. Сучасний фондовий ринок є складною системою економічних відносин. Він пов'язаний не тільки із випуском та обігом цінних паперів, а й діяльністю всіх учасників ринку та їх регулюванням, відносинами, що створюють умови для функціонування суспільного капіталу шляхом випуску та обігу цінних паперів, розподілом доходу та ризиків від інвестицій [1].

На даний час в Україні діє 11 біржових майданчиків, головні офіси яких розташовані у Києві, Дніпрі та Миколаєві. Але варто зазначити, що лише на 3 фондові біржі припадає 99,9% від усього обсягу угод з цінними паперами. Серед доцільно виділити фондову біржу ПФТС (Першу Фондову Торгову Систему), фондову біржу «Українська біржа» та фондову біржу «Перспектива» [2].

В умовах воєнного стану за підрахунками Міністерства фінансів на місяць Україна витрачає приблизно \$10 млрд. Тому одним із інструментів залучення додаткових коштів є військові облигації. Їх розміщення розпочалося після прийняттям урядом України постанови «Про випуск облигацій внутрішньої державної позики «Військові облигації»» від 25 лютого 2022 р. №156 [3]. В такий спосіб планується залучити близько 400 млрд грн, які будуть спрямовані на забезпечення проведення пріоритетних видатків держбюджету України в умовах воєнного стану.

Військові облигації - це різновид облигацій внутрішньої державної позики (ОВДП). Згідно із Законом України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» облигації внутрішньої державної позики України - це цінні папери, що розміщуються виключно на внутрішніх ринках капіталу і підтверджують зобов'язання України щодо відшкодування пред'явникам цих облигацій їхньої номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облигацій [4].

Покупцями військових облигацій, які розміщуються на внутрішньому фондовому ринку, можуть бути громадяни України та іноземці. Міністерство фінансів пропонує ринку 4 види військових

облігацій у гривні та по одному — у євро та доларах США. Номінальна вартість однієї облігації складає 1000 грошових одиниць тієї валюти, в якій вона номінована. Залежно від строку погашення (2 місяці – 1,3 року) ставка дохідності за облігацією коливається в межах 10–11% річних [3].

Станом на 25 квітня 2022 р. держава продала військових облігацій більш як на 45 мільярдів гривень. У них вклалися понад 9 тисяч українців [5].

Варто зазначити, що є досить простою процедура придбання військових облігацій у період воєнного стану. Повернення інвестицій та виплат доходу за військовими облігаціями гарантовано державою і здійснюється за рахунок коштів Національного банку, отриманих ним з державного бюджету. Національний банк також веде облік цих облігацій і виступає в ролі депозитарію.

На період війни Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку дозволила емітентам цінних паперів не розкривати регульовану інформацію, що сприятиме збереженню даних.

Тому на даний час функціонування фондового ринку спрямоване на залучення коштів до Державного бюджету та сприяє зміцненню національної економіки, адже є основним індикатором економічної ситуації не тільки в Україні, а й у світі.

Список літератури

1. Коваленко В.В. ринок цінних паперів в умовах структурних дисбалансів розвитку фінансового ринку України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 1(12). С. 172–178.

2. Фондові біржі в Україні та світі: що це і як працює. URL: https://education.24tv.ua/fondovi-birzhi-ukrayini-sviti-shho-tse-yak-pratsyuye-ostanni-novini_n1621860 (дата звернення: 27.04.2022).

3. Військові облігації — можливість кожному підтримати країну. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/viyskovi-obligaciyi--mozhlivist-kozhnomu-pidtrimati-krayinu.html> (дата звернення: 29.04.2022).

4. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки Закон 23.02.2006 № 3480-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> (дата звернення: 27.04.2022).

5. Українські банки продають військові облігації. Що це і як працює? URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2022/04/29/ukrayinski-banku-prodayut-viyskovi-obligacziyi-shho-cze-i-yak-praczuuye/> (дата звернення: 30.04.2022).

Shpin V.

bachelor of Entrepreneurship, trade and exchange activities
viktoriia.shpin-mrk191@nung.edu.ua

Pobihun S.

associate Professor of Entrepreneurship and Marketing
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
serhii.pobihun@nung.edu.ua

PUBLISHING ACTIVITIES OF MODERN UKRAINE AND GREAT BRITAIN

"Ukrainians began to read less." This statement is sadly repeated as a mantra by cultural figures of the country. The fact is confirmed by statistics [1].

According to the Book Chamber from 1991 to 2021. the number of bookstores decreased from 3000 to 200.

Due to the pandemic, the situation in the country has become even worse than before. However, the capitalization of online communication services has increased as distance work and learning have begun.

There is also a breakthrough in online commerce due to increased demand for order delivery services. Eventually, the range of entertainment for people narrowed due to quarantine, so interest in reading increased. For example, in Japan, the United States and Germany, sales increased by 5-8%.

While in Ukraine sales of books of all formats fell by 50%. In 2020 alone, more than 300 publishing houses and 52 bookstores in the country closed down.

However, the so-called "covid of thousands" was introduced in Ukraine. And the largest share of spending this money fell on the publishing industry.

The Book Chamber together with the UACC addressed the Ministry of Culture with a request to promote the development of the book market. On April 25, 2022, the Ministry responded to a letter to Ukrainian banks with a request to assist in providing low-interest loans to publishing and other business entities that ensure the development of Ukrainian book publishing and book distribution [2].

The Reading Development Strategy for 2021-2025 was presented by the Ukrainian Book Institute and the Ministry of Culture in March 2021.

Next, a detailed implementation plan will be developed and the implementation will begin. It is expected that due to the implementation of the Strategy the situation on the book market will start to change for the better: if now in Ukraine there are about 0.25 copies of books per

capita, in 2025 this figure should increase to at least 0.5.

The number of bookstores should increase 2.5 times from 200 to 500 bookstores across the country. Library book collections should be renewed by 2.5 million copies annually, now the renewal of library funds reaches a maximum of 0.5 million copies.

Ukrainian households will spend three to four times more on books instead of 55 hryvnias. I hope that everything will be so, but I meet the new year with this hope. [1].

What about the situation in the world? The world book market has not been affected by quarantine as much as the Ukrainian one. Abroad during 2020-2021. the volume of book publishing increased by 5-10%.

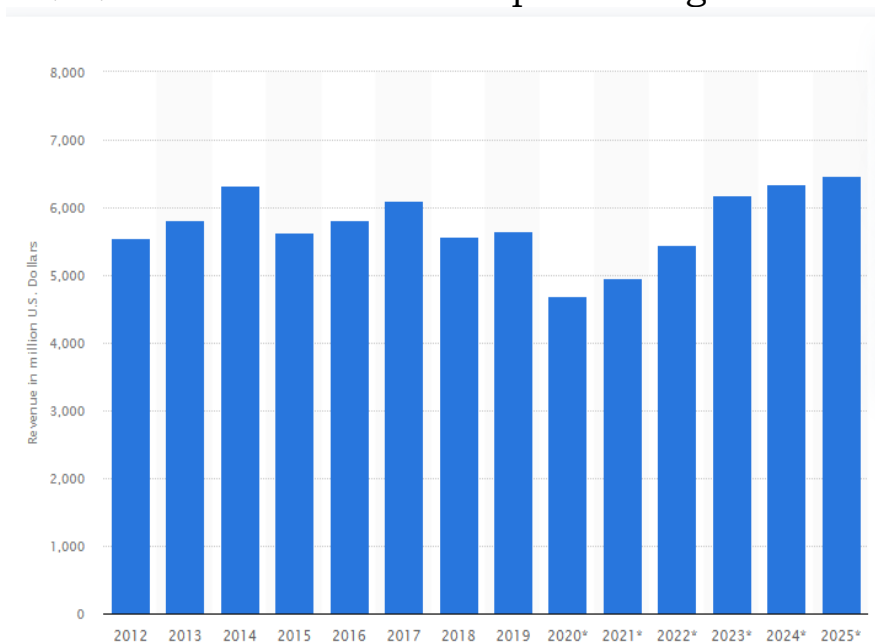

Figure.1. Revenue from the UK publishing industry from 2012 to 2025 (including forecast)

As for the British market, everything is quite good. Quite a large proportion of British publications come to the United States and Canada, as well as sales in Europe.

In the UK, Nielsen BookScan recorded 2021 as the largest year of print book sales. Strong performances of fiction and children's films contributed to the increase in sales. [3]

According to forecasts for 2020, the size of the book publishing market should reach 6.0 billion dollars, and the growth of book publishing in Britain by 4.9%. The size of the book publishing market in the UK grew by an average of 0.1% per year between 2017 and 2022.

The size of the book publishing market in the UK was growing faster than the economy as a whole.

The UK publishing industry is ranked 11th in the information and communication industry by market size and 153rd by size in the UK.

The main negative factors affecting this industry are the overall cost of the Internet and high competition.

Online stores are the largest and fastest growing bookstore market. Internet spending can be used as an indicator of the popularity of purchasing goods, including books, online. Increasing spending on the Internet is good for publishers.

In 2021-2022, Internet spending is expected to fall from very high levels in the previous year due to a blockade related to COVID-19 (coronavirus) and the resumption of regular stores this year. However, the overall cost of the Internet is expected to remain high, creating an opportunity for industry operators [4].

Thus, we understand that today in Ukraine the book publishing industry is not fully formed and controlled by the state, unlike the United Kingdom. If the new strategy proposed by the Book Chamber is implemented, it will be the first step towards a new era of book publishing in Ukraine.

References

1. Book results-2021: turns half a step to the abyss. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/12/30/247011/> (date of application 26.04.22)

2. Letter of the Minister of Culture of Ukraine to Ukrainian banks on April 25, 2022. URL: <http://www.upba.org.ua/index.php/uk/vydavnytstva> (date of application 26.04.22)

3. UK book sales by value set new record: Nielsen. URL: <https://www.booksandpublishing.com.au/articles/2022/01/24/208907/uk-book-sales-by-value-set-new-record-nielsen/> (date of application 26.04.22)

4. Book Publishing in the UK. URL: <https://www.ibisworld.com/united-kingdom/market-size/book-publishing/#:~:text=What%20is%20the%20growth%20rate,to%20increase%204.9%25%20in%202022> (date of application 26.04.22)

5. Industry revenue of “book publishing“ in the United Kingdom from 2012 to 2025. URL: <https://www.statista.com/forecasts/397528/book-publishing-revenue-in-the-united-kingdom> (date of application 26.04.22)

РОЗДІЛ 5. МАРКЕТИНГОВІ ПРОЦЕСИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

УДК 658.8

Гакова М.

к.е.н., доцент

кафедри маркетингу та міжнародного маркетингу
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Миролюбов В.

студент 4 курсу

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Застосування інструментів маркетингових комунікацій у сфері будівництва безпосередньо визначається особливостями самого будівельного продукту.

Тривалий цикл використання продукту, висока капіталомісткість, складність оцінки якісних параметрів готового будівельного продукту споживачем та інші чинники, позначаються на особливостях маркетингу будівництва.

Серед таких чинників можна виділити:

- наявність різнорідних сегментів ринку як географічних, економічних і психографічних;
- висока ризикованість угод у свідомості споживачів внаслідок високої капіталомісткості будівельного продукту;
- необхідність безпосередньо активного зняття когнітивного дисонансу, що виникає у споживача внаслідок високоризикових угод;
- необхідність тривалого комунікативного впливу з використанням технік особистих продажів та інше.

Слід також враховувати, що оскільки будівельна продукція є продукцією особливого попиту, то цикл прийняття рішення безпосередньо про купівлю, як правило, дуже тривалий і характеризується високим ступенем залучення покупця та значним ступенем раціональності цього рішення. Разом з тим, житло, що купується не в інвестиційних цілях, є, з психологічної точки зору, змішаним продуктом, при виборі якого важливі і раціональні, і емоційні параметри. Іншими словами, споживач повинен бути не тільки впевнений у довговічності, надійності, безпеці, комфортабельності житла, що купується, але воно також повинно йому подобатися. У контексті маркетингових комунікацій це

вимагає застосування змішаних комунікативних стратегій, як інформаційних, так і трансформаційних [1, с.143].

Розробка ефективних маркетингових комунікацій завжди передбачає виявлення найбільш значущих для цільової аудиторії характеристик продукції. Споживачі, приймаючи рішення про купівлю, будуть, насамперед, шукати змістовну інформацію про найважливіші характеристики товару та економічну вигоду. При цьому важливою особливістю комунікативного забезпечення збуту будівельної продукції є те, що і після її успішної реалізації процес комунікацій не повинен припинятися, оскільки його продовження веде до зняття когнітивного дисонансу у покупців, які вчинили угоду [2, с.470]

Сама природа будівельного продукту, комплексний характер та тривалість його споживчого циклу створюють певні специфічні умови та вимоги до організації ефективної комунікації. Зокрема, це проявляється в особливому характері брендів у сфері будівництва та їхнього впливу на споживче сприйняття та рішення. Наприклад, на відміну від бренду категорії FMCG, ринковий успіх якого дуже залежить від ефективності підтримки досягнутого рівня популярності, товарний будівельний бренд має набагато більш короткий період активного впливу на цільовий ринок. У цьому випадку, зрозуміло, довготривалий накопичений ефект впливу реклами такого бренду також менш виражений, що істотно впливає на принципи і методики планування комунікаційних кампаній, змушує дещо інакше ставитися до підбору показників ефективності комунікації, їх виміру та інтерпретації значень.

Разом з тим, з позиції рекламної комунікації, підприємства будівельної галузі, подібно до підприємств інших галузей і сфер діяльності, прагнуть досягти базових ефектів рекламного впливу: комунікативного, психологічного та економічного. При цьому, якщо для інших галузей комунікативна та психологічна ефективність реклами виступають свого роду обов'язковими проміжними стадіями для досягнення ефективності економічної [3, с.699], то у сфері будівництва психологічний ефект може бути повноцінною самоціллю поряд з економічним, оскільки спрямований на зниження когнітивного дисонансу покупця після укладання угоди.

Висока ступінь залучення споживачів до прийняття рішення про купівлю будівельних об'єктів визначає як тематику маркетингового звернення, а й спектр використовуваних маркетингових інструментів. У цьому комунікації зі споживачами мають здійснюватися всіх етапах зведення будівельного об'єкта.

Вочевидь, що економічна ефективність реклами [4, с.214], як та інших маркетингових комунікацій, має оцінюватися виходячи з

величини отриманого економічного ефекту та величини витрат, понесених на організацію рекламних заходів.

Серед основних показників, що традиційно використовуються для вимірювання економічної ефективності реклами, виділяють такі як:

1) збільшення обсягу продажу внаслідок проведеної рекламної кампанії;

2) співвідношення приросту обсягу продажу товару (послуги) та суми витрат на його рекламу;

3) співвідношення приросту прибутку, отриманого після рекламної кампанії, та суми рекламних витрат [5, с.253].

Разом з тим очевидно, що навіть у сфері виробництва та реалізації товарів першої необхідності буває не просто заміряти приріст обсягу продажів, викликаний проведеними рекламними заходами, і тим більше це складно у сфері будівництва, оскільки в цій галузі тимчасовий лаг між запуском процесу прийняття рішення про купівлю та здійсненням самої покупки може досягати кількох місяців, або навіть років. Така особливість вимагає від будівельних компаній практично постійного рекламного впливу на цільовий ринок з метою досягнення та підтримки поінформованості потенційних покупців. Тому, вимір економічної ефективності рекламної комунікації у сфері капітального будівництва можливий тільки при систематичному моніторингу проміжних кількісних показників, таких, як кількість потенційних споживачів, які звернулися за інформацією по об'єкту після проведення рекламних заходів, і, згодом, оцінки прибутку, отриманого від укладання угод із даними споживачами.

Список літератури

1. Parsons E., MacLaran P. Contemporary Issues in Marketing and Consumer Behaviour. Oxford: Elsevier. 2009. 219 p.
2. Hawkins D., Motherbaygh D. Consumer Behaviour: Building Marketing Strategy. New-York: McGraw-Hi 11/Irwin. 2010. 658 p.
3. Ламбен Ж.-Ж., Чумпитас Р., Шулинг И. Менеджмент, ориентированный на рынок. Пер. с англ, под ред. В. Б. Колчанова. СПб: Питер. 2011. 720 с.
4. Шевченко Д.А. Оценка эффективности маркетинговых коммуникаций: достоинства и недостатки различных подходов. Маркетинговые коммуникации. 2013 №4. с. 214-224.
5. Patrick De Pelsmacker, Maggie Geuens, Joeri Van Den Bergh. Marketing communications. A European perspective. London: Pearson

Гакова М.

к.е.н.

Смирнова І.

студентка

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

Україна

МАРКЕТИНГОВА ЦІНОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

Маркетингова цінова політика лежить в основі маркетингового комплексу промислового підприємства, оскільки цінова політика є вагомим інструментом боротьби з конкурентами, допомагає адаптувати рівні цін на продукцію та послуги під фінансові можливості покупців та їх очікування. Цінова політика компанії сприяє забезпеченню отримання фінансових надходжень від товарів та послуг, що реалізуються. Вдало сформована маркетингова цінова політика визначає комерційні результати роботи підприємства, є обов'язковою умовою забезпечення конкурентоздатності продукції та сприяє максимізації обсягів реалізації товарів.

Маркетингова цінова політика – це комплекс заходів, що включає визначення ціни, знижок, умов оплати, які задовольняли б споживачів, давали б змогу підприємству отримувати заплановані обсяги прибутку, а також розв'язувати інші стратегічні й тактичні завдання. [3, с.195]

Раціональна ціна значною мірою визначає прибуток. Саме вона є найбільш ефективним чинником збільшення прибутку. [1, с.12]

Формування маркетингової цінової політики підприємств машинобудівної галузі обумовлені специфічними характеристиками промислових ринків. Це, перш за все, орієнтованість товарів підприємств не на кінцевих споживачів, а на інші підприємства та компанії, що використовують їх для подальшого виробництва власної продукції. Дана особливість значною мірою впливає на маркетингову цінову політику компанії, оскільки, крім стандартних факторів ціноутворення, підприємству необхідно враховувати також особливості ціноутворення та характеристики ринку кінцевих товарів компаній-споживачів.

Значною мірою ціноутворення на підприємствах машинобудівної галузі залежить також від особливостей конкурентного середовища. Необхідність наявності технічного оснащення для виробництва продукції дещо ускладнює вхід конкурентів у галузь, але, через стрімкі темпи розвитку галузі,

конкуренція на промислових ринках все ж залишається високою. Важливим фактором впливу на цінову політику галузі є також орієнтованість продукції машинобудування як на вітчизняні, так і на зарубіжні ринки. Значна частина доходів машинобудівних підприємств надходить від експорту товарів. Тому конкурентами компаній машинобудівної сфери виступають не лише вітчизняні, а й зарубіжні виробники. Для прикладу, порівняємо динаміку цін на товари машинобудівного підприємства «Антикор-Дніпро» та його основних конкурентів.

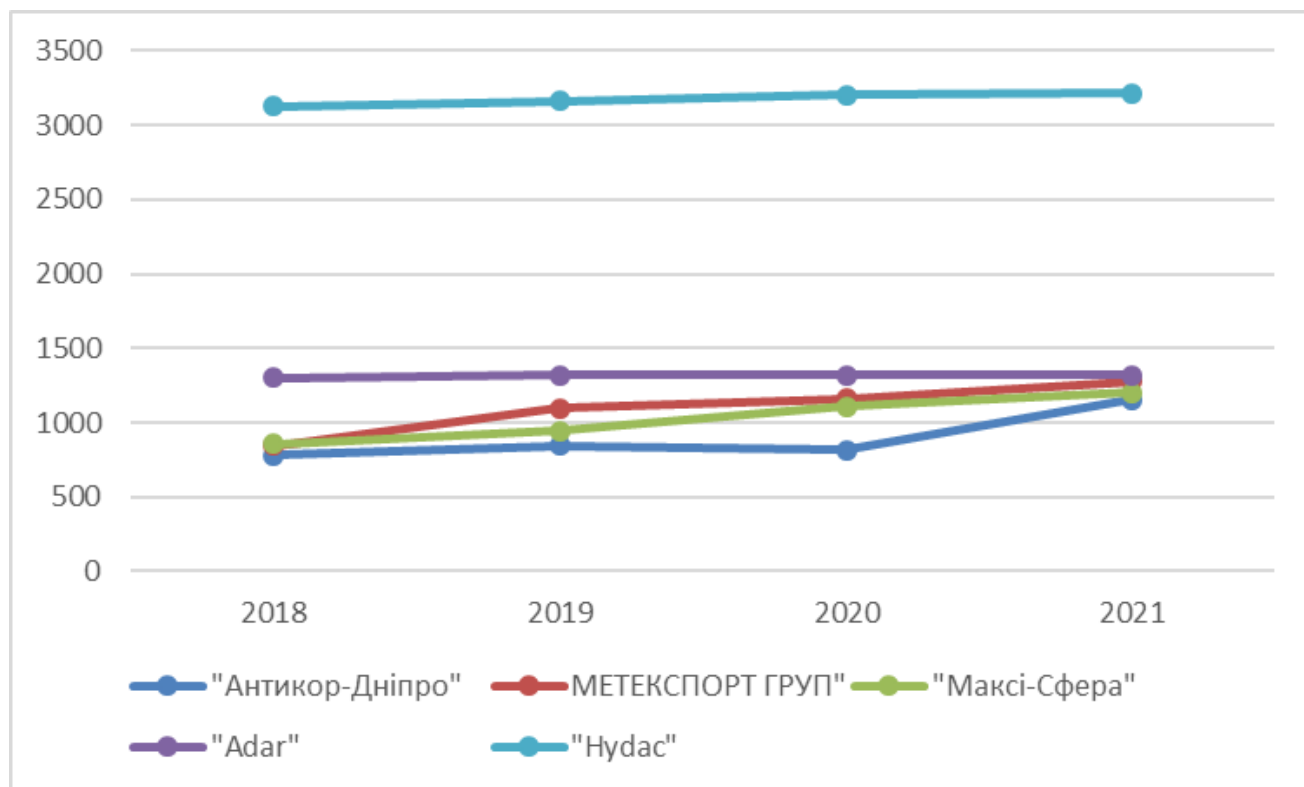

Рис. 1.1 Динаміка цін підприємства «Антикор-Дніпро» та основних конкурентів за період з 2018 по 2021 рік

Цінові значення зарубіжних конкурентів підприємства значно переважають ціни на його товари, що забезпечує компанії конкурентну перевагу. Таким чином, менша собівартість продукції, зумовлена меншими витратами на заробітну працю, обладнання та оренду приміщень на території України дозволяє компанії експортувати товари у країни, де собівартість виробництва аналогічної продукції є вищою, та конкурувати з місцевими виробниками.

Важливим чинником, що також має бути врахованим при формуванні маркетингової цінової політики підприємства машинобудівної галузі, є також еластичність попиту за ціною. Попит на товари машинобудівної галузі еластичним за ціною, адже витрати на придбання товарів даної категорії враховуються у собівартість

готової продукції компаній-клієнтів. При цьому між еластичність попиту за ціною та собівартістю продукції існує обернена залежність, оскільки споживачі на ринку машинобудування схильні економити на дрібних деталях та матеріалах, але прискіпливо ставляться до вибору товарів, що потребують значних інвестицій та мають довгий термін експлуатації.

Таким чином, маркетингова цінова політика підприємства машинобудівної галузі має відповідати технічним характеристикам товару, розроблятися у відповідності до стану конкуренції у галузі та враховувати особливості ринків кінцевої продукції компаній-споживачів.

Список літератури

1. Окландер М. А., Чукурна О. П. Маркетингова цінова політика : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2012.
2. Муха Б. Г., Солнцев С. О. Формування цінової політики та механізм ціноутворення на ринку готельних послуг. «Ефективна економіка». 2012. №5.
3. Храбатин О. І., Яворська Л. В. Маркетинг: навч. посіб. Івано-Франківськ : «Лілея-НВ», 2014.
4. Литвиненко Я. В. Маркетингова цінова політика: навч. посіб. Київ: ДП «Видавничий дім «Персонал»», 2008.

PERFORMANCE-МАРКЕТИНГ, ЯК ЕФЕКТИВНА СТРАТЕГІЯ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ ДЛЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Економіка України, зокрема бізнес, зіткнулися з екстремальними умовами випробовування власної стійкості та можливостей під впливом війни. Реалії понад трьохмісячної боротьби держави показали, що, незважаючи на окупацію 20,7% території країни та неможливістю ведення соціально-економічної діяльності на прифронтових територіях, більшість областей починають відновлювати власний довоєнний потенціал, зумовлюючи цим стабілізацію економіки.[1] Велика кількість підприємств переформатовують кадрову та цінову політику, маркетингову стратегію, організаційну структуру управління бізнесом, шукаючи ефективні методи та інструменти швидкої адаптації до кризових явищ. Надзвичайна актуальність даної проблематики потребує розгляду у даному дослідженні.

Бізнес у кризовому середовищі, яке спричинене зовнішніми макроекономічними факторами, завжди потребує швидких та ефективних рішень. В умовах воєнного стану, коли методи традиційного маркетингу втрачають свою актуальність, на перший план виходить інтернет-маркетинг. Саме використання маркетинг-міксу технологіями веб-середовища дозволяє пришвидшити адаптацію бізнесу до умов воєнного стану. Це відбувається за рахунок значної доступності Інтернету серед населення, можливості відслідковування споживчих намірів в реальному часі, збирати та аналізувати інформацію, яка впливає на управлінські рішення, протягом короткого проміжку часу. Інструменти digital-стратегії підприємства розглянуті на рис. 1.

Маркетинг в екстремальних умовах ведення бізнесу потребує чітких вимірювальних фінансових результатів (KPI) та метрик без абстрактних понять, адже без своєчасної реакції на падіння економічних показників, що спричинене різкими змінами поведінки споживачів, підприємство «ставить під питання» власне існування.[3, с.122] На сьогоднішній день, саме стратегія performance-маркетингу якнайбільше задовольняє запит бізнесу на ефективний маркетинг в умовах воєнного стану.

Performance-маркетинг – це digital-стратегія просування для досягнення вимірних фінансових результатів (KPI) за короткий проміжок часу. У performance-маркетингу немає абстрактних

метрик – він особливо корисний за часів втрати прибутку та кризи. Крім орієнтованості на продаж, performance-маркетинг відрізняється тим, що працює при вже сформованому в аудиторії попиті.[4]

Рис. 1. Інструменти digital-стратегії підприємства [2, с.150]

Стратегія performance-маркетингу полягає у відстеженні результативності маркетингових зусиль і рівнозначному розподілі цих зусиль відповідно до вкладених інвестицій у digital-інструменти маркетингу. До особливостей performance-маркетингу слід віднести:

- вимірність ефективності використовуваних каналів;
- оцінка бізнес-показників (CPA, ROI);
- можливість вплинути на показники у режимі реального часу;
- синхронізація SEO, SMM, email-маркетингу, медійної реклами задля досягнення максимального результату.

Головна мета впровадження performance-маркетингу для бізнесу під час воєнного стану – швидка адаптація до надто мінливого стану цільової аудиторії з мінімальними втратами маркетингового бюджету, зі збереженням або ж збільшення фінансових результатів.

Розглянемо основні інструменти performance-маркетингу, які варто застосовувати українському бізнесу під час дії воєнного стану задля стимуляції збуту, який впливає на стабілізацію економіки країни:[2, с. 134]

- контекстна реклама;
- SMM (таргетована реклама);

- маркетплейси;
- email-маркетинг;
- нативна реклама;
- mobile-маркетинг;
- ремаркетинг;
- партнерські програми.

У performance-маркетингу всі ці інструменти діють спільно для ключових цілей бізнесу. Це маркетингова стратегія та провідне мислення в цифровому маркетингу, яке зосереджено виключно на виконанні маркетингових заходів.

Підсумовуючи дослідження тематики, варто зрозуміти факт того, що performance-маркетинг в умовах війни є стратегією швидкого та ефективного реагування бізнесу на мінливу поведінку споживачів. Саме використання даної стратегії дозволяє багатьом підприємствам країни підтримувати економіку, а також проводити інвестиції на потреби армії з власного прибутку.

Список літератури

1. Площа окупованої України, втрати російської техніки та 17 діб столичних тривог. Вісім фактів про три місяці війни від Forbes. Інфографіка. URL: <https://forbes.ua/inside/ploshcha-okupovanoi-ukraini-vtrati-rosiyskoi-tekhniki-ta-17-dib-stolichnikh-trivog-10-faktiv-pro-tri-misyatsi-viyni-vid-forbes-infografika-24052022-6167>

2. Weller B., Calcott L. Creating Ads and Landing Pages. *The Definitive Guide to Google AdWords*. Berkeley, CA, 2012. P. 133–158. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-4302-4015-0_7 (date of access: 27.05.2022).

3. Вежель Р. Ю. Інтернет-реклама: критерії класифікації. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2015. 4 (24). С. 118–122.

4. Виноградова О. В., Недопако Н. М. Digital маркетинг: еволюція розвитку в Україні. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2021. № 18. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.18.2021.240678> (дата звернення: 25.05.2022).

Могилова А.

Д.е.н.

Троян А.

студентка

Дніпровський національний університет

імені Олеса Гончара

Україна

troyanalya.13@gmail.com

МАРКЕТИНГОВЕ ПРОСУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ ДЛЯ ТВАРИННИЦТВА ТОВ «МІКРОН АГРО»

Процес просування виступає головною формою пристосування підприємства до швидких змін ринку. Це, в свою чергу, спричиняє те, що товаровиробники задля досягнення найбільших результатів діяльності, безперервно взаємодіють зі своїми цільовими споживачами, вживаючи при цьому різноманітні засоби комплексу просування. До таких сучасних засобів належить: брендинг, Інтернет-маркетинг, франчайзинг, телемаркетинг, мерчендайзинг та інші інноваційні інструменти. Такі засоби виступають специфічним голосом бренду та способом покращення комунікації між виробниками, посередниками та споживачами. Вони також сприяють збільшенню капіталу, змінюючи при цьому позиціонування бренду та формуючи його імідж у свідомості споживача. [1, с. 96].

Маркетингова стратегія компанії розробляється, враховуючи різні факти. Серед них: ринкова ситуація, першість розвитку самої компанії, дія зовнішнього оточення, базові ресурси компанії і т.д. Необхідний збір даних про зовнішнє і внутрішнє середовище компанії, має на увазі можливість декількох сценаріїв стратегічного розвитку. [2, с. 38].

При розробці стратегії передбачається визначення завдань, створення організаційно-економічних умов і вибір найоптимальніших шляхів сприяння ефективному розвитку тваринництва для забезпечення населення якісною і доступною органічною продукцією. [4, с. 64]. Отже, формування стратегії модернізації і розвитку тваринництва характеризується послідовною реалізацією ряду взаємозв'язаних етапів (рис. 1.1).

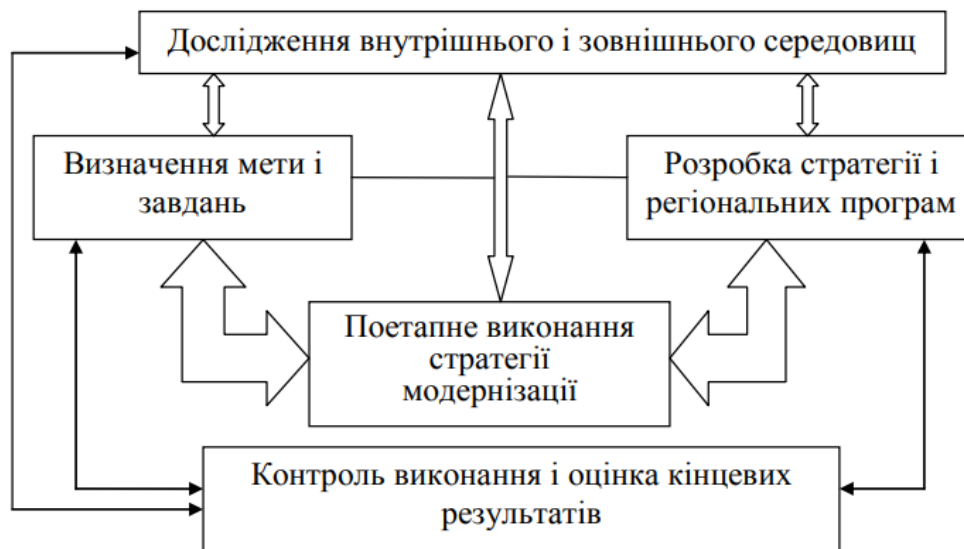

Рис. 1.1. Основні етапи формування стратегії модернізації

З метою вдосконалення процесів реалізації продукції ТОВ «Мікрон Агро» та формування інноваційних механізмів просування продукції має здійснюватися деталізація обраної стратегії просування інноваційним каналом й опрацювання відповідних тактичних завдань. . [5, с. 78]

Рис. 1.2. Підхід до вдосконалення процесів реалізації продукції ТОВ «Мікрон Агро» через упровадження механізмів просування засобами інтернет-технологій

Опрацювання стратегії з обслуговування клієнтів інтернет-магазину включає визначення умов доставки й оплати придбаних товарів, а також створює підґрунтя для розрахунку кадрових потреб

і розроблення посадових обов'язків персоналу. У свою чергу, опрацьовані тактичні завдання визначають принципи формування асортименту й ціноутворення з метою покриття витрат, які виникають у процесі реалізації політики обслуговування. Слід ураховувати, що інтерактивність комунікаційного середовища мережі інтернет дозволяє реалізувати підприємствам можливість багатосторонньої комунікації в реальному часі. Високий рівень обслуговування споживачів є вагомим чинником конкурентоспроможності торговельного підприємства та здійснює вплив на зростання інтенсивності потоку покупців та обсягів товарообороту. Іншим чинником у торгівлі продукції, який необхідно враховувати під час розроблення політики обслуговування, є обмеження в часі від замовлення товару до отримання його споживачами.

Запропонований підхід до вдосконалення процесів реалізації продукції надає можливість визначити потреби ресурсів для впровадження механізмів просування її засобами інтернет-технологій, а також обґрунтувати ефективність впровадження інтернет-проектів на ТОВ «Мікрон Агро».

Список літератури

1. Мельничук Л. С. Бренд та його роль у процесі організації ефективних маркетингових комунікацій / Л. С. Мельничук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Вип. 6. – С. 96-98.

2. Меша Л. С. Просування продукції на ринок / Л. С. Меша // Управління розвитком. – Харків : Вид-во ХНЕУ. – 2014. – № 1. – С. 38-39.

3. Ворона Л. М. Сучасні технології просування товару / Л. М. Ворона, Н. П. Скригун // Наука і технології : крок в майбутнє. – Прага : Освіта і наука, 2013. – Ч. 4. – С. 3-5.

4. Компанієць Т. І. Вплив реклами на просування споживчих товарів в умовах сучасного ринку / Т. І. Компанієць // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 3 (27). – С. 63-67.

5. Наумов О. Б. Стратегічне планування маркетингової діяльності аграрного підприємства / Л. М. Наумова, О. Б. Наумов, П. В. Воронжак // Український журнал прикладної економіки. – 2017. – Том 2. – Випуск 1. – С. 77-84.

Сокол П.

К.е.н.

Головня А.

студентка

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

Україна

nastyaholovnia@gmail.com

УДОСКОНАЛЕННЯ ДИСТРИБ'ЮТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Зростаюча конкуренція і глобалізація вимагає від вітчизняних підприємців і менеджерів приводити рівень управління на підприємствах до рівня Європейських країн. В більшості країн світу дистриб'юторська діяльність - одна з найбільших сфер ринкової інфраструктури товарного обігу, що динамічно розвивається. Розвиток дистриб'юторської діяльності обумовлено об'єктивною закономірністю ринкового господарства [3, с. 197]. Забезпечення нормального функціонування ринків товарів і послуг, розвиток міст і регіонів, розширення міжнародних зв'язків, неможливі без стабільно працюючої дистрибуторської сфери діяльності.

Використання інформаційних технологій в бізнесі, а саме автоматизація процесів комунікації і аналітики може удосконалити дистрибуторську діяльність та підвищити конкурентоспроможність на ринку [4, с. 259]. Internet-галузь принципово перевершує за частотою і швидкістю змін будь-яку іншу галузь. Щороку з'являються нові інструменти Internet-маркетингу: соціальні мережі, таргетинг, мобільні додатки тощо. Систематизація цих інструментів необхідна для розуміння доцільності використання тих чи інших засобів просування у мережі Internet. Умовно Internet-інструменти в маркетингу можна поділити на 4 види [1, с. 33] :

- Owned Media – будь-який канал комунікації або платформа, що перебувають у володінні самого бренда;

- Paid Media – це весь перелік платних інструментів і платформ для залучення трафіку на сайт, у блог, додатки та на інші ресурси організації;

- Earned Media – це вся сукупність дій користувачів щодо бренда: обговорення його іміджу, контенту і продукції на різних майданчиках в Internet, а також лайки, шері і коментарі на сайті організації та на її сторінках у соціальних мережах. По суті, це потужна публічна реклама бренда, згенерована його аудиторією;

- Social Media – процес залучення трафіку та уваги до бренда або продукту через соціальні платформи.

Для досягнення максимальної ефективності дистрибуторської діяльності виробничому підприємству необхідний інструмент, який фіксував би інформацію про кожну взаємодію з потенційними клієнтами. Як показує досвід інших українських і світових підприємств, це дає змогу значно покращити роботу відділу продажів, контролювати роботу з потенційними клієнтами, інтегрувати усі засоби їх залучення в одну систему з ключовими показниками для кращого визначення рентабельності заходів стимулювання збуту [2, с. 148]. Такі інструменти значно прискорюють час введення даних та оцінки результату менеджерами, що допомагає створювати якісні відносини з клієнтами (таблиця 1).

Таблиця 1

Функції CRM-системи

<i>Ключові функції</i>	<i>Складові функції</i>
Збір інформації	Збір інформації, стосовно взаємодії клієнт-компанія
	Відновлення інформації при кожній взаємодії компанії із клієнтом
	Показники притоку і відтоку клієнтів
	Відсоток користувачів, які вчинили в цільову дію (Conversion Rate)
Обробка та аналіз інформації	Сегментування клієнтів для виявлення загальних тенденцій у кожній цільовій групі
	Виявлення операцій, що вчиняють клієнти
	Моделювання майбутньої поведінки клієнтів на основі статистичних даних
	Оцінка та контроль ефективності проведених рекламних заходів за ціною за клік (CPC), вартістю за показ (CPM), за кліком (CTR), прибуток на одного користувача ARPU (Average Revenue Per User), LTV (Lifetime Value) - прибуток, який приносить один користувач
	Відстеження активності клієнта, зв'язаної з комунікаційними заходами, рівень повернення користувачів в додатку (Retention Rate), середня кількість унікальних активних користувачів, які заходили в додаток в розрізі дня / тижня / місяця (DAU, WAU, MAU), кількість часу, проведеного в додатку (Session Length)
	Виявлення клієнтів, що приносять найбільш високий прибуток з автоматизованим проведенням ABC-аналізу
Збереження	Збереження усієї детальної інформації про історію взаємин із клієнтом
Експорт	Інтеграція основних показників у інші бази даних компанії
	Візуалізація статистичної інформації для зручного аналізу менеджерами компанії

Використання інформаційних технологій в бізнесі, а саме автоматизація процесів комунікації і аналітики може удосконалити дистрибуторську діяльність виробничого підприємства ТОВ «Мікрон Агро» та забезпечити підвищення конкурентоспроможності на ринку. Інтегрована CRM-системи з сервісами веб-аналітики дозволяє сформувати більш ефективну систему інтегрованих маркетингових комунікацій, яка дозволяє не лише відстежувати ефективність здійснюваних заходів, які окрім рекламних кампаній та застосування інформаційних ресурсів також можуть включати аналітичні блоки про акції, що проводить підприємство, програми лояльності клієнтів і продавців, інформацію про маркетингові дослідження і опитування, інтеграцію роботи контакт-центру та засоби контролю діяльності співробітників.

Список літератури

1. Кармело М. К. Evolving The Social Media Marketing Ecosystem. *Інструменти інтернет-маркетингу*. 2019. С. 32-36.
2. Біловодська О. А. Маркетингова товарна політика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 148 с.
3. Рзаєв Г. І., Корольчук І. І. Управління маркетинговою діяльністю підприємства та напрями її удосконалення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 5. С. 195-198.
4. Чайка І.П. Логістика постачання, виробництва і дистрибуції: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2017. С. 257-262.

Сокол П.

К.е.н.

Костенік К.

студентка

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

Україна

УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Суб'єкти господарювання мають здійснювати функціонування в мінливих та непередбачуваних умовах, що вимагає додаткових інструментів та методів. Найбільш дієвим та актуальним виступає аналіз маркетингової діяльності підприємства. Поняття системи управління маркетинговою діяльністю на підприємстві включає заходи комплексного характеру, спрямовані на досягнення стратегічних та тактичних цілей, проведення ефективної діяльності підприємства на ринку та отримання прибутку. Дане визначення повністю розкриває складність системи управління маркетинговою діяльністю на підприємстві, а також встановлює його системний та комплексний характер.

Управління маркетинговою діяльністю на підприємстві здійснюється у трьох напрямках: формування маркетинг-міксу, управління службою маркетингу, внутрішній маркетинг [3, с. 334].

Процес управління маркетинговою діяльністю та формування маркетингового потенціалу передбачає виконання певних етапів процесу. Основними з них є [3, с. 195]:

- структурний аналіз господарської діяльності поточного періоду та оцінка динаміки змін;
- визначення основних ринкових позицій, стратегічних векторів руху;
- збір, аналіз та обробка інформаційних потоків з метою формування системи інформаційного супроводу процесу формування маркетингового потенціалу підприємства;
- власне формування основних елементів маркетингового потенціалу та стратегії його реалізації.

Будь-яка діяльність на підприємстві повинна оцінюватися з точки зору ефективності. Система управління маркетинговою діяльністю підприємства не виключення. Так, основним показником, який використовується для цього, є показник ефективності прийняття маркетингових рішень. Цей показник є одним з найбільш об'єктивних. Оцінку ефективності управління маркетинговою діяльністю підприємства також можна здійснити за

допомогою використання системного підходу до оцінки ефективності маркетингу та, на основі отриманих результатів, прийняти управлінські рішення щодо підвищення ефективності маркетингової діяльності [4, с. 261].

Елементи оцінки ефективності такі [2, с. 94]: комплекс та функції маркетингу; результативні показники та механізми мотивації діяльності маркетологів; оцінка ефективності рекламних заходів; організація процесу планування; організаційна структура управління маркетингом; процес контролю виконання окремих функцій маркетингу; маркетингова інформаційна система.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що в процесі оцінки ефективності маркетингової діяльності підприємства необхідно застосовувати комплекс методичних підходів, що дозволить виявляти ефективність маркетингової діяльності та вносити корегування в процес реалізації маркетингових заходів.

Здійснимо аналіз показників, що характеризують комплекс маркетингу підприємства ТОВ «ГЕРА», а саме показники цін, товарів, розподілу та просування (таблиця 1).

Таблиця 1

Аналіз елементів маркетингу ТОВ «ГЕРА»

Елемент комплексу	Характеристика
Товар	Корпусні та м'які меблі
Ціна	Ціна яка встановлюється підприємством плюс доставка, обслуговування, знижки, націнки та інше
Розподіл	Канал нульового та першого рівнів
Просування	– рекламні щити; – рекламні флайєри та брошурки; – рекламні акції.

Стратегія просування використовується ТОВ «ГЕРА» і передбачає стимулювання дилерів та оптовиків до накопичення товару та інтенсифікації його продажів споживачеві. Стимулювання для дилерів – це знижки в ціні, високі торгові надбавки в порівнянні з конкурентами. Це головна та практично єдина маркетингова стратегія яку використовують на ТОВ «ГЕРА».

Удосконалення підходів до управління маркетинговою діяльністю підвищить рівень конкурентоспроможності підприємства, рівень його інвестиційної привабливості, що буде сприяти відповідно підвищенню конкурентоспроможності продукції та закріпить позиції підприємства на ринку. Сучасний маркетинг повинен базуватися на швидкому, гнучкому плануванні нововведень, у центрі яких завжди повинен бути споживач. Нові продукти можуть створити нові ринки, а на наявних ринках

допомагають витіснити конкурентів. ТОВ «ГЕРА» при розробці маркетингової стратегії слід більше приділяти уваги проблемам росту бізнесу, який забезпечував зростання ринкової вартості підприємства, наявності вільних коштів та прийнятному ризику ведення даного бізнесу.

Список літератури

1. Коноплянникова М. А. Управління маркетинговою діяльністю: поняття, принципи, підходи. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 17. С. 332-336.

2. Окландер М. А. Маркетингова товарна політика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 248 с.

3. Рзаєв Г. І., Корольчук І. І. Управління маркетинговою діяльністю підприємства та напрями її удосконалення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 5. С. 195-198.

4. Чайка І.П. Сучасна концепція маркетингового управління діяльністю підприємства. *Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет*. 2017. Том 27. № 1. С. 257-262.

Прихдько А.

здобувач вищої освіти зі спеціальності «Маркетинг»

Могилова А.

д.е.н., професор кафедри маркетингу та міжнародного
менеджменту

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
prikhodkoana@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ НА РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

На ринку страхування існує багато компаній, що пропонують широкий спектр послуг. Щоб виділитися на фоні конкурентів та привернути увагу потенційних клієнтів, страхові компанії використовують різноманітні інструменти маркетингових комунікацій. Для їх розробки необхідно розуміти специфіку страхового продукту. Особливостями сфери страхових послуг є те, що вона не належить до сфери матеріального виробництва. Клапків Ю. М. стверджує: «Сплачені страхувальником фінансові ресурси забезпечують йому впевненість у тому, що він має страховий захист і отримає відшкодування збитку, якщо відбудеться страховий випадок, прописаний у страховому полісі. Саме це є невидимою частиною страхової послуги у товарній формі» [1].

Специфічним є тривалий життєвий цикл та ризикова природа страхового продукту. Тобто від моменту укладання договору до моменту настання страхового випадку може пройти багато часу, або взагалі випадок може не статися. Отже, характер взаємин страховика і страхувальника довгостроковий.

Страховики надають перевагу звичним інструментам маркетингових комунікацій, які найчастіше зводяться до реклами та проведення акцій зі стимулювання збуту. Основними вимогами до реклами у сфері страхування є: правдивість (реклама повинна мати діловий характер, відповідати реальності), конкретність (виражається в простому, доступному та переконливому тексті), адресність (наскільки рекламні засоби звернені до конкретних верств населення), плановість (реклама є складовою частиною плану організаційно-масових заходів у будь-якому страховому товаристві) [8].

Компанія на ринку страхування повинна мати гарну репутацію та продавати не продукт у вигляді страхового полісу, а впевненість у майбутньому. Вона повинна бути надійною в очах споживачів. Почуття впевненості та надійності виникає тільки тоді, коли є

довіра. Тому завдання маркетингових комунікацій компаній на ринку страхування – викликати довіру.

Ще одним важливим та сучасним місцем для просування страхових послуг є Інтернет. Погодимось із думкою Литовченко І. А., яка зазначає: «Для страховиків сайт окрім атрибуту їх іміджу та майданчика для збуту страхових продуктів є й важливим засобом комунікації та просування страхових продуктів, тож значну роль відіграють графічний дизайн і юзабіліті (зручність подання інформації) сайту, якість обробки заявок з сайту та швидкість його завантаження, робота з платіжними системами, умови доставки, тощо» [7].

Ринок страхування – це складна, динамічна система, яка вимагає кваліфікованих співробітників із знанням специфічних термінів. Однак в зверненні до цільової аудиторії слід уникати спеціалізованих термінів, які є незрозумілими звичайному споживачеві страхових послуг.

Також акцентуємо увагу на тому, що страховий продукт є товаром пасивної пропозиції, що означає, що потенційний страхувальник часто не допускає, що може вирішити свої проблеми з його допомогою, тому фахівцям страхової компанії необхідно пропонувати не просто страховий поліс, а страховий продукт з певним набором рішень конкретних проблем, що виникають у даної людини в даний момент часу.

Звичайно, війна змінює стан справ у сфері страхування. 24 лютого 2022 року в Україні був введений воєнний стан через військову агресію Росії. Торгово-промислова палата засвідчила, що війна в Україні належить до форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) [6], що означає звільнення компаній та підприємців (зокрема у сфері страхування) від відповідальності за порушення зобов'язань внаслідок непереборної сили. Проте договори страхування є чинними.

Обставини є лише легітимною підставою для затримки виконання обов'язку сторін договору. Також слід враховувати, що зазвичай страховики не покривають збитки внаслідок воєнних дій. В умовах будь-якого договору страхування ризику воєнних дій є в переліку винятків.

Під час війни страхові компанії почали більш активно використовувати інструменти Інтернет-маркетингу та взагалі перейшли в онлайн. Як і багато інших бізнесів, страхові компанії спрямовують додаткові зусилля на допомогу ЗСУ та територіальній обороні, медикам, населенню. Зокрема, компанія УНІКА Україна профінансувала створення хабу для переселенців в передмісті Вінниці [2], ARX на своєму сайті виклала наступне повідомлення: «Купуючи Зелену карту в ARX, ви допомагаєте ЗСУ.

З кожного онлайн-поліса ми перераховуємо 10% до фонду «Повернись живим» [3]. Таким чином компанії одночасно займаються благодійністю та підтримують позитивний імідж. Страхова група «ТАС» на сторінці в Facebook [5] рекламують свої послуги, використовуючи такі звернення: «Війна змусила кожного з нас відчутти, що насправді означає бути в небезпеці та почуватися незахищеним». Страхова компанія «ВУСО» зробила на головній сторінці сайту вікно із посиланням на збір коштів для організації гуманітарної допомоги населенню, що постраждало від воєнних дій [4].

Отже, страховий продукт має свою специфіку, що треба враховувати при складанні комплексу маркетингових комунікацій, які, в свою чергу, повинні бути спрямовані на формування позитивного іміджу. Війна впливає на всі сфери бізнесу, і ринок страхування не є винятком.

Компанії намагаються підлаштуватися та працювати далі у нових, жахливих реаліях, підтримуючи Збройні Сили України та населення. Таким чином вони висвітлюють етичні складові своєї діяльності: надійність та внесок в суспільний добробут.

Список літератури

1. Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 568 с. URL:

<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38485/1/Klapkiv.pdf>.

2. Бізнес продовжує підтримувати країну під час війни. URL: <https://eba.com.ua/biznes-prodovzhuye-pidtrymuvaty-krayinu-pid-chas-vijny/>.

3. Веб-сайт страхової компанії ARX. URL: <https://arx.com.ua>.

4. Веб-сайт страхової компанії VUSO. URL: <https://vuso.ua/ru/blog/novosti/sbor-sredstv-na-gumanitarnuyu-pomoshh-ukrainczam.html>.

5. Сторінка Facebook страхової компанії ТАС. URL: <https://www.facebook.com/TAS.Insurance.Group>

6. Щодо засвідчення форс-мажорних обставин. URL: <https://ucci.org.ua/press-center/ucci-news/protsedura-zasvidchennia-fors-mazhornikh-obstavin-z-28-02-2022>.

7. Литовченко І., Рулінська О. Інтернет-маркетинг в діяльності страхових компаній. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2014. № 2. С. 179–187.

URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2991/3/Интернет-маркетинг%20в%20діяльності%20страхових%20компаній.pdf>.

8. Козьменко О., Козьменко С., Васильєва Т. "4P" маркетингу страхових компаній : монографія. Суми : Університетська книга, 2014. 432 с.
URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/53227/7/Kozmenko_4P_marketynhu_strakhovykh_kompanii.pdf.

РОЗДІЛ 6. ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНА СТАБІЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

УДК 336.713

Годжаєв Ф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

II курс магістратури, ОП «Фінансові інститути та ризик-менеджмент»

faridqocayev46@gmail.com

УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ БАНКУ

Актуальність теми. Розвинена стабільна банківська система виступає запорукою ефективного функціонування і розвитку національної економіки кожної країни. Важливим параметром надійності банківської системи є її капіталізація і фінансова стійкість. У свою чергу, власний капітал банку виступає одним з найважливіших параметрів, за значенням якого оцінюється ефективність його діяльності, стійкість і рівень капіталізації.

Варто також акцентувати, що капітал банку та його оптимальні обсяги – запорука стабільності захисту інтересів вкладників, подушка безпеки для банківської установи, підґрунтя для розвитку активних операцій банку.

Саме власний капітал банку є показником стійкості і його здатності до подальшого розвитку. Таким чином, на сьогоднішній день проблема управління власним капіталом банку набуває все більшої актуальності.

Темі управління капіталом комерційного банку приділено чимало уваги серед зарубіжних і вітчизняних економістів і фахівців в області банківської справи, серед яких Алексєєнко М.Д., Бланк І.А., Пересада А.А., Раєвська Т.А., Примостка Л.А., Звалище М.І., Шелудько В.М., Маршалл А., Роуз П., Семюельсон П. і ін.

Для забезпечення достовірності та обґрунтованості одержаних результатів дослідження будуть використовуватися такі методи: комплексно-цільовий підхід і системний аналіз; статистичний, логічний та економічний аналіз, розрахункових коефіцієнтів.

Зовсім недавно поняття «банківський капітал» використовувалося лише для означення діяльності банків у нормативно-правових актах, що приписують її регулювання. Проте, на сьогоднішній день наукова спільнота дедалі більше звертається до цього терміну, при цьому трактуючи його з огляду на різні основні функціональні властивості.

Приведений перелік тлумачень категорії «банківського капіталу» дає можливість стверджувати, що сутність даного поняття

у повному обсязі розкривається лише при поєднанні усіх його аспектів трактування.

Таблиця 1

Структура категорії «банківський капітал» в підходах різних авторів

I підхід	Адам Сміт, Д. Рикардо, Дж. С., Мілль, К. Маркс, Потій В. З., Черкасова А. О., К. Менгер, А.Маршалл.	Банківський капітал визначається як певний попередньо накопичений запас, що залишився після споживання, який призначений для створення передумов для ефективної праці внаслідок подальшого його перерозподілу
II підхід	Міщенко В. І., Слав'янська Н. Г., А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко, Коваленко В., Прадун В., Мишкін Ф., Стельмах В., Альошин В., Загородний А., Вознюк Г.	Капітал банку як комплекс існуючих у банку ресурсів, що виражаються у грошовій формі та представленими частинами майна власників установи, і є використаними банком у фінансовій діяльності з метою отримання прибутку
III підхід	Васюренко О. В., Волохата К. О., Мороз А. М., Савлук М., Пуховкіна М., Роуз П., Довгань Ж., Примостка Л. О.	Капітал банку слід окреслити як сукупність ресурсів, що є внесеними акціонерами, засновникам чи кооперативними власниками банку, створених фондів резервів для покриття ймовірних збитків та нерозподіленого прибутку, що схильні до зростання у результаті ефективної господарської діяльності керівництва банку.
IV підхід	Закон України «Про банки і банківську діяльність»	Нормативного трактування, а саме як залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань, що передбачає трактування лише з точки зору ототожнення його з власний капітал банку

Під ефективною стратегією управління капіталом пропонуємо розуміти сукупність стратегічних рішень щодо формування і розподілу капіталу, які спрямовані на досягнення такого співвідношення прибутковості і ризиків, яке забезпечує стабільне зростання вартості банку при збереженні його надійності з урахуванням пріоритетів власників і задоволенням вимог регулятивних органів.

Перед фінансовими менеджерами банків стоїть завдання вибору оптимальної стратегії управління власним капіталом серед наявних альтернатив. Управління власним капіталом банку

ґрунтується на трьох ключових стратегіях, які відрізняються одна від одної за цільовим призначенням.

1. Стратегія максимальної віддачі капіталу, спрямована на максимізацію прибутку. При використанні цієї стратегії рівень капіталу підтримується на мінімально можливому для покриття ризиків рівні задля збільшення прибутку. Стратегія дозволяє підвищити прибутковість діяльності банку, досягти високого рівня дивідендних виплат, збільшити ринкову вартість банку в короткостроковому періоді.

2. Стратегія підтримки ліквідності передбачає забезпечення високого рівня капіталу банку для покриття всіх можливих ризиків і зростання запасу міцності банку. Стратегія орієнтована на нарощення капіталу швидкими темпами, максимальний захист від ризиків і високу фінансову стійкість у короткостроковому періоді.

3. Стратегія збалансування рівня прибутковості та ліквідності дозволяє забезпечити підтримку ефективності і рентабельності капіталу. Третя стратегія сприяє досягненню урівноваженого рівня ризиків, невисоких дивідендних виплат, спрямованих на капіталізацію, достатнього рівня ліквідності та високої фінансової стійкості банку в довгостроковому періоді.

Список літератури

1. Алексєєнко М. Д. Формування статутного капіталу банку / М. Д. Алексєєнко, Л. М. Алексєєнко // Фінанси України, 2010. № 4. С. 109—115.

2. Ларіонова К. А., Безвух С. В. Механізм формування власного капіталу банку. Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки», 2017. № 6. С. 152-159.

3. Міщенко В. Проблеми капіталізації та консолідації банківської системи України / В. Міщенко // Вісник НБУ, 2008. № 10. С. 18—19.

4. Онищенко Ю. І. Чинники формування власного капіталу банків України / Ю. І. Онищенко, Т. С. Гребенщикова // Економіка та суспільство, 2016. Вип. № 2. С. 525—530.

5. Самородов Б. В. Діагностика фінансового стану банків на основі аналізу їхньої надійності. Вісник університету банківської справи, 2016. № 22. С. 107-115.

СТАБІЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Україна нині виборює політичну, енергетичну та економічну незалежність. Одним із компонентів фінансово-інвестиційної стабілізації держави в умовах воєнного стану є випуск військових облігацій.

Військові облігації – це інвестиційний інструмент підтримки держаного бюджету, доступний для громадян, бізнесу та іноземних інвесторів [1]. Уряд України закликав міжнародних інвесторів купувати військові облігації України і переводити свій бізнес з території країни-агресора в нашу країну. Кошти від облігацій покликані забезпечити потреби армії держави та інші фінансові потреби держави в умовах воєнного стану. Українські громадяни та бізнес, зокрема гроші у військові облігації, залучають до державного бюджету кошти і гарантовано отримують відсоток в майбутньому. За даними НБУ, Міністерство фінансів України за останні три місяці провело 33 аукціони з продажу військових облігацій, при цьому в казну держави вдалось залучити майже 67,4 млрд. грн., близько 144,1 млн. дол. США та 176,5 млн. євро.

Суттєвий вклад в стабілізацію фінансового стану здійснили резиденти України. Їх спільний вклад у військові облігації становить 60 % від загального обсягу придбаних військових ОВДП, відповідно у гривнях 10% (приблизно 6,8 млрд грн.), 35% - у доларах (49,5 млн. дол. США) та 15% у євро (26,2 млн. євро) [2]. Обсяг вкладень нерезидентів у військові ОВДП становить 300,4 млн. грн.

Зважаючи на невизначеність тривалості війни в Україні, відновлення роботи національного бізнесу є запорукою економічної стійкості держави та її спроможності ефективно протистояти агресору. Так, на думку Богдана Данилишина, особливу увагу треба приділити експортно-орієнтовним бізнесам, їхнім завданням має стати збільшення експорту задля зростання валютних надходжень до України [3]. Заохочення бізнесу та розробка мобілізаційно-партнерських завдань є ще одним фінансово-інвестиційним компонентом стабілізації держави в умовах воєнного стану.

Наступним важливим етапом стабілізації є реформування регуляторної та податкової систем з метою спрощення всіх економічно значущих процедур. Чимало в цьому контексті вже зроблено, завдяки ініціативам Президента, Уряду та НБУ. Значущим

є максимальна цифровізація процесів та залучення електронних сервісів, розширення функціоналу “Дія”.

Під час війни держава стає головною в економічній площині. У випадку України з допомогою країн-сусідів та світових партнерів шляхом спрощення митних та дозвільних процедур можна здійснити підтримку економіки країни. Так на всесвітньому економічному форумі в Давосі Україна представила план економічної перемоги та наголосила, що влада прийме будь які законодавчі акти, які допоможуть створити сприятливі умови для ведення бізнесу в Україні, а також захистити права власності і верховенство права. Основні пункти плану стосувалися вступу України до ЄС, повного доступу до ринків G7 і ЄС до 2030 року, розвитку в Україні 4-х ключових галузей (військово-промисловий комплекс і аерокосмічна промисловість, металургія і машинобудування).

Україна для стабілізації фінансових та інвестиційних процесів має відновити промисловість і налагодити виробництво на принципах ефективності, екологічності, інноваційності. У галузі сільського господарства і харчової промисловості ціль України - увійти в п'ятірку країн лідерів по об'єму і вартості експорту сільськогосподарської продукції. В ІТ-індустрії планується допомогти аутсорсерам стати власниками і розробниками продукції [4].

Список літератури

1. веб-сайт.URL:

https://mof.gov.ua/uk/local_bonds_issued_during_the_war_time-572
(дата звернення 25.05.2022).

2. веб-сайт.URL:

<https://finbalance.com.ua/news/minfin-sohodni-rozmistiv-viyskovy-ovdp-na-126-mlrd-hrn> (дата звернення 24.05.2022).

3. Як держава може підтримати бізнес в умовах війни

Економічна правда: веб-сайт.URL:

<https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2022/03/20/684363/>
(дата звернення 24.05.2022).

4. Україна представляє план економічної перемоги в Давосі.

Ukraine Business News. веб-сайт.URL: <https://ubn.news/ru/ukraina-predstavlyayet-plan-ekonomiche/> (дата звернення 25.05.2022).

АКТУАЛЬНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ РЕЛОКАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ МІСЦЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

З початку російського вторгнення українським урядом прийнято рішення про переміщення бізнесу з активних бойових дій до відносно безпечних районів у західній та центральній Україні для подальшого відродження економіки. Забезпечення функціонування місцевої економіки, підтримання купівельної спроможності населення шляхом сприяння створенню нових робочих місць – важливий елемент архітектури майбутньої перемоги України.

За інформацією Міністерства економіки України станом на середину травня надійшло 1570 заявок на переміщення. Процес релокації завершено для 554 підприємств. З них 218 підприємств перевезено, але ще не працює, а 336 запрацювали на новому місці [1]. Таким чином досі залишається резерв із підприємств, що не пройшли процедуру релокації. Найбільша частка з уже переміщених суб'єктів господарювання – це підприємства переробної промисловості, що у свою чергу потребують засобів виробництва для повноцінного відновлення своєї діяльності.

Органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль із інтеграції підприємств у локальну економіку. Місцеві органи влади співпрацюють з центральною владою, щоб усіляко захищати нашу країну, в тому числі й стабілізувати економіку. Саме органи місцевого самоврядування допомагають із пошуком необхідних приміщень, вирішенням питань переїзду, стимулювання бізнесу шляхом прийняття місцевих програм.

Досвід релокації значної кількості підприємств у XXI столітті є унікальним, що у свою чергу зумовлює окремі «вузькі місця». Наразі законодавчо не врегульовано низка земельних, логістичних та фінансових питань, що перешкоджають повноцінному розгортанню підприємств на повну потужність на нових місцях. Наприклад збереження аукціонів для надання релокованим підприємствам виробничих приміщень, що перебувають о комунальній власності. Таким чином, органи місцевого самоврядування не можуть оперативно вирішувати питання забезпечення релокованих підприємств необхідними приміщеннями, до того ж участь у торгах

не гарантує перемоги підприємству, що релокується. Спрощення процедури надання в оренду комунального майна, що використовуватиметься релокованими суб'єктами господарювання як виробничі приміщення є необхідним кроком для пришвидшення часового періоду з моменту прийняття рішення про релокацію до запуску виробництва на новому місці.

Також варто враховувати й макроекономічні показники. Індекс інфляції в Україні у квітні 2022 склав 103,1 %. Крайній доступний опублікований Держстатом Індекс промислового виробництва в Україні у січні 2022 склав 87,0 % [2]. Таким чином можна помітити загрозливу тенденцію. При стабільному притоку грошової маси, в тому числі у вигляді макрофінансової допомоги, наявне незабезпечення її достатньої кількості товару. Внаслідок цього суттєво знижуватиметься купівельна спроможність населення, а як наслідок надходження до місцевих бюджетів та фінансова спроможність місцевого самоврядування надавати якісні публічні послуги. Дана тенденція може призупинитися в тому числі завдяки початку повноцінної роботи релокованих підприємств.

Таким чином прослідковується пряма залежність та зацікавленість органів місцевого самоврядування у переміщенні значної кількості підприємств на їх територію. Водночас наразі наявні обмеження щодо здійснення фінансування окремих розвиткових видатків, що встановлені Постановою Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 №590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» [3]. Таким чином, навіть при розробці місцевої програми з підтримки бізнесу на період воєнного стану, органи місцевого самоврядування не зможуть здійснити необхідні видатки для надання безповоротної фінансової допомоги, компенсації ставок за кредитами або орендної плати тощо.

Отже, у контексті євроінтеграційного руху та децентралізації, наявні повноваження та права, визначені у чинному законодавстві, органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у якісному налагодженні роботи переміщеного бізнесу. У свою чергу вдосконалення чинної нормативно-правової бази та надання органами місцевого самоврядування усіх інструментів для сприяння відновленню діяльності переміщених підприємств є необхідним кроком із забезпечення економічної безпеки країни.

Список літератури

1. Аналітична довідка Команди підтримки реформ Міністерства економіки України.

2. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>/(дата звернення: 23.05.2022).

3. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постановою Кабінету Міністрів України від 09.06.2021р. №590. Урядовий кур'єр. 2021 р., № 48, стор. 45, стаття 2974, код акта 105453/2021.

РОЗДІЛ 7. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

УДК 351/353

Антонова С.

к.е.н., доцент

доцент кафедри державного управління, документознавства
та інформаційної діяльності

Національний університет водного господарства та
природокористування

s.ie.antonova@nuwm.edu.ua

Брус Ю.

Студентка

Національного університету водного господарства
та природокористування

brus_em19@nuwm.edu.ua

ВПЛИВ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА НА ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В сучасному світі існує точка зору, яка запевняє, що інформатизація суспільства — це звичний і неминучий процес у розвитку людської цивілізації, вона незамінна. Інформатизація — це прорив у майбутнє. Цифрові технології відкривають унікальні можливості для економічного розвитку та покращення якості життя громадян. Сьогодні політика уряду спрямована на розвиток цифрової економіки та суспільства України.

В Державній стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року № 695, питання цифрової трансформації займає важливе місце, крім того інформатизації суспільства значно впливає на діяльність територіальних громад, зокрема і в Рівненській області. Варто відмітити, що в 2021 році на Рівненщині функціонувало 64 ТГ, з яких 11 – міських, 13 – селищних та 40 – сільських ТГ. Розпорядженням голови облдержадміністрації від 16.02.2021 № 101 було розроблена Програма інформатизації Рівненської області на 2021 – 2023 роки.

Аналізуючи стан цифрового розвитку за різними напрямками діяльності, можна зробити висновок, що у кожній сфері, наприклад, житлово-комунальне господарство та розвиток дорожньо-транспортної інфраструктури, екології та природних ресурсів чи у будівництві, містобудуванні та архітектурі стан інформатизації задовільний – наявні комп'ютерні мережі, всі працівники забезпечені комп'ютерною технікою та ліцензійним програмним

забезпеченням наявні офіційні сайти. Впроваджено нові інформаційні системи.

У табл. 1 розглянемо детальніше стан цифрового розвитку Рівненської області в таких галузях, як освіта, культура, інвестиційної діяльності, надання електронних адміністративних послуг та соціальний захист населення.

Таблиця 1

Стан цифрового розвитку Рівненської області за різними напрямками діяльності

<i>Освіта</i>
<p>1. Інформаційно-освітнє середовище області складається з офіційного сайту управління освіти і науки облдержадміністрації www.rvosvita.org.ua, вебпорталу “Освіта Рівненщини”, сайт РОІППО, сайт дистанційного навчання РОІППО та канал на YouTube “Кабінет ДО”, офіційних вебсайтів органів управління освітою районів, міст та навчальних закладів.</p> <p>2. Застосування електронних щоденників та журналів в школах.</p> <p>3. Всі загальноосвітні навчальні заклади I – III ступенів та I – II ступенів області обладнані НКК, але 68 відсотків комп’ютерної техніки потребують оновлення і модернізації.</p> <p>4. Усі заклади загальної середньої освіти підключені до мережі Інтернет.</p> <p>5. Всі заклади професійно-технічної та вищої освіти області під’єднані до мережі Інтернет та офіційно представлені в мережі власними вебсайтами.</p> <p>6. В органах управління освітою райдержадміністрацій, виконавчих комітетів міських рад, територіальних громад упроваджена інформаційна система управління освітою ІСУО-ДІСО МОН України.</p>
<i>Культура</i>
<p>1. Управління культури і туризму облдержадміністрації та 11 закладів культури і мистецтва обласного підпорядкування мають доступ до мережі Інтернет, офіційні вебсайти, електронні скриньки та забезпечені комп’ютерною технікою.</p> <p>2. Основними структурними підрозділами, що сприяють розвитку інформаційного простору, є публічні і публічно-шкільні бібліотеки (електронні архіви).</p> <p>3. Із загального числа комп’ютеризованих закладів 80% бібліотек надають доступ до інтернету.</p> <p>4. Однією з найпопулярніших послуг бібліотеки вже протягом дев’яти років є комп’ютерні курси для людей старшого віку.</p>
<i>Інвестиційної діяльності, надання електронних адміністративних послуг</i>
<p>1. В усіх районах, а також десяти територіальних громадах області функціонують центри надання адміністративних послуг.</p> <p>2. Реалізовано проєкт міжнародної технічної допомоги ЄС “Центр надання адміністративних послуг як інноваційний інструмент взаємодії влади та громади”.</p> <p>3. Учасниками Програми “U-LEAD з Європою” стали 22 територіальні громади області.</p> <p>4. Упроваджується програмний комплекс автоматизації роботи центрів надання адміністративних послуг “Вулик”.</p>

<p>5. Комплексна послуга “e-Малятко”.</p> <p>6. Надання послуг через електронний портал Дія.</p> <p>7. Система “ЦНАП-Smart-quality-service”.</p> <p>8. Електронний документообіг Управління “SMART Послуги”.</p> <p>9. Зворотний зв’язок із клієнтами ЦНАП у м. Рівному за допомогою офіційних сторінок у Facebook, Instagram, електронних скриньок.</p> <p>10. Сучасний сервіс онлайн-консультацій.</p>
<p><i>Соціальний захист населення</i></p>
<p>1. У департаменті розвитку адміністративних послуг, соціальної, молодіжної політики та спорту облдержадміністрації відсутні власні електронні реєстри, бази даних, веб-сайти, інформаційні системи, але мають доступ до наповнення та редагування карток осіб з інвалідністю в централізованому банку даних з проблем інвалідності (ЦБІ).</p> <p>2. Облдержадміністрації є доступ до даних в “Житлові субсидії”, ЄДАРП, ASOPDSOC та Єдиному державному реєстру внутрішньо переміщених осіб.</p> <p>3. Єдина інформаційно-аналітична система „Діти”.</p> <p>4. Спеціальний програмний комплекс “Інтегрована інформаційна система», “Соціальна громада” (понад 60 видів соціальної допомоги).</p>

Із 1026 населених пунктів Рівненської області, можливість підключення до широкопasmового інтернету забезпечена у 778 населених пунктах. Також всі 1026 населених пунктів мають доступ до мобільного інтернету за технологією EDGE, в тому числі 973 з них мають також доступ до мобільного інтернету за допомогою технології 3G-4G.

Сучасний стан інформатизації чи цифрового розвитку територіальних громад Рівненщини дозволяє виявити наступні основні проблеми, які вимагають вирішення:

- в ланці взаємодії територіальна громада – обласна державна адміністрація недостатня активність впровадження ІКТ;
- зменшення обсягу фінансування завдань та проєктів інформатизації області;
- недостатньо розвинута інфраструктура інформатизації окремих територій області, відсутність мотивації ІТ-бізнесу для створення зазначеної інфраструктури в сільській місцевості;
- наявність застарілої комп’ютерної техніки в облдержадміністрації, її структурних підрозділах, територіальних громадах, районних радах;
- низький рівень комп’ютерної грамотності державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, а також населення області;
- повільні темпи розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних ІКТ у всіх сферах;
- між сільськими та міськими територіями помітна „цифрова нерівність” у використанні ІКТ;

– низький рівень залучення територіальних громад області до участі у процесах формування інформаційного суспільства, впровадження технологій е-демократії, зокрема із залученням ресурсів міжнародних організацій та інші. [2]

Стрімке зростання цифрової інформації та підвищення її значення несе ризики, потенційно створюючи умови для витоку, втрати, спотворення, підробки, знищення, копіювання та блокування інформації і, як наслідок, призведе до шкоди.

Отже, в цілому вплив інформатизації суспільства на діяльність територіальних громад є позитивним. Реалізація завдань і заходів Програми інформатизації Рівненської області на 2021 – 2023 роки шляхом впровадження цифрових технологій має суттєво сприяти розвитку відкритого інформаційного суспільства в регіоні як одного з важливих чинників розвитку демократії в державі, а також покращенню якості життя жителів області. Крім того, одним із пріоритетів області є розвиток інформаційних технологій, оскільки на Рівненщині є значний потенціал спеціалістів у цій сфері, низькі витрати на створення робочих місць та високий попит на фахівців на ринку праці.

Список літератури

1. Інформатизація. URL: <https://cutt.ly/1Gellsk> (дата звернення: 12.04.2022).
2. Програма інформатизації Рівненської області на 2021 – 2023 роки. URL: <https://www.rv.gov.ua/npas/pro-programu-informatizaciyi-rivnenskoyi-oblasti-na-2021-2023-roki-101-2021> (дата звернення: 12.04.2022).

Антонова С.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри державного управління, документознавства
та інформаційної діяльності

Національний університет водного господарства та
природокористування

s.ie.antonova@nuwm.edu.ua

Сапожнікова В.

студентка

Національний університет водного господарства та
природокористування

sapozhnikova_em19@nuwm.edu.ua

ДІЯЛЬНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СЛУЖБ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

На сьогодні злагоджене функціонування держави неможливе без розвиненого публічного управління. Зростає роль інформаційно-аналітичної діяльності. Робота будь-якої організації потребує передбачуваного розвитку та захисту від небезпек. Виходом з цієї ситуації є аналітична діяльність.

Розглянемо діяльність аналітичних служб на прикладі відділу інформаційно-аналітичного забезпечення виконавчого комітету Рівненської міської ради. Відділ контролюється Рівненською міською радою. Він підвідомчий виконавчому комітетові і міському голові. Відділ формується, змінюється та ліквідовується за рішенням Рівненської міської ради.

У своїй діяльності відділ керується Конституцією та Законом України, розпорядженнями міського голови, нормативними актами та Положенням «Про відділ інформаційно-аналітичного забезпечення виконавчого комітету Рівненської міської ради» [1].

Міський голова призначає і звільняє з посади начальника відділу. Всі інші працівники відділу призначаються на конкурсній основі відповідно до Закону України "Про службу в органах місцевого самоврядування" [2] або відповідно до іншої процедури, згідно з чинним законодавством. Основна ціль відділу є створення ідей, планів, перспектив міської ради на засадах вивчення і оцінки результатів її минулої і поточної діяльності. Як наслідок, в процесі діяльності відділу, утворюється документована інформація.

Інформаційно-аналітична служба виконує різноманітні, а також досить складні та відповідальні функції. Вони не

вдовольняються лише аналізом, а все частіше набувають управлінських ознак. Як працівники інформаційно-аналітичного відділу дотримуються функціональних обов'язків розглянемо у таблиці 1.

Таблиця 1

Функціональні обов'язки та їх виконання

Обов'язок	Виконання
Відслідковування суспільно-політичних настроїв громадян (Опитування та анкетування)	Створено опитування: «Яким Ви бачите розвиток свого закладу?» для медичних працівників; «Щодо впровадження роздільного збирання відходів в місті Рівне».
	Опубліковано презентацію «Суспільні настрої у м. Рівне: результати соціологічного опитування», де можна дізнатись: - оцінку міста його жителями; - ставлення громадян до перейменування вулиць; - яким місцевим ЗМІ надають перевагу тощо.
Контроль за графіком інформаційних запитів	На сайті Рівненської міської ради можна створити електронне звернення, яке розглянуть у затвердженому порядку. Відділ відповідає за вчасне надання відповідей на запити та звернення.
Розгляд звернень та запитів від фізичних осіб, установ і організацій	
Забезпечення регулярної інтерактивної комунікації міського голови з населенням	Активно займаються наповненням сайту Рівненської міської ради та Виконавчого комітету Рівненської міської ради (www.city-adm.rv.ua). Сайт містить: інформацію про владу, новини, документи, оголошення тощо.
Публікування суспільно важливої інформації	
Підготовка матеріалів для доповідей міському голові	Збирає, аналізує, сортує інформацію для звіту та виступів міського голови. Пояснює для ЗМІ зміст прийнятих рішень.
Розтлумачення прийнятих міським головою розпоряджень	
Обов'язок	Виконання
Організація проведення прес-конференцій, брифінгів та інших публічних заходів за участі представників засобів масової інформації	На вкладці сайту «Прес-центр» розміщують новини, анонси позачергових сесій Рівненської міської ради, опитування та соціальну рекламу.
	Контролюють пряму трансляцію пленарних засідань сесій Рівненської міської ради. У вільному доступі на платформі YouTube можна переглянути ці прямі трансляції.

Начальник відділу відповідальний за повне виконання покладених на відділ завдань. Зауважимо, що за наказом міського голови відділ може періодично виконувати інші завдання та функції. Звичайно, наведена вище діяльність відділу не є сталою. Вона може реорганізовуватись залежно від надзвичайних ситуацій чи наказу керівництва. Але у будь-якому випадку кожен працівник повинен беззаперечно виконувати накази начальника відділу.

Отже, можна стверджувати, що відділ інформаційно-аналітичного забезпечення виконавчого комітету Рівненської міської ради проводить ефективну діяльність. Обов'язки, які виконує відділ є важливими і корисними для злагодженої та успішної роботи Рівненської міської ради. Саме цей відділ забезпечує комунікацію між міською радою, населенням та ЗМІ. Завдяки організації відділом проведення соціологічних досліджень та опитувань громадської думки, діяльність Рівненської міської ради задовольняє потреби жителів міста.

Список літератури

1. Положення про відділ інформаційно-аналітичного забезпечення. URL: <https://cutt.ly/fFjbd0m> (дата звернення: 10.04.2022).
2. Про службу в органах місцевого самоврядування. URL: <https://cutt.ly/PFQOAwg> (дата звернення: 10.04.2022).

Антонова С.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри державного управління, документознавства
та інформаційної діяльності

Національний університет водного господарства та
природокористування

s.ie.antonova@nuwm.edu.ua

Чернюк І.

студентка III курсу ННІ економіки та менеджменту
Національного університету водного господарства та

природокористування

cherniuk_em19@nuwm.edu.ua

РОЗВИТОК СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Ступінь оцифровки та інформатизації в різних сферах міжнародної економіки досяг такого рівня, коли питання про інформаційну безпеку виходять за межі глобальної космічної тематики. Багато країн світу, які є провідними, здатні працювати разом для вирішення локальних і глобальних проблем на ринку технологій та послуг.

Варто відзначити, що в інформаційно-комунікаційній сфері все більшу роль відіграють у Західній Європі США, Канаді та інших розвинених країнах [5]. У процесі інформатизації та цифровізації баланс інтересів постійно змінюється, що вигідно новим гравцям. Поєднання інформаційних, інформаційно-комунікаційних продуктів, послуг і знань, а також знань, пов'язаних зі створенням матеріальних і нематеріальних благ, візуалізує інформаційні фактори, створюючи тим самим середовище додаткової вигоди для суб'єктів, які виробляють різноманітні продукти чи послуги для продажу на ринку. Така ситуація дала початок розвитку міжнародній інформаційно-комунікаційній теорії обміну.

Міжнародна спілка електрозв'язку (ITU) щороку готує звіти про розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Дані про розвиток ІКТ (індекс розвитку ІКТ - IDI) наводяться як в цілому у світі, так в по окремих державам у тому числі і в Україні [2].

Інформація та комунікації в останні десять років починають активно приймати участь у господарській діяльності та виробництві товарів, а це сприяло появі нових видів товарних форм або нових інформаційно-комунікаційних послуг, що забезпечило диверсифікацію внутрішніх та зовнішніх ринків послуг і товарів [1].

Таблиця 1

Місце України в (GII) за період 2015-2020 рр.

Рік	Місце в рейтингу країн	Показник індексу
2015	64	36,45
2016	56	35,72
2017	50	37,62
2018	43	38,52
2019	47	37,40
2020	45	36,32

Джерело : складено автором за [4].

За останні десять років інформаційно-комунікаційні підприємства почали активно брати участь у господарській діяльності та товарному виробництві, породжуючи нові товарні форми чи нові інформаційно-комунікаційні послуги, формуючи диверсифікований внутрішній та зовнішній ринок послуг.

Таблиця 2

Місце України в рейтингу країн згідно GII на 2020 р.

Місце України в рейтингу країни за індексом (GII)	Місце країни за індексом GII серед наших сусідів	Країни	Значення GII
35	1	Угорщина	41, 43
38	2	Польща	39, 95
45	3	Україна	36,32
46	4	Румунія	35,95
59	5	Молдова	32,98
64	6	Білорусь	31,27

Джерело : складено автором за [4].

Рівень розвитку ІКТ в кожній країні різний, що залежить від багатьох факторів, зокрема рівня розвитку економіки, проникнення Інтернету в різні сфери, цифровізація галузей, підприємств, установ та організацій. Для ІКТ дуже важливими є стандарти, оскільки вони визначають зрозумілу мову технологій. Це особливо актуально, оскільки ключовою ідеєю ІКТ є те, що пристрої зберігання інформації можуть безпроблемно комунікувати через медіа спосіб з мережами зв'язку та обчислювальними системами. Відкриті стандарти та стандарти організацій, такі як Асоціація телекомунікаційної промисловості в Сполучених Штатах і ETSI в Європі відіграють особливу роль [3].

Характеристика розвитку ІКТ в Україні та різних країнах світу наведена в табл. 3.

Таким чином, розвиток ІКТ пов'язаний із макроекономічними труднощами і світовими викликами, притаманними будь-якій

національній економіці, з урахуванням особливих характеристик її стратегічного розвитку.

Таблиця 3

Розвиток ІКТ в різних країнах світу

Назва країни	Розвиток ІКТ
Китай	<p>Високотехнологічні галузі швидко розвиваються, впливаючи на розвиток країни та оцифровку громадських просторів. Китай є основним виробником високотехнологічної продукції в міжнародній телекомунікаційній індустрії і конкурує як на ринкових, так і на неринкових ринках у США та Європі. З метою розвитку ІКТ та послуг Китай збільшує потенціал своїх високотехнологічних фахівців шляхом репатріації. Іммігранти, які повертаються, — це повернення людей, які працювали або навчалися в західних компаніях, що дозволяє Китаю рухатися до сильної високотехнологічної країни, яка дозволить їм розвивати національну економіку.</p>
Україна	<p>Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2009 р. № 1020 в Україні на 2009-2013 рр. реалізується загальнодержавна цільова науково-технічна програма «Впровадження та застосування гід-технологій на 2009-2013 роки». Програма спрямована на створення національної гід-інфраструктури та умов для широкого впровадження гід-технологій у наукові дослідження та інші сфери суспільного життя [1]. Основним здобутком програми є початок існування в Україні національної виробничої гід-інфраструктури та її інтеграція в найбільшу у світі електронну інфраструктуру – європейську гід-інфраструктуру, яка об'єднує понад 22 тис. дослідників з усього світу. Це дає змогу надавати українським науковцям необхідні послуги для проведення цифрових досліджень світового рівня як самостійно, так і у співпраці з науковцями з інших країн, де б вони не знаходилися.</p>
Індія	<p>Імає три чіткі переваги на ринку високих технологій:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Велика кількість експертів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. - Англomовне середовище, що дозволяє співпрацювати зі світом. - Міжнародне ділове співробітництво з Силіконовою долиною в США. <p>Позитивний розвиток індійської промисловості іноді називають «чудом нових технологій», оскільки у 1980-х роках було закладено основи майбутнього зростання. В результаті кількість інженерних навчальних закладів зростає з 246 на початку 1990-х років до 1100 на середину 2000-х років, а кількість випускників цієї професії зростає в 7 разів і продовжує збільшуватися.</p>

Азіатсько-Тихоокеанський регіон	<p>Населення Азіатсько-Тихоокеанського регіону становить більшість користувачів Інтернету в цьому сегменті. Рівень розвитку ІКТ у Гонконгу, Японії, Південній Кореї, Австралії, Сінгапурі, Новій Зеландії та інших місцях був рівним, а деякі області перевищували рівень європейських країн. Не відстають Сінгапур, Тайвань та Нова Зеландія.</p> <p>Більшість користувачів мережі в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні зосереджені на високотехнологічному бізнесі, а Японія, Китай, Сінгапур, Гонконг, Тайвань, Південна Корея, Малайзія, Філіппіни та Таїланд стали основними виробниками високотехнологічних продуктів, що використовуються в телекомунікаціях.</p>
---------------------------------	---

Джерело : складено автором за [1].

Список літератури

1. Перспективи розвитку інформаційно-комунікаційних послуг міжнародному середовищі.. URL: http://bses.in.ua/journals//2019/48_1_2019/35.pdf (дата звернення 06.04.2022).
2. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у світі. URL: <https://dut.edu.ua/ua/news-1-575-3603-zvit-itu---rozvitok-informaciyno-komunikaciynih-tehnologiy-u-sviti> (дата звернення 11.04.2022).
3. Інформаційно-комунікативні технології URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 11.04.2022).
4. Економіка та держава. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2021/4.pdf (дата звернення 26.04.2022).
5. Дані з додатку. URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2016_736_akn_dem.pdf (дата звернення 16.05.2022).

Борщевський В.

д.е.н., доцент
провідний науковий співробітник
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долішнього НАН України»
borshchevsky@ukr.net

Василиця О.

к.е.н.
доцент кафедри державного управління
Український католицький університет
vasylytsya@ucu.edu.ua

Матвєєв Є.

к.е.н.
доцент кафедри державного управління
Український католицький університет
eumatv@gmail.com

**УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ: СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ
ТА ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ**

Запровадження в Україні воєнного стану поставило цілу низку нових проблем і завдань перед органами публічної влади, починаючи від Кабінету міністрів України та Верховної Ради України й закінчуючи органами місцевого самоврядування окремих територіальних громад. При цьому виявилось, що на найвищому щаблі владної ієрархії механізми та засоби публічного управління в умовах воєнного стану інституціоналізовані значно краще, ніж на рівні окремих територіальних громад. Значною мірою це зумовлено тим, що адміністративно-територіальна реформа в Україні фактичною так і не була незавершеною. Щобільше вона супроводжувалася цілою низкою інституційних прогалин, які виникали під час її проведення у 2014-2021 роках.

Передусім це стосується проблем у системі стратегування та планування розвитку територіальних громад. Адже більшість із них або взагалі не мали стратегій власного розвитку, або ж затверджували ці стратегії суто формально (чи то з метою вчасно відзвітуватися перед закордонними грантодавцями за освоєні на розробку цих стратегій кошти, чи то під тиском обласних державних адміністрацій). Як наслідок, стратегування у великій кількості територіальних громад перетворилося на своєрідний «культ карго», а самі стратегії часто-густо були схожі між собою «як дві краплі води».

Зрозуміло, що такі стратегії просто не могли виконувати властивих їм в цивілізованому світі інституційних функцій. До того ж в умовах воєнного стану розпочалися цілком логічні дискусії про необхідність актуалізації цих стратегій згідно з викликами часу. А зважаючи на їх низьку якість та вихолощену інституційну сутність вказана «актуалізація» може виявитися просто марним витрачанням зусиль, що в умовах воєнного стану є недопустимим.

По-друге, адміністративно-територіальна реформа в Україні не спиралася на достатнім чином упорядковану та структуровану систему інституцій, що брали участь у здійсненні децентралізації влади та мали сприяти нарощуванню інституційної спроможності територіальних громад. Як наслідок, залучені до цього процесу міністерства та відомства, наукові установи та аналітичні центри, органи місцевого самоврядування регіонального, субрегіонального та місцевого рівнів, численні громадські організації та їх мережі тощо, так і не налагодили ефективної співпраці між собою задля консолідації зусиль в напрямі реалізації реформаторських заходів.

Мало того, це по суті призвело до виникнення небезпечного прецеденту «розмивання» інституційних основ адміністративно-територіальної реформи, який виник буквально за кілька місяців до запровадження в Україні воєнного стану. Зокрема, мова йде про так званий «малехівський феномен», суть якого полягає в тому, що спочатку Окружний адміністративний суд Києва, а згодом і Адміністративний апеляційний суд визнали незаконним включення Малехівської сільської ради до Львівської міської територіальної громади. Тим самим було фактично поставлено під сумнів легітимність чинної Львівської міської ради, а також міського голови Львова (оскільки участь у їх виборах брали мешканці Малехівської сільської ради, яка де-юре не мала бути у складі Львівської громади). Одночасно Малехівська територіальна громада опинилася у своєрідному інституційно-правовому вакуумі, оскільки виборів до її органу місцевого самоврядування проведено так і не було. І нарешті завершальним «інституційним акордом» цього кейсу стала фактична неможливість виконання згаданого рішення суду, оскільки жодних юридичних механізмів його втілення в життя не існує. [1]

Третьою важливою інституційною проблемою, яка в умовах воєнного стану перешкоджає ефективній роботі органів місцевого самоврядування більшості територіальних громад України, стало перекладання на них частини функцій, що в принципі належать до компетенції органів державної влади.

Так, ще до початку широкомасштабного вторгнення до України російських військ дослідники вказували на надмірний рівень фактичної залежності територіальних громад нашої держави від адміністративного центру (зараз така залежність стала тотальною).

Передусім увага акцентувалася на пов'язаній із цим низькій умотивованості органів місцевого самоврядування більшості громад до нарощування частки своїх власних доходів у місцевих бюджетах, зокрема шляхом поліпшення інвестиційного клімату, енергомодернізації комунальних підприємств і закладів соціальної інфраструктури, стимулювання розвитку бізнесу та підвищення ефективності використання земельних, лісових, а також інших природних ресурсів. [2, с. 178]

Для виправлення ситуації вже сьогодні слід започатковувати інституційні зміни, спрямовані на посилення адміністративної та фінансової спроможності територіальних громад, як в умовах воєнного стану, так і на повоєнному етапі розвитку. Передусім це стосується нового підходу до виплати компенсацій за надані пільговим категоріям споживачів послуги (проїзд у громадському транспорті, водопостачання та водовідведення, тепlopостачання тощо). Головним принципом має стати: хто встановлює пільгу, той за неї платить. Тобто, якщо пільги встановлюються законами чи постановами КМУ, то компенсація за них має здійснюватися з державного бюджету, але аж ніяк не з місцевого. Це саме має стосуватися різного роду соціальних виплат (доплат) і дотацій.

Щобільше, зважаючи на завдані війною збитки навчально-освітнім закладам багатьох громад, а також з огляду на велику кількість учнів та учителів, що були змушені покинути свої громади й тимчасово переїхати в інші, до видатків місцевих бюджетів (як під час війни, так і на повоєнному етапі розвитку) не доцільно відносити фінансування освітньої сфери. Тобто, замість поширеної нині практики надання громадам освітніх субвенцій, яка по суті вуалює неспроможність органів місцевого самоврядування належним чином утримувати шкільну освіту в громадах, шкільна освіта повинна повністю фінансуватися з державного бюджету.

Експерти також відзначають, що одним з пріоритетів удосконалення системи управління територіальними громадами в умовах воєнного стану є законодавче унормування діяльності органів їх місцевого самоврядування. Зокрема, це стосується регламентації особливостей розпорядження майном та ресурсами, впорядкування механізмів партисипативного управління, диверсифікації інструментів міжмуніципального співробітництва, узаконення форм і засобів залучення до участі в допомозі армії (включаючи формування територіальної оборони та створення логістичних потужностей і складських приміщень для військових потреб), розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб тощо. Це дасть можливість розблокувати потенціал територіальних громад у тилу, належним чином підтримувати наявний бізнес, включаючи сприяння розвитку підприємництва, створювати нові робочі місця

та інтегрувати переселенців у громади, а також запобігати зайвим витратам, як власних фінансових заощаджень громадян, так і бюджетних коштів. [3]

Пропоновані заходи сприятимуть оптимізації механізмів управління територіальними громадами в умовах воєнного стану, а також дадуть змогу сформувати інституційний базис для їх подальшого розвитку на повоєнному етапі. Завдяки цьому Україні вдасться уникнути низки проблем, пов'язаних з падінням рівня життя населення, відтоком кваліфікованих кадрів за кордон та зменшенням підприємницької активності.

Список літератури

1. Апеляційний суд визнав незаконним включення Малехова до Львівської ОТГ. *Твоє місто*. Режим доступу: https://tvoemisto.tv/news/apelyatsiyna_instantsiya_vyznala_nezakonnym_vklyuchennya_malehova_do_lvivskoi_otg_121562.html.

2. Вдовенко Л., Тітов Д. Стан та проблеми розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 31. С. 175-181.

3. Юрій Стефанчук: Прикарпаття стало надійним тилом для військових та міцною опорою для переселенців. *Галичина*. Режим доступу: <https://galychyna.if.ua/analytic/yuriy-stefanchuk-prikarpattya-stalo-nadiynim-tilom-dlya-viyskovih-ta-mitsnoyu-oporoyu-dlya-pereselentsiv>.

Засадко В.

к.е.н., с.н.с.

директорка Школи публічного управління
ЗВО Український католицький університет
zasadko_vv@ucu.edu.ua

Чех М.

к.е.н., доцент

доцент кафедри державного управління
ЗВО Український католицький університет
miroslava@ucu.edu.ua

ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В КОНТЕКСТІ НАБЛИЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО ЄС

Інститути та інституційні важелі відіграють важливу роль в налагодженні ефективної системи публічного управління та адміністрування. Особливо це стосується країн, які стикаються у своєму розвитку з кризовими ситуаціями. Адже кризи, особливо якщо вони обмежують ділову активність та знижують якість життя населення, завжди негативно впливають на соціально-економічну та політичну стабільність в державі, що створює додатковий тиск на органи її публічного управління. Відтак існує значний ризик падіння ефективності їх роботи. Зокрема це стосується періоду ведення військових дій, які супроводжуються запровадженням воєнного стану, з чим сьогодні стикнулася Україна.

Водночас нівелюванню вказаних ризиків здатна посприяти розгалужена та дієва системи чинних інститутів, яка забезпечує стабільні інституційні рамки публічного адміністрування та робить достатньо керованими усі ланки владної ієрархії, попри нинішні шоки та виклики воєнного часу. Передусім це пов'язано з тим вагомим значенням, яке відіграють інститути в забезпеченні управлінської стабільності публічного сектору.

Насамперед у цьому контексті варто виділити політичні інститути, як систему установ і організацій, що упорядковують політичні та суспільні відносини на основі певних норм через задоволення суспільно значущих потреб у зв'язку із відносинами влади, розподілом ресурсів і статусів, визначенням цілей і пріоритетів суспільного розвитку. [1, с. 5]

Політичні інститути окреслюють коло основних інституційних рамок, в яких функціонує система публічного адміністрування. Саме вони визначають головні способи та механізми взаємодії між

органами державної влади, самоврядними інституціями та інститутами громадянського суспільства.

При цьому інститути громадянського суспільства, які є виразниками інтересів широких верств населення, є центральною ланкою другої групи інститутів – суспільних. До цих інститутів також належать: Церква, культура, освіта, соціальні середовища та суспільні рухи, інститут сім'ї тощо.

Поряд з політичними та суспільними інститутами варто також виокремити групу економічних інститутів, які регулюють правила взаємодій у публічному секторі та поза його межами за допомогою розподілу й перерозподілу фінансових ресурсів і матеріально-технічних засобів.

Економічні інститути можна схарактеризувати як сукупність формальних та неформальних норм і правил, що регулюють діяльність органів публічного адміністрування та поведінку людей. Вони не є надміру жорсткими обмежувальними структурами, а здатні гнучко трансформуватися під впливом різного роду адміністративно-управлінських дій. Такі інститути охоплюють сформовані системи договірного права, взаємних зобов'язань, ділових гарантій, економічного моніторингу, а також механізм втілення правових норм у життя. [2]

В нинішніх реаліях саме економічні інститути виходять на перший план, оскільки в умовах воєнного стану традиційні регулятори економічних стосунків у державі значною мірою втратили свою ефективність. Передусім це стосується фіскальної політики та міжбюджетних відносин, а також захисту прав власності, виконання господарських договорів, забезпечення соціальних виплат тощо.

У цьому контексті варто відзначити необхідність реалізації адекватних інституційних змін у сфері публічного управління, спрямованих на реалізацію «суспільно корисних цілей, які б перетворювались на індивідуальний мотив поведінки державних агентів». У такий спосіб запропоновані державою інституційні реконструкції, пов'язані з впровадженням воєнного стану, базуватимуться на врахуванні ціннісно-мотиваційного складника інтересів суспільства. Це зумовлено тим, що цільова функція держави, яка спрямована на реалізацію владних повноважень щодо економічних інтересів громадян та бізнесу, перестає бути зовнішньою інституцією, перетворюючись на органічний складник спрямування їх діяльності на «соціально-продуктивні» цілі забезпечення ефективності публічного управління. [3, с. 12]

При цьому слід зазначити, що пропоноване врахування ціннісно-мотиваційного складника інтересів суспільства в умовах трансформації економічних інститутів під час воєнного стану не

зможє забезпечити достатньої ефективності в роботі органів публічного адміністрування без відповідного підсилення з боку суспільних інститутів. Особливо це актуально з погляду активізації зусиль української влади в напрямі зближення України з ЄС, де роль суспільних інститутів, зокрема інститутів громадянського суспільства, є доволі вагомою.

З огляду на це важливою проблемою сьогодні є неефективна взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів публічної влади, як на державному, так і на місцевому рівнях. Адже сучасні механізми такої взаємодії до цього часу так і не налагоджені. Зараз це вимагатиме докладання додаткових зусиль в напрямі створення сприятливих інституційних умов для розвитку партнерських стосунків у трикутнику: органи державної влади – органи місцевого самоврядування – інститути громадянського суспільства (до того ж з огляду на реалії воєнного стану). [4, с. 96]

Ще одним пріоритетом впровадження інституційних змін, спрямованих на розвиток системи публічного адміністрування в контексті адаптації на вітчизняний ґрунт інституційного досвіду ЄС, є оптимізація взаємодій між органами державної влади та самоврядними інституціями регіонального і місцевого рівнів. Адже в умовах воєнного стану навантаження на останні суттєво зросло, а відповідних зрушень в інституційному забезпеченні їх діяльності так і не відбулося.

Актуальність цієї проблеми зростає з огляду на фактичне існування в Україні низки інституційних «пасток» в системі законодавчого регулювання діяльності територіальних громад та органів їх місцевого самоврядування, які виявилися ще до запровадження в Україні воєнного стану. [5, с. 24-25]

Відтак актуальним завданням сьогодення є прийняття низки регуляторних актів, покликаних забезпечити унормування роботи органів місцевого самоврядування в умовах воєнного часу, а також окреслити візію їх подальших взаємодій між собою і з органами державної влади на повоєнному етапі розвитку. Передусім це стосується розв'язання інституційних проблем, дотичних до управління комунальною власністю, адміністрування місцевих податків і зборів, фінансування об'єктів соціальної інфраструктури чи здійснення соціальних виплат тощо.

Список літератури

1. Ханстантинов В. Політичні інститути і процеси: курс лекцій. Миколаїв: МНАУ, 2017. 144 с.
2. Матвеев С., Лясота Л. *Економічна соціологія*. Режим доступу: https://tourlib.net/books_others/matveev51.htm#:~:text=Виходячи%

з цього економічних інститутів, людей в економічній сфері діяльності.

3. Козак І. Держава як суб'єкт реалізації інституційних змін у сфері публічного управління. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління.* 2020. № 3, т. 31 (70). С. 11-17.

4. Мальчиков Ф., Толстанов О. Роль інститутів громадянського суспільства в публічному адмініструванні. *Інвестиції: практика та досвід.* 2021. № 15. С. 93-99.

5. Мокій А., Павліха Н., Науменко Н., Дацко О. Інституціональне забезпечення інноваційного розвитку територіальних громад України. *Регіональна економіка.* 2018. № 4. С. 17-27.

Канарик Ю.

к.ю.н., доцент

доцент кафедри цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів і природокористування

України

juliia.kanarik@ukr.net

Юдіна А.

студентка 3 курсу економічного факультету
спеціальності «Облік і оподаткування»

Національного університету біоресурсів і

природокористування України

yudinaok29@ukr.net

АУДИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Станом на сьогоднішній день, розвиток ринкових відносин в Україні призвів до розмаїття інтересів власників виробництва, менеджерів, а також акціонерів. Для кожного підприємства, яке має на меті ефективне функціонування, необхідна чітка діагностика, що надасть достовірну інформацію про фінансовий стан підприємства. Тому, для того щоб допомогти установам з такою проблемою, існують аудитори. Саме аудитор об'єктивно оцінює фінансовий стан підприємства, вказує на помилки, визначає подальші перспективи господарювання.

Варто відмітити, що аудит – це процес, за допомогою якого працівник відповідної установи здійснює перевірку, в результаті якої висловлює власну незалежну думку стосовно перевіреної інформації.

Стосовно аудиторської діяльності – це перш за все підприємницька діяльність, яка включає в себе методичне забезпечення аудиту, перевірку, а також надання послуг у аудиторській сфері [1, с.17].

Правове регулювання аудиторської діяльності здійснюється на основі Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21 грудня 2017 року № 2258-VIII. Метою даного закону є визначення правових засади аудиту фінансової звітності, провадження аудиторської діяльності в Україні та регулювання відносини, що виникають при її провадженні [3].

У сучасних умовах при прийнятті ефективних управлінських рішень особливе місце займає фінансова звітність, оскільки, вона є основним джерелом інформації про фінансовий стан суб'єкта господарювання. Підприємства зобов'язані складати фінансову звітність на підставі даних бухгалтерського обліку. Достовірність

обліку та звітності, аналіз причин невідповідності цієї звітності та реальної картини економічного суб'єкта, а також контроль ефективності фінансово-господарської діяльності є головними завданнями аудитора.

Вторгнення Росії в Україну, на жаль, має руйнівні наслідки, які охопили всі сфери життя. В сучасних умовах, актуальним питанням є виконання аудиторами своїх професійних обов'язків. Аудитор - гарант достовірності показників звітності. В реаліях сьогодення, фахівцям необхідно зацентувати свою увагу на таких питаннях, як запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; кібербезпека; бухгалтерські оцінки та розкриття інформації для того, щоб правильно оцінити вплив цих подій на аудиторській звіт.

Подання та оприлюднення фінансової звітності регулюється Законом України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни». Законом передбачено, що, зокрема, юридичні особи подають фінансові, аудиторські звіти та будь-які інші документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або в електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи. У період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення до фізичних осіб, фізичних осіб – підприємців, юридичних осіб не застосовується адміністративна та/або кримінальна відповідальність за неподання чи несвоєчасне подання звітності та/або документів, визначених підпунктом 1 пункту 1 Закону № 2115-IX [2].

Отже, з вище викладеного матеріалу, можна дійти висновку, що, оскільки ситуація в країні змінюється, професійні аудитори мають продовжувати застосовувати свої етичні принципи та соціальну відповідальність. Щоб діяти правильно в ці важкі часи, фахівцям доведеться розглянути різні аспекти від правових питань до етики, управління ризиками та корпоративного громадянства.

Список літератури

1. Аудит: навчальний посібник / за ред. В.І.Грушко, Київ: Ліра-К, 2019.

2. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022 № 2115-IX.

3. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21 грудня 2017 року № 2258-VIII.

ТЕОРЕТИНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

На розвиток суб'єктів господарювання, безсумнівно, впливають багато чинників, серед яких, окрім ступеня конкуренції та рівня ринкових відносин, існують вимоги, що відображаються в соціальних потребах, продиктованих суспільством. Держава забезпечує розвиток суспільства та багатьох його соціальних груп через застосування влади та правового впливу, а права – через нормативне регулювання. Державна політика в умовах воєнного стану, яка характеризується наданням підприємцям обумовленого обсягу свобод, залишає за собою державний нагляд (контроль) у приватному секторі економіки, а політико-правова організація суспільства повинна забезпечувати реальні можливості функціонування підприємств, гарантувати безпеку та захист учасників господарських відносин.

У широкому розумінні державне управління у сфері господарювання є одним із напрямів реалізації державної політики, завдань й цілей держави в економічній сфері суспільства, проявом економічної функції держави. Саме таке розуміння державного впливу на поведінку суб'єктів суспільних відносин і корегуванні їх залежно від актуальних умов, у всебічному контролі за виконанням вимог, наведених у нормах права, які регулюють ті чи інші суспільні відносини.

Державне управління у сфері господарської діяльності, як і будь-яка інша діяльність, є безперервним процесом, що розпочинається із прогнозування та планування, вдале здійснення яких має забезпечити належне державне регулювання у сфері господарської діяльності як на пряму діяльності держави та залишити актуальними такі функції державного управління як облік і контроль [1, с.87–88].

Таким чином, державне управління у сфері господарської діяльності передбачає виконання економічних функцій держави, а його адміністративно-правове регулювання має створити умови для реалізації економічної політики та закріплених в Конституції

України прав і свобод людини та громадянина, в тому числі у сфері господарювання.

Адміністративно-правового регулювання можна визначити, як встановлення правового порядку у сфері господарювання, за якого забезпечується баланс публічних і приватних інтересів як в діяльності суб'єктів владних повноважень, так і в діяльності суб'єктів господарювання або тих, хто бажає провадити господарську діяльність.

Адміністративно-правове регулювання державного управління передбачає забезпечення принципів належного врядування та врахування принципів економічної політики; принципів державної регуляторної політики; принципів забезпечення інформаційної безпеки у сфері господарської діяльності.

В адміністративно-правовій науці сформувалися різні підходи до розуміння адміністративно-правового регулювання. Зокрема, як таке регулювання розуміють: особливу форму управлінської діяльності, здійснювану за допомогою специфічної системи нормативно закріплених методів та засобів уповноваженими органами державної влади та саморегульованими інституціями, владні повноваження яких спрямовані на реалізацію регулюючого впливу суспільних відносин; процес застосування державними органами влади спеціальних методів впливу на функціонування суспільних відносин із приводу та з певною метою [2, с.12].

Відносини в сфері господарської діяльності регулюються нормами багатьох галузей права, однак «тільки адміністративне право за допомогою правових засобів впорядковує певну частину економічних відносин, надаючи їм організаційного змісту», необхідного для створення та ефективного функціонування такої сфери як господарська діяльність [3, с.385]. Саме нормами адміністративного права упорядковуються відносини з державного управління у зазначеній сфері. Тож адміністративно-правове регулювання державного управління у сфері господарської діяльності можна визначити як одну із форм впливу адміністративного права на суспільні відносини, що складаються у процесі державного управління стосовно такої сфери як господарська діяльність, надаючи їм організаційного змісту за допомогою системи адміністративно-правових засобів, спрямовану на досягнення мети державного управління у відповідній сфері. Оскільки адміністративно-правове регулювання здійснюється для належного впорядкування відносин, в яких реалізується державне управління у сфері господарської діяльності, його напрями можна визначити залежно від функцій держави, які необхідно виконати у процесі державного управління у сфері господарської діяльності. Такі функції визначають спрямованість дій уповноважених суб'єктів

у визначеній сфері. Для їх виконання встановлюються правила взаємодії уповноважених суб'єктів з такими ж суб'єктами та з суб'єктами приватного права.

Державне управління у сфері господарювання у широкому розумінні є одним із напрямів реалізації державної політики, завдань і цілей держави в економічній сфері суспільства.

Список літератури

1. Бевз С. І. Функції держави в процесі державного регулювання господарської діяльності та її дерегуляції. *Вісник Південного регіонального центру НАПрН України*. 2016. № 9. С. 83–89.

2. Минюк О. Ю. Адміністративно-правове регулювання біржової діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2010. 20 с.

3. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. Київ : Юрінком Інтер. 2011. 576 с.

Якимчук А.
д.е.н., професор
Якимчук Ю.
студент ПУА-21

Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне, Україна

АГРАРНЕ ПРОДОВОЛЬСТВО В СУЧАСНИХ ВОЄННИХ УМОВАХ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ

Вступ. Військова агресія Росії спричинила неймовірну шкоду не лише стану довкілля, але й вплинула на посівну кампанію 2022 року. Через знищення російською військовою технікою насінневих баз, біорізноманіття, замінування полів, навесні цього року посівна кампанія є неймовірно ускладненою. За оцінками фахівців, аграріям не вдасться засіяти площу рівня 2021 року, що була у довоєнному періоді. Експерти прогнозують, що лише 50-75% посівної площі вдасться засіяти і це є оптимістичні розрахунки [1-4]. Тому дослідження перспектив забезпечення агропродовольством населення України є надзвичайно актуальним питанням.

Основна частина. Проведення посівної кампанії навесні 2022 р. очікувалося на площі 23 млн га, що на 19% менше порівняно з минулим 2021 роком. Експерти стверджують, що засіяна площа становить 78% від показників минулого року. Усього площа під посіви скоротиться на 2,5 млн га [2-3]. Уряд впроваджує план підтримки посівної кампанії в 2022 році [2]. Аграрії отримують державні гарантії на 80% суми залучених ними кредитів.

Кабінет Міністрів України запроваджує план підтримки посівної кампанії у 2022 році. Держава компенсує відсотки за кредитами на покриття будь-яких витрат, пов'язаних з сільськогосподарською діяльністю і таким чином намагається запобігти банкрутства фермерів у випадку втрат врожаю, особливо на тих територіях, де відбуваються бойові дії.

Впродовж терміну дії воєнного стану урядом обмежено експорт критично важливих для продовольчої безпеки товарів. За даними Мінагрополітики, посівна кампанія 2022 року в Україні підходить до завершення, станом на 1 червня засіяно 87,8% від запланованих на поточний сезон 14,4 млн га [5].

Так, площа посівів соняшника становить 4,27 млн га (87% запланованих 4,93 млн га), кукурудзи – 4,41 млн га (91% від запланованого), ярого ячменю – 928,4 тис. га (91%), ярої пшениці – 189,3 тис. га (99,7% від 189,6 тис. га), вівса – 156,9 тис. га (96% від 163,6 тис. га), гороху – 125,9 тис. га (86% від 145,7 тис. га).

Посівні площі під картоплею становлять 1,11 млн га (93%), соєю – 1,15 тис. га (92%), цукровим буряком – 182,1 тис. га (88%), ярим ріпаком – 31,7 тис. га (план виконаний), просом – 41,3 тис. га (66% від 62,3 тис. га), гречкою – 57,7 тис. га (70%) [1-5]. За даними Мінагрополітики, у 2021 році було проведено посів озимих культур під урожай-2022 на загальній площі 7,7 млн га, у тому числі 6,5 млн га озимої пшениці, 1 млн га ячменю та 0,16 млн га жита. Аграрії оцінювали можливість засіяти лише 30 % посівних площ України, проте до сьогодні їм вдалося перевершити ці показники, що в цілому є позитивною динамікою. Аграріям вдалося використати сформовані ще до війни запаси добрив, паливно-мастильних матеріалів, засобів захисту рослин, насінневого матеріалу.

Україна є важливим джерелом сільськогосподарської продукції для світу, займає чільне місце у світовому ланцюжку постачання харчових продуктів. Російська війна перешкоджає виходу цих товарів і загрожує мільйонам людей по всьому світу голодом. З України щороку експортували біля 50 млн тон продовольства. Заблоковані нині порти Одеси та Миколаєва унеможливають рух сільськогосподарської продукції, зменшують експортні можливості України у 5 разів. Нині такий дефіцит продовольства на глобальному ринку призводить до подорожчання продукції, а тому постраждає насамперед населення бідних країн, яке не матиме можливості придбати життєво необхідні продукти харчування.

Висновки. Варто зауважити, прогнозується погіршення ситуації на агропромисловому ринку, оскільки істотно зменшуються площі посівних культур через війну Росії в Україні. Незважаючи на складні умови, вдалося засіяти доступні орні землі на заході та в центрі України. Єдина територія, де посівна кампанія практично не відбулася – Луганська область, яка охоплена бойовими діями. Україна забезпечує зерном країни, що розвиваються, тому така ситуація є несприятливою у забезпеченні продуктами харчування аграрного сектору. Все це вимагає активізації зусиль у діяльності аграріїв, місцевої влади, обласних військових адміністрацій у проведенні посівної кампанії та збору і збереження врожаїв для підтримання належного рівня продовольчої безпеки.

Список літератури

1. Vibrant rural areas and quality agricultural products, 2022. URL: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/agriculture_en.

2. Уряд впроваджує план підтримки посівної кампанії. Прем'єр-міністр. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-vprovadzhuje-plan-pidtrimki-posivnoyi>.

3. Про утворення військових адміністрацій: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року, № 68/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text>.

4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України, м. Київ, 12 травня 2015 року, № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

5. Посівна в Україні: чи зможуть українці нагодувати себе та світ (finance.ua). URL: <https://finance.ua/ua/saving/posivna-v-ukraini>.

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО, ЕКОЛОГО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО,
НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ
ТА ЇЇ РЕГІОНІВ**

II МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

(01 червня 2022 р., м. Луцьк, УКРАЇНА)

Друкується в авторській редакції

Відповідальність за інформацію, викладену в публікаціях
несуть автори.

ГО «Інститут економічних та еколого-енергетичних досліджень»,
conference@ieeer.top

Редактор: Павлов К.В.

Технічний редактор: Шостак Л.В.

Здано до набору 06.06.2022 р. Підписано до друку 06.06.2022 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Друк цифровий. Ум. друк арк. 13,5. Обл. вид. арк. 13,2.
Наклад 300 примірників. Замовлення № 104.

ФОП Гадяк Жанна Володимирівна Друкарня «Волиньполіграф»

Свідоцтво Держкомінформу України ДК №3585 від 22.09.09 р.

вул. Привокзальна, 12, м. Луцьк, 43021

Тел.: (0332) 77 07 14, 77 05 02. e-mail: vpolygraf@gmail.com

www.vpolygraf.com.ua

Друк ПП Іванюк В. П.

43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 63

Свідоцтво Держкомінформу України

ВЛн № 31 від 04.02.2004 р.

